

23539

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı

(Kâmûs-ı Türki'ye Göre)

TÜRKÇEDE FİLDEN İSİM YAPAN EKLER
ve
KULLANILIŞLARI

Yüksek Lisans Tezi

Selma Gülsevin

Danışman : Yrd.Doç.Dr. Gürer Gülsevin

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

MALATYA 1992

Inönü Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

İşbu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim
Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan:

Üye :

Üye :

Onay,

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

..... / / 1992

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
GİRİŞ	1
Kullanılan Kısaltmalar	5
Kullanılan İşaretler	5
TASNİF VE İNCELEME	6
- (y)A	6
- (y)A Ekinin Sonucu	7
- (y)AcAK	7
- (y)AcAK Ekinin Sonucu	8
- AĞAn	9
- AĞAn Ekinin Sonucu	9
- alak	9
- alak Ekinin Sonucu	10
- lık	10
- alık Ekinin Sonucu	10
- altı	10
- altı Ekinin Sonucu	10
- am	11
- am Ekinin Sonucu	11
- AmAK	11
- AmAK Ekinin Sonucu	12
- (y)An	12
- (y)An Ekinin Sonucu	14
- AnAK	14
- AnAK Ekinin Sonucu	15
- arak	15
- arak Ekinin Sonucu	15
- arca	15
- arca Ekinin Sonucu	15
- arı	16
- arı Ekinin Sonucu	16
- arık	16
- arık Ekinin Sonucu	16
- cA	16
- cA	17

-cAK	17
-cAK Ekinin Sonucu	18
-can	18
-can Ekinin Sonucu	18
-ceme	18
-cIK	19
-cIK Ekinin Sonucu	19
-cm	19
-cm Ekinin Sonucu	19
-(I)ç	19
-(I)ç Ekinin Sonucu	20
-dI	20
-dI Ekinin Sonucu	21
-dIK	21
-dIK Ekinin Sonucu	22
-ebe	22
-ebe Ekinin Sonucu	22
-esi	23
-esi Ekinin Sonucu	23
-et	23
-et Ekinin Sonucu	23
-GA	23
-GA Ekinin Sonucu	24
-GAç	24
-GAç Ekinin Sonucu	25
-GAn	25
-GAn Ekinin Sonucu	26
-GI	27
-GI Ekinin Sonucu	29
-GIç	29
-GIç Ekinin Sonucu	30
-GIn	30
-GIn Ekinin Sonucu	33
-gış	33
-gış Ekinin Sonucu	33
-ğ	34
-ğ Ekinin Sonucu	34
-(y)I	34
-(y)I Ekinin Sonucu	37
-(y)IcI	38
-(y)IcI Ekinin Sonucu	41
-(y)IK	42
-(y)IK Ekinin Sonucu	48
-ırık	49
-ırık Ekinin Sonucu	49

-(y)Iş	49
-(y)Iş	51
-It	51
-It Ekinin Sonucu	52
-ız	52
-ız Ekinin Sonucu	52
-(A)K	53
-(A)K Ekinin Sonucu	59
-(I)KII	59
-(I)KII Ekinin Sonucu	59
-lak	60
-lak Ekinin Sonucu	60
-(I)m	60
-(I)m Ekinin Sonucu	64
-mA	64
-mA Ekinin Sonucu	71
-mAcA	72
-mAcA Ekinin Sonucu	72
-mAç	73
-mAç Ekinin Sonucu	73
-mAK	74
-mAK Ekinin Sonucu	75
-mal	75
-mal Ekinin Sonucu	75
-mAn	75
-mAn Ekinin Sonucu	76
-mantı	76
-mantı Ekinin Sonucu	76
-mAz	76
-mAz Ekinin Sonucu	77
-mbik	78
-mbik Ekinin Sonucu	78
-mi	78
-mi Ekinin Sonucu	78
-mIK	78
-mIK Ekinin Sonucu	79
-mIş	79
-mIş Ekinin Sonucu	80
-msık	80
-msık Ekinin Sonucu	81
-mur	81
-mur Ekinin Sonucu	81
-(I)n	81
-(I)n Ekinin Sonucu	82
-(I)nç	82

-(I)nc Ekinin Sonucu	84
-(I)ntl	84
-(I)ntl Ekinin Sonucu	87
-P	87
-p Ekinin Sonucu	88
-(V)r	88
-(V)r Ekinin Sonucu	90
-rak	90
-rak Ekinin Sonucu	90
-sAK	90
-sAK Ekinin Sonucu	91
-sal	91
-sal Ekinin Sonucu	91
-sl	91
-sl Ekinin Sonucu	91
-ş	92
-ş Ekinin Sonucu	92
-tl	92
-tl Ekinin Sonucu	93
-ugan	93
-ugan Ekinin Sonucu	94
-Ul	94
-Ul Ekinin Sonucu	94
-urt	94
-urt Ekinin Sonucu	94
-(A)v(I)<-(A)GU	95
-(A)v(I)<-(A)GU Ekinin Sonucu	95
-van	95
-van Ekinin Sonucu	96
-(a)z	96
-(a)z Ekinin Sonucu	96
SONUÇ	97
BİBLİYOGRAFYA	103

Ö N S Ö Z

Bir dilin gelişmesi, hayata yeni giren nesne ve kavramlara kendi bünyesinden kelimeler türetebilmesiyle mümkündür. Türk dili muhakkak, bu yönden çok şanslıdır. Çünkü, belli köklere yine belli eklerin getirilmesiyle yapılan türetme işi, dilimize oldukça fazla avantaj sağlamaktadır.

Bizdeki dil yapısına göre kelime türetme işi iki ucu keskin kılıca benzer. Eğer dildeki eklerin fonksiyonları tam olarak belirlenmişse, ihtiyaç halinde türetmeler için yol açılmış demektir. Fakat, eğer ekler yeterince incelenmemiş ve fonksiyonları ayrıntılı şekilde tespit edilmemişse, türetilen kelimeler kendi dilini sabote edebilir.

Maalesef, ülkemizde araştırma ve kural belirlemeden çok, herkes tarafından, hatta amatörlerce bile kelime türetme yarışına girildiğinden, hepimizce malum duruma gelinmiştir.

Biz bu tezde, işin hiç değilse bir yönüne, bir parça da olsa katkıda bulunmayı istedik. Kamus-ı Türki'yi esas alarak, Türkçedeki fiilden isim yapma eklerini ve kullanış sınırlarını tespit etmeye çalıştık. Burada belirtilmesi gereken iki nokta vardır. Öncelikle, işin içine iyice girmiş bir kimse olarak söylemek gerekir ki, bu tez bitmiştir ama meseleleri bitmemiştir. Her ne kadar ayrıntılı sayılabilecek bir tasnif verilmiş ise de, Türkçe fiil kök ve tabanlarının anlamlarına göre tasnifi, Agop Dilaçar'ın deyişi ile "kılımsız" ve "görünüş"leri henüz belirlenmediğinden, bazı noktalarda çaresiz kalınmıştır. İkinci olarak belirtelim ki, bu tezin amacı, kendince kurallar belirleyip kelime türetmek isteyenlere mesnet bulmak değildir. Çünkü, burada belirlenen kurallara dayanarak kelime türetmek, ancak bundan önce yapılan yanlışların hafifletilmiş bir devamı olur. Buradaki kurallar, şimdilik, sadece kelime türetirken hangi ekleri hangi fiillere getirerek ne türlü isim "yapılamayacağını" gösterir. Ayrıca, bugüne kadar türetilen kelimelerden yanlış olanları da, maddi delillere dayanarak tanımımıza yardımcı olabilir.

Yrd. Doç. Dr. Gürer GÜLSEVİN'e, böyle zahmetli bir çalışmanın her kademesinde yol gösterici ve yardımcı olmasından dolayı öncelikle danışmanım olarak, sonra, yine kendisine tezim boyunca günlük hayatımızda meydana gelen zorluklara sabırla katlanmasından dolayı eşim olarak sonsuz teşekkürlerimi sunmayı bir vicdan borcu sayıyorum.

Selma GÜLSEVİN

Eylül 1992

GİRİŞ

Türk dili, 687 yılından beri tarihi belirlenen, İ.Ö. V.-VI. yüzyıllardan beri ise deşifre olmayı bekleyen eserleriyle takip edebildiğimiz köklü bir dildir. Bugün yirminin üstünde lehçesi edebi yazı diline sahip olan Türk dili, coğrafi olarak da pek çok dile nasip olmayacak bir genişlikte konuşulmaktadır.

Geniş coğrafyası içinde, bu dili konuşan en kalabalık grup, bizim de içinde bulunduğumuz Oğuzlardır. Türk adını taşıyan ilk devletimiz Köktürk İmparatorluğunun hanedan sınıfını da oluşturan Oğuzlar (Köktürkçeyi umumi ortak dil sayarsak), ilk olarak Anadolu'da edebi yazı dillerini geliştirmişlerdir. XIII. yüzyıldan itibaren eserleriyle takip edebildiğimiz bu yazı dili, Eski Anadolu (Türkiye) Türkçesi ve Osmanlı Türkçeleri kanalıyla günümüze gelmiştir.

Dilimizin, yabancı bilim adamlarını bile kurallılığı karşısında hayrete düşürdüğü bilinmektedir. Bu kurallılığı herkes bilip söylemesine rağmen, ne yazık ki son 70 yıl içinde adete hiç kuralı olmayan yapma diller muamelesi görmüştür. Dil inkılabı ile Türkçeleşme faaliyetleri başlayınca, eklerin fonksiyonlarını belirleme çalışmaları yerine, inkılabın harareti ile kelime türetme yarışı başlamıştır. Tabiidir ki, bu kelimeler arasından pek çok kuralsız ve şekilsiz türetme de yazı diline sokulmuş, yerleştirilmiştir.

Dilin zenginleşmesi, yeni nesne ve kavramlara karşılık bulması, elbette şarttır. Ancak bu iş, ölçüden ve kuraldan uzak türetmelerle olmamalıdır. Dilimiz için problem işte burada başlar. Çünkü, eklerimizin fonksiyonları ve kullanış sınırları henüz tam ayrıntılarıyla incelenip ortaya konmamıştır.

Ekler konusu, az çok farklılıklar olmakla birlikte, yazılan gramerlerimizin hepsinde işlenmiştir (bkz. Bibliyografya). Fakat bu işlenme, eklerin fonksiyonlarını ayrıntılı olarak belirlemek şeklinde olmamıştır. Genellikle ekler listelenir (bazılarında sıra alfabetik bile değildir), örnekleri verilir. Ortaya 1. İsimden isim yapan ekler. 2. İsimden fiil yapan ekler. 3. Fiilden fiil yapan ekler. 4. Fiilden isim yapan eklerin listesi çıkmış olur. Çoğunlukla, belirlenebilen fonksiyon farkı bununla kalır. Yani, bir ek isimden isim yapmıştır. O halde her türlü isme gelip her türlü isim yapabilir. Veya, bir başka ek fiilden isim yapmıştır, o halde her fiile gelip her türlü ismi türetmeye müsaittir. Bu yanlış düşünce ve metodun fiiliyata dökülmesi sonucunda, duyunca anlamını his bile edemediğimiz kelimeler dilimize dolmuştur.

Dilimizin bütün eklerinin ayrıntılı olarak incelenmesi, zahmetli, çetin ve çok mesai isteyen bir ekip çalışmasını gerektirir. Bu da ancak, başta Türk Dil Kurumu olmak üzere, geniş organizasyonların yapabileceği çaptadır. Tek tek araştırmacıların bu işin altından kalkması, fiziki olarak mümkün değildir. Türk Dil Kurumu, bu amaçla

yapılmış bazı çalışmaları yayınlamıştır. Ancak bunların ilk öncekileri, birer ekip çalışması olmayıp ferdi gayretlerin ürünü olduklarından, ayrıntıları verememiştir. Hatta, bütün ekleri bir arada incelediklerinden, çok sathi de kalmışlardır. Ekip çalışması olmayan *Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler*(1) de sadece eklerin listelenip örneklendirilmesinden ibarettir. Bu eserin daha önce yapılan çalışmalardan farkı, eklerin modern dilbilim ölçülerinde formüleleştirilerek verilmeleriyle sınırlı kalmıştır. Bu konuda Türk Dil Kurumu tarafından basılan kitapların en ciddi ve kapsamlısı, terim sorunlarımız ve terim yapma yolları ile ilgili olarak Hamza Zülfikar'ın hazırladığı eserdir(2). Hamza Zülfikar, bu kitabında Türkçedeki bütün ekleri alfabetik olarak vermiş ve görevleri üzerinde durmuştur. Ancak, bu eser de yaşayan yazı dilimizdeki kelimelere dayandırıldığından, kurallı ve kuralsız türetmeleri içine almıştır. A. N. Kononov'un gramerini(3) tanıtan T.Tekin(4) tanıtmasının sonuna koyduğu 'not'ta, "yazarın yaşayan yazı dilindeki kelimelere dayanarak kural çıkardığı için metod yanlış yapmış olduğu, nitekim kurallarına aykırı diye verdikleri kelimelerin hep yeni türetmelere rastladığı" şeklindeki açıklamasıyla, bu yoldan gidilerek belirlenecek kuralların sıhhatli olmadığına işaret etmiştir.

İşte önümüzdeki en büyük problem budur: Eklerin fonksiyonları belirlenirken hangi kaynaklara itibar edilmelidir? Elbette, bugün yaşayan yazı dilimizin ürünleri ve sözlükleri ölçü alınmamalıdır. Yanlış türetmelere karşı hassas olan bizim bile hazırladığımız şu tezde mecburiyetten dolayı, dilimize zorla yerleştirilmiş, galat haline gelmiş bozuk kelimelerden kaçamayışımız düşünülürse, bu konuda iyimser olunamaz. Yani, morfolojik araştırmalar bakımından, günümüz yazı dili artık kullanılmayacak kadar kirlidir. Morfolojik araştırmalarda, ölçü, henüz insan eli ve devlet politikası ile dilin sun'ileştirilmediği bir devreye ait eserlerde bulunabilir. Tabii ki bu devre, Türkiye Türkçesinden uzak bir coğrafya veya tarihte düşünülmemelidir. Türkiye Türkçemiz için en bakir devreyi XIX. yüzyılın sonu, XX. yüzyılın başında bulabiliriz. Fakat bu yolun da zorlukları bulunmaktadır. Devrin eserlerinin bir kısmı hala Latin harflerine aktarılmamıştır. Sadece bunların Latin harflerine bile aktarılması, son derece dikkatli ve uzun mesai istemektedir. Yine hala, o devrenin eserleri taranarak bir sözlük meydana getirilmemiştir. Ancak öyle bir sözlüğe dayanarak mükemmele yaklaşan çalışmalar yapılabilecektir. Fakat iş o kadar da umutsuz değildir. Biz yapmasak bile o zamanlar yapılmış sözlükler bulunmaktadır. Maalesef bunların da Latin harflerine aktarılmaları tamamlanmamıştır. Morfoloji çalışması yapacak araştırmacılar için, o sözlüklerin bir an önce, uzman kişilerce Latin harflerine çevirilmesi gerekmektedir. Burada şimdilik kendimizi şanslı hissedeceğimiz konu, o devrenin de en güzel sözlüklerinden olan *Kamus-ı Türki'nin*(5), Tercüman Gazetesi tarafından

(1) Adalı, Oya, *Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1979

(2) Zülfikar, Hamza, *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1991, 213 s.

(3) Kononov, A. N., *Grammatika sovremennogo turetskogo literaturnogo yazıka*, Moskva-Leningrad 1956, 569 s

(4) Tekin, Talat, "Tanıtma", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleteri* 1959, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1959, s.331-378

(5) Sami, Şemsettin, *Kamus-ı Türki*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1978, 16+1564 s.

yayınlanan sadeleştirilmiş ve genişletilmiş baskısının(6) olmasıdır. Bu baskıda, Kamus-ı Türki'de bulunmayıp yeni eklenen kelimelerin başına * işareti konmuştur. Böylece, Kamus-ı Türki'nin orijinalindeki kelimeleri yeni kelimelerden ayırabilmekteyiz.

Biz bu tezde, yukarıda bahsedilen fiziki zorluklara rağmen, Türkçenin eklerinden bir grubu, fiilden isim yapan ekleri incelemeye çalıştık. Bütün ekleri incelemenin, ancak kurum ve kuruluşların organizasyonu ile gerçekleştirilebileceğine inanıyoruz.

Türkçedeki fiilden isim yapan ekleri tespit ederken, Kamus-ı Türki'yi temel aldık. Tercüman gazetesi tarafından yayınlanan genişletilmiş baskıda * işareti olmayan kelimeleri fişledik. Ancak, * işareti olmayan ve tabiatıyla fişlenmiş olan bazı kelimeler inceleme anında az çok beliren kurallara ters düşünce, orijinalinden kontrol edilmiştir. Bunların çoğunun Kamus-ı Türki'de olduğu görülmüştür. Böyle durumlarda, kural tek taraflı olmamış, yeni kurallar ile iç içe girmiştir. Tereddüt edilen kelimelerin bir kaçı ise Kamus-ı Türki'de yoktur. Bunlar, sadeleştirilmiş baskıdaki matbu hatalar olarak değerlendirilmelidir. Örnek olarak, -mAneki, hem geçişsiz hem de geçişli fiillere gelebilmekte; hem kişi kavramı taşıyan isimler, hem de başka türlerini türetebilmekteydi. Kişi kavramı bulunan 5 kelimedenden 4'ü geçişsiz tabana geliyor, sadece *yaz-man* örneğinde geçişliye ekleniyordu. Bu durumda, *yazman* kelimesi Kamus-ı Türki'den kontrol edildi, bulunamadı. Bu yüzden de iptal edildi. Hal böyle olunca, geriye geçişsiz 4 fiilden türemiş kişi kavramı taşıyan 4 isim kaldı. Böylelikle kesin kural da elde edilmiş oldu: -mAneki, geçişsiz fiillere gelince sadece kişi kavramı taşıyan isimler yapıyor, geçişlilere gelince ise, kişi kavramı taşıyan isimler türetmiyordu.

* Fişlenen kelimeler önce eklerine ayrılmış ve ekler alfabetik olarak listelenmiştir. Alfabetik listede, ihtiyari olup parantez içinde yazılan sesler "yok" sayılmış, sıralama diğer harfler esas alınarak yapılmıştır. Örnek olarak, -(y)An ekinde 'y' sesi "yok" sayılmış ve 'An' sırasına konmuştur.

Bazı ekler sadece tek örnekte bulunmaktadır. 2-3 örneği bulunanlar da vardır. Bunlar, muhtemelen, yazı dilinin malı olmayıp ağızlardan ödünçlenen diyalekt malzemeleridir. Ancak, Kamus-ı Türki'de verildiği için teze de alınmıştır.

Her ekin kullanılışı, kendi içinde "geçişsiz", "geçişli", "dönüştürücü", "edilgen", "ettirgen", "işteş" olmak üzere ayrılmıştır ("Geçişsiz" ve "geçişli" ile, çatı eklerini almadan bu tabanlarda bulunan fiiller kastedilmektedir.). Daha sonra bunlar, tek veya çok heceli olmalarına göre tasnif edilmiştir. Her tasnif de kendi içinde isim, sıfat, zarf, isim-sıfat tarzında verilmiştir. İsimler arasında alet ismi, hastalık ismi, yemek ismi vs. yapanlar önemli bir ayrıcalık olarak belirleşse, alt başlıklar halinde ayrılmıştır. Böyle bir tasnif sonucu, bazı eklerin sadece muayyen çatılara geldiği, bu çatıların

(6) Sami, Şemsettin, *Temel Türkçe Sözlük (Sadeleştirilmiş ve Genişletilmiş Kamus-ı Türki)*, Tercüman Gazetesi Yayınları, III Cilt, İstanbul 1985, 1532 s.

bazılarında belli şartlar altında isim veya sıfat yaptığı ya da alet ismi, hastalık ismi, yemek ismi gibi türemelerde kullanılmış oldukları belirlendi. Belirlenen kurallar her ekin tasnifinin hemen altında o ekin sonucu olarak verildi. Çalışmada 78 ek, bu şekilde incelenmiştir.

Sonuç bölümünde, inceleme sırasında belirlenen kullanış özellikleri değerlendirildi. Burada, her ekin ayrı ayrı verilmiş olan sonuçları tekrar edilmemiştir. Bütün eklerin bir arada mukayese edilmeleri, bu bölümde esas alınan şey olmuştur. Yine Sonuç bölümünde, son baskı Türkçe Sözlük'te bulunup da Kamus-ı Türki'deki kurallara uymayan yeni türetilmiş kelimelerden örnekler verilmiş, bunların hangi kurala aykırı oldukları belirtilmiştir.

Bibliyografya'da ise, sadece doğrudan doğruya başvuru eserler sıralanmıştır.

Çalışmada, sadece belirli bir sözlüğe bağlı kalınmıştır. Çünkü, metinleri tarayıp yeni kelimeler bulmak, böyle bir araştırmanın sınırlarını fevkalade aşacaktır. Ayrıca, bir sözlük yapılırken hemen hemen bütün kelimeleri almış olması beklenir. Tatbikatta geçerli olmayan bu düşünceyi kabul edip, en iyi ve kullanışlı olduğunu kabul ettiğimiz Kamus-ı Türki'yi inceledik. İlk bakışta, aklı "ağızlar"dan da kelime alınıp incelenebileceği gelebilir. Bunun için kullanışlı sözlük de hazırlanmıştır. Ancak, işin içine ağızlar girince, yazı dilinin özelliği bozulur. Örnek olarak, yazı dilimizde bulunmayan *-(y)İşIn* gerundim eki, ağızlarda bulunmaktadır. Ama, bir yazarımız veya spikerimizden " *Siz gelişin gideriz*" gibi cümle duyduğumuzda, bunu Türkçenin özellikleri dışında buluruz. Aynı şekilde, bu tezde yazı diline göre belirlenen kurallar da ağızlarla farklılık gösterir. Ağızların her birinde kendine has özellikler bulunur ve bunlar yazı dilinden ayrıdır. Zaten bu yüzden ağızlar ve yazı dili farklıdır. Ağızlarda bir kaç örnekte bulunan eklerin yazı diline mal edilip aşırı derecede kelime türetilmesinde kullanılması da yanlıştır. Nitekim, 70 yıldan beri ülkemizde bu yanlış da ısrarla yapılmaktadır. Türkçe, XIII. yüzyıldan beri Anadolu'da kendi ağızlarının yazı dili olabilme mücadelesini yaşamıştır. Özellikle Osmanlı Türkçesi ile birlikte, İstanbulda konuşulan Türkçe standart yazı dilimizi meydana getirmiştir. Kamus-ı Türki de, bugün kullandığımız dilimiz de işte bu İstanbul Türkçesinin edebi dil haline gelmiş şeklidir.

KULLANILAN KISALTMALAR

bkz. : bakınız

(i.) : isim

(s.) : sıfat

(z.) : zarf

KULLANILAN İŞARETLER

() : parantez içindeki sesin ihtiyari olduğunu gösterir

- : fiil ile bağlanmayı gösterir

+ : isim ile bağlanmayı gösterir

V : vokal (ünlü)

A : a, e

I : ı, i, u, ü

U : u, ü

G : g (kalın ve ince), k (kalın ve ince)

K : k (kalın ve ince)

TASNİF VE İNCELEME

- (y) A

Aşlında gerundium (zarf-fiil) ekidir. Türettiği zarflar zamanla kalıplaşarak isim veya sıfat haline de gelmiştir. Az işlek eklerdendir.

A. a. Geçişsiz tek hecelilerde isim

var-a gel-e: Bir çizgi üzerinde gidip gelerek hareket eden.

b. Geçişsiz tek hecelilerde sıfat

sap-a: 1. Doğru yolun üzerinde olmayan, ancak sapılmakla gidilebilen.
2. Yolu kestirme olmayıp, dolaşık olan. 3. Doğru ve kestirme olmayan, sapılır yerler olduğu için dolambaçlı ve uzun olan.

c. Geçişsiz tek hecelilerde zarf

kal-a: Eksik olarak, evvel, kalarak.

sap-a: Doğru yolun üzerinde olmayarak, sapılarak.

B. a. Geçişli tek hecelilerde isim

ar-a: İki şeyi birbirine bağlayan ve birbirinden ayıran sınır, boşluk, açıklık.

di-ye: 1. Sözde, diyerek, sanki 2. Zannıyla, iddiasıyla, bahanesiyle.

eğ-e: Maden, ağaç vb. şeyleri yontmaya yarayan ince dişli alet, törpü.

say-a: Eskiden koyunların sayılması ile verginin toplanmasına bakan tahsildar sınıfı.

ver-e: Teslim, bir kale ve yerin teslimi.

yar-a: 1. Silahla açılmış yarı. 2. Her ne şekilde olursa olsun bedende açılmış yarı. 3. Bazı canlılar ve eşyalarda kesik yer. 4. mec. Acı, çok büyük üzüntü.

b. Geçişli tek hecelilerde sıfat

öt-e: 1. Diğer, uzakça bulunan. 2. Öbür taraftaki.

yen-e: 1. İri kıyım. 2. Üstün, galip.

c. Geçişli tek hecelilerde zarf

geç-e: Geçtiği halde.

öt-e: 1. Uzakta, uzakta. 2. Daha uzak olan yer. 3. Bir şeyin arkasında bulunan. 4. Geçmiş ve uzak zaman.

tut-a: Sayarak, sayılmak üzere.

tık-a bas-a: Hiç boş kalmayacak biçimde, iyice dolacak gibi, çok sıkışarak.

ur-a: Vuracak gibi hazır olma, şahinin avına saldırmak üzere kabarması.

d. Geçişli çok hecelilerde isim

çevre < çevir-e: 1. Etraf, civar, bir şekli sınırlayan çizgi, kenarlar. 2. Etrafı kıvrılıp oya veya nakışla süslenmiş tülbent, yemeni.

C. İşteş çatı üzerinde zarf

ortaklaş-a: Ortak olarak.

-(y) A Ekinin Sonucu

1. -(y)A eki, dönüşlü, edilgen ve ettirgen çatılar üzerinde kullanılmamıştır.
2. -(y)A eki, işteş çatı üzerinde tek örneğe gelmiş ve zarf yapmış.
3. -(y)A eki, toplam 19 örnekten sadece 2'sinde çok hecelilere gelmiş, 17'sinde tek heceli fiillerde kullanılmıştır.

-(y) A c A K

Anadolu Türkçesinin işlek "gelecek zaman" partisibidir. Bütün partisipler gibi geçici sıfat yapan bu ek, zamanla kalıcı isim ve sıfatlar da türetir hale gelmiştir. Yaptığı sıfatlarda *Fiil-(y)AcAK* anlamından çok, *Fiil-II-AcAK* anlamı bulunur. Yani edilgen anlamda sıfatlar türetir. (örnek: *gül-ecek* 'tuhaf, garip-yani *gülünecek*'). İşlek bir ek durumundadır.

A. a. Geçişsiz tek hecelilerde sıfat

gül-ecek: Tuhaf, garip.

ol-acak: Mümkün, muhtemel, olabilir, olabilen. 2. Alinyazısı gereği olan.

b. Geçişsiz tek hecelilerde isim-sıfat

gel-ecek: (s). 1. Öndeki, ilerdeki. 2. Gelmesi beklenen. (i.) 1. Henüz gelmemiş, yaşanmamış olan zaman. 2. Yazılı olan şey, kader. 3.

Gelme.

c. Geçişsiz çok hecelilerde sıfat

ığren-ecek : Tiksinti hissi veren, tiksintiye sebep olan.

B. a. Geçişli tek hecelilerde isim

al-acak : Borçlunun zimmetinde olan, alacaklının istediği şey.
ver-ecek : borç.

b. Geçişli tek hecelilerde isim-sıfat

ye-yecek : (s.) Yenir, yenmeğe yakıştır. (i.) Yenecek şey, azık, rızık.

C. a. Dönüşlü çatı üzerinde isim

geçin-ecek : Yaşamak, hayatı sürdürmek için gerekli olan şey, gelir.
bürüncek < *bürün-ecek* : 1. İpekböceği kozasının teli, ham ipek. 2. Böyle ipekten yapılmış ince bez.

b. Dönüşlü çatı üzerinde sıfat

utan-acak : 1. Utanabilen, mahcup olabilen. 2. Utanmaya yol açan ve mahcupluğa sebep olan ayıp. 3. Kendisinden utanılan, ağırlanmasında, misafir edilmesinde ciddi bir hizmeti gerektiren misafir, yabancı.

D. Edilgen çatı üzerinde sıfat

acın-acak : Acımaya değer, acıklı, üzüntü verici.
asıl-acak : Asılmayı hak etmiş pek kötü kimse.

-(y)AcAK Ekinin Sonucu

1. -(y)AcAK eki, işteş ve ettirgen çatı üzerinde kullanılmamıştır.
2. -(y)AcAK eki, geçişsiz tek ve çok heceli fiiller üzerinde sadece sıfat yapar, isim yapmaz.
3. -(y)AcAK eki, geçişli tek heceli fiillere gelmiş ve isim yapmıştır. Geçişli fiillerde, sadece sıfat olan örneği yoktur.
4. -(y)AcAK eki, geçişli çok heceli fiillere eklenmemiştir.

- A Ğ A n

Bu ek, *-Gan* ve *-(y)An* ekininin bazı kullanılışları ile paralellik göstermektedir. Bu üç ekin birbiriyle ilgileri ve etimolojileri müstakil bir araştırma ile belirleninceye kadar, değişik başlıklar altında incelenmeleri tabiidir. *-AĞAn* ekinin kullanılış sıklığı, diğer ikisine göre daha azdır.

A. a. Geçişsiz tek hecelilerde isim

a.a. alet ismi

yat-ağan: Yaralayıcı silahlardan pek uzun bıçak.

a.b. hayvan ismi

göç-eğen: 1. Tavşan yavrusu. 2. Benekli tavşan. 3. Kır sansarı.

b. Geçişsiz tek hecelilerde sıfat

ol-ağan: Olabilen, olan, tabii.

c. Geçişsiz tek hecelilerde isim-sıfat

kay-ağan: (i.) Yapraklı, yanı tabakalara ayrılmış bir cins taş, döşeme için ve yazı taşı yerine kullanılır. (s.) Üzerinde kolay şekilde kayılan.

küs-eğen: (i.) Mimoza cinsinden bir ağaç. (s.) Alınan, havadan nem kapan, çabuk küsen.

-AĞAn Ekinin Sonucu

1. -AĞAN eki sadece geçişsiz tek heceli fiiller üzerine gelmiştir. Geçişli, dönüşlü, edilgen, işteş ve ettirgen çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -AĞAn eki, geçişsiz tek heceli fiillerden hem isim, hem de sıfat yapmıştır.

- a l a k

Hamza Zülfikar'ın belirttiği gibi (8), birleşik bir ek olmalıdır. *-(A)IA-*

(8) Zülfikar, Hamza, *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1991, s.55

tekrarlama fiilleri yapan ek ile -(A)K fiilden isim yapan ekin birleşmesinden meydana gelmiştir. İşlek bir ek değildir.

A. Geçişsiz tek hecelilerde sıfat

yat-alak: Yataktan veya yerinden kalkamayacak kadar hasta, kötürüm vb.

-alak Ekinin Sonucu

1. -alak eki, sadece bir örnekte geçişsiz tek heceli fiile eklenmiş ve sıfat yapmıştır.

-a l ı k

Tek örnekte görülür. İşlek değildir.

A. Geçişsiz tek hecelilerde isim

çök-elik: Süzülüp suyun dibine çöken çamur, süzülmiş balçık.

-alık Ekinin Sonucu

1. -alık eki, sadece bir örnekte geçişsiz tek heceli fiile eklenmiş ve isim yapmıştır.

- a l t ı

Tek örneği bulunan bu ek işlek değildir.

A. Geçişli tek hecelilerde isim

koş-altı: İki hayvanın birbirine koşulması veya iki devenin bir iple bağlanması.

-altı Ekinin Sonucu

1. -altı eki, sadece bir örnekte geçişli tek heceli fiile gelmiş ve isim yapmıştır.

- a m

Bu ek, şekil ve fonksiyon bakımından *-(I)m* ekine benzemektedir. Ancak, çok bol örneği olan *-(I)m* eki, ünsüzle biten fiillere geniş ünlü ile (A) değil, dar ünlü (I) ile bağlanmaktadır. Örnek olarak, *-(I)m* eki tut- fiiline *tut-um* şeklinde gelirken, söz konusu ekimiz *tut-am* şeklinde gelmektedir. Bu da, iki ayrı ek halinde alınmalarını gerektirmiştir.

A. Geçişli tek hecelilerde isim

tut-am: 1. Tutacak yer, kulp, kabza. 2. Bir kerede ve birden tutulacak miktar. 3. Bir avuç içi dolu olan. 4. Tavır, hal, gidiş, seyir.

B. Edilgen çatı üzerinde sıfat

sıklam < sıkıl-am: Sıkılacak kadar ıslak.

-am Ekinin Sonucu

1. -am eki, sadece iki örnekte görülmektedir. Bunlardan geçişli tek heceli olanında isim, edilgen çatılı olanında ise sıfat yapmıştır.

- A m A K

İşlek olmayan bire ektir.

A. Geçişsiz tek hecelilerde isim

bas-amak: Merdiven ayağı.

kaç-amak: 1. Kaçar gibi davranma. 2. İşe gitmeyiş. 3. Bahane, vesile, özür. 4. Kaçacak yer. 5. Otlaklarda hayvan sığınağı olan küçük ağıl. 6. Çobanların yaptıkları, haşlanmış mısır unundan bir tür yemek.

B. Geçişli tek hecelilerde isim

tut-amak: 1. Tutulan yol, meslek, hal ve tavırda düzenlilik. 2. Tutacak kulp,sap.

-amak Ekinin Sonucu

1. -amak eki, dönüşlü, edilgen, ettirgen ve işteş çatı üzerinde kullanılmamıştır.
2. -amak eki, sadece geçişli ve geçişsiz fiillerin tek heceli olanları üzerinde kullanılmıştır. Bu örnekler de sadece isim yapmıştır.

-(y) A n

Aslında "geniş zaman" partisibidir. Bu kullanımının dışında, kalıcı isim ve sıfatlar da yapmıştır. İşlek bir ektir.

A. a. Geçişsiz tek hecelilerde isim

- bas-an*: Ağırılık kabus anlamındaki karabasan sözünde geçer.
çap-an: Postacı, tatar, ulak.
dur-an: 1. Kımıldamayan, hareketsiz. 2. Bulunan mevcut.
er-en: Yetişen, ulaşan.
sark-an: Hesaptan artan,
sıç-an: Kemirici hayvan, fare.
toz-an: Tozlu yer, havaya kalkan tozu çok olan yer.

b. Geçişsiz tek hecelilerde sıfat

- gel-en*: 1. Gelici, gelmiş. 2. Meydana gelen, olan.
gid-en: Gider olan, gidici, yürüyen.
ol-an: Bulunan, meydana gelen.

c. Geçişsiz tek hecelilerde isim-sıfat

- kay-an*: (s.) Hızlı, süratli, şiddetli. (i.) Dağdan hızla inen sel suyu.

d. Geçişsiz çok hecelilerde isim

- çağla-yan*: Köpürerek veya ses çıkararak akıtılan su, yapma şelale.
domal-an: 1. Yer mantarı denilen bir cins mantar. 2. Yumru çiban, veba çibanı.
kalk-an: Eski savaşlarda ok ve kılıca karşı öne tutulup korumaya yarayan koruyucu alet.

e. Geçişsiz çok hecelilerde sıfat

kariş-an: 1. Karişip görüşen, birbiriyle anlaşip bir araya gelebilen. 2. Müdahale eden, burnunu sokan.

B.a. Geçişli tek hecelilerde isim

döğ-en: Harmanda ekini dögmeye yarayan altında çakmak taşları bulunan ve önüne koşulan hayvanla çekilen alet.

dön-en: Üç yaşını geçen at ve deve gibi büyük ve iki yaşını geçen koyun, keçi gibi küçük hayvanlar için kullanılır.

düz-en: 1. Yerleştirme, yerli yerine koyma. 2. Müzik aletlerinin kurulup güzel çalacak durumda olması. 3. Uydurma söz.

ger-en: Kuruyunca çatlayan, balçıklı, ekime elverişsiz toprak.

b. Geçişli tek hecelilerde sıfat

boğ-an: Boğazını sıkarak veya suya batırarak adam öldüren.

boz-an: İhlal ve fesh eden.

çal-an: Eline ayağına çabuk, tetik.

kak-an: Vuran.

kır-an: Yok eden, mahveden.

kov-an: Arkasına düşen, takip eden.

serp-en: Saçan, püskürten, dağıtan.

c. Geçişli tek hecelilerde isim-sıfat

geç-en: (s.) 1. Akıp veya yürüyüp giden. 2. Uzanan veya akan, cereyan eden. 3. Geçmiş olan. (i.) Geçmiş olan zaman, hal, hadise.

kap-an: (s.) Kapıcı, zor ve şiddet kullanarak alan. (i.) İçindeki yeme yaklaşan hayvanı tutan tuzak.

d. Geçişli çok hecelilerde isim

d.a. belli bir iş için oluşturulmuş yerin ismi

böğürdel-en: Düşmanı yandan vuran dış mevzi ve istihkam.

boğazla-yan: Batakçı yeri

d.b. hastalık ismi

kılkır-an: Saçkıran hastalığı.

kurut-an: Hayvanların burnunda kemik oluşturarak ölmelerine yol açan bir hastalık.

saçkır-an: Kilların düşmesine yol açan bir saç hastalığı.

d.c. hayvan ismi

ağaçkak-an: Ekseriya ağacın kabuğunu gagalayan uzun gagalı ve kargaadan küçükçe kuş.

ağaçkes-en: Kurtçukları daha çok gül fidanları üzerinde yaşayarak yaprakları bozan kara renkli bir böcek.

d.d. bitki ismi

kalkı-yan (otu): Kulgan da denilen bir cins diken.

kargabük-en: Hindistan'dan gelen kusturucu bir cins ceviz.

kargadel-en: Son derece yumuşak kabuklu badem.

e. Geçişli çok hecelilerde sıfat

aldat-an: Oyuna getiren.

bağirt-an: Bağırmasına yol açan.

kurtar-an: Tehlikeden uzaklaştıran, kurtulmayı sağlayan.

uzat-an: Uzun hale getiren.

f. Geçişli çok hecelilerde isim-sıfat

karıştır-an: (s.) 1. Birbirine karıştırıp altüst eden. 2. Arabozuculuk yapan. (i.) İki nehrin birleşip karıştıkları yer, kavşak, koyar.

yarad-an: Yoktan var eden, yaratıcı.

-(y)An Ekinin Sonucu

1. -(y)An eki, dönüşlü, edilgen, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamış.
2. -(y)An ekinin geçişli çok heceliler üzerinde isim yaptığı 10 kelimedenden 8'i birleşik kelimedir.

- A n A K

Kamus-ı Türki'de fazla işlek olmayan bu ek, Türkiye Türkçesi ağızlarında daha yaygındır. Yani, yazı dilinden çok, ağızların malıdır.

A. Geçişli tek hecelilerde isim

çap-anak: Kaçırılmış mal, kaçak mal.

değ-nek < *değ-enek*: 1. Yürürken dayanacak ince sopa, baston. 2. Değnekle dövme, sopa, dayak, kötek.

duy-nak < *duy-anak* : Duyma aleti.

gör-enek : 1. İnsanların birbirlerine bakarak yaptıkları şey, adet, usul, alışılmış olan ve yapılagelen iş, davranış. 2. Görgü, tecrübe, görgü ile kazanılan bilgi.

kas-nak < *kas-anak* : 1. Kalbur ve tef gibi şeylerin tahta çemberi. 2. Nakış işlemek için gergef yerine kumaş germeye yarayan tahtadan enli çember. 3. Bu çemberde kolayca işlenen nakış.

sağ-anak : 1. Bir defada bolca yağıp geçen yağmur. 2. mec. Birden bire gelen şiddetli zarar ve ziyan.

-AnAK Ekinin Sonucu

1. -AnAK eki, geçişsiz, dönüşlü, edilgen, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -AnAK eki, sadece geçişli tek heceli fiiller üzerine gelmiş ve isim yapmıştır.

- a r a k

Tek örnekte geçer. İşlek değildir.

A. Geçişli tek hecelilerde isim (alet ismi)

tut-arak : Ateş tutuşturmaya yarayan kav, çıra, kibrit vb. tutuşturuk.

-arak Ekinin Sonucu

1. -arak eki, sadece bir örnekte geçişli tek heceli fiile eklenmiş ve isim yapmıştır.

-a r c a

Tek örnekte görülen bu ek işlek değildir.

A. Geçişli tek hecelilerde isim (hayvan ismi)

kok-arca : Sansar türünden kötü kokulubir hayvan.

-arca Ekinin Sonucu

1. -arca eki, sadece bir örnekte geçişli tek heceli fiile eklenmiş ve isim yapmıştır.

- a r ı

Tek örnekte görülür. İşlek değildir.

A. Geçişsiz tek hecelilerde sıfat

uç-arı: Pek yaramaz, son derece çapkın.

-arı Ekinin Sonucu

1. -arı eki, sadece bir örnekte geçişsiz tek heceli fiile eklenmiş ve sıfat yapmıştır.

- a r ı k

Tek örnekte kullanılmıştır. İşlek değildir.

A. Geçişli tek hecelilerde isim

tut-arık: 1. Bir şeyin sayı bakımından bütünü, yekun, miktar. 2. Para miktarı

-arık Ekinin Sonucu

1. -arık eki, sadece bir örnekte geçişli tek heceli fiile eklenmiş ve isim yapmıştır.

- c A

İşlek olmayan eklerdendir.

A. Geçişsiz tek hecelilerde isim

kop-ça: Düğme ve ilik yerine kullanılan, birbirine geçen iki metal parçadan oluşan çengel.

B. a. Geçişli tek hecelilerde isim

boğ-ça: 1. Dört köşesi bir yere gelip bağlanmak üzere eşya sarmaya yarayan dört köşeli kumaş. 2. Böyle bir kumaşa sarılan hediyeelik kumaş. 3. Dört köşeli şal. 4. Seçme ve ufak denk şeklinde bağlanmış tütün.

b. Geçişli çok hecelilerde isim

düşün-ce: Düşünme

C. Dönüşlü çatı üzerinde isim

eğlen-ce: 1. Gönül eğlendirecek, sıkılmaksızın vakit geçirecek şey. 2. Faydasız ve değer taşımayan şey, sonuçsuz iş, oyuncak. 3. Çok kolay iş. 4. Alaya alınan, kendisi ile eğlenilen kimse.
NOT : Bu kelime, Eski Uygurcada *ilinçü* şeklindedir.

-cA Ekinin Sonucu

1. -cA eki, edilgen, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -cA eki, tek heceli fiillerde madde ismi, çok hecelilerde ise kavram ismi, mana isimleri yapmıştır.

- c A K

İşlek olmayan eklerdendir.

A. Geçişsiz çok hecelilerde isim

erin-cek. 1. Üşenen, tembel. 2. Utangaç, mahçup.

B. Geçişli tek hecelilerde isim

kap-çak: 1. Kale kuşatmasında duvara takılan büyük çengel. 2. Tulumbacı çengeli.

C. Dönüşlü çok hecelilerde isim

salın-cak. 1. Eğlence veya cimnastik maksadıyla sallanmak üzere bir ağaca veya hususi dikilmiş direklere asılı duran filika şeklinde tahta. 2. Küçük çocukları uyutmak için beşik yerine kullanılan ve odanın iki

duvarına mihlanmış halkalara ipe asılı yatak. 3. Yine bu şekilde ve çoklukla ipten yapılmış ağ halinde, büyükler için eğlenceli yatak, hamak.

-cAK Ekinin Sonucu

1. -cAK eki, edilgen, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -cAK eki, geçişli ve dönüşlü fiillerde alet ismi, geçişsiz çok hecelilerde ise sıfat yapmıştır.

- c a n

Tek örnekte bulunur. İşlek değildir.

A. Geçişsiz çok hecelilerde isim (hayvan ismi)

soğul-can. 1. Toprağın içine sokulan ayaksız kurt cinsi. 2. Bağırsakların içinde yaşayan bir cins uzun kurt olup çoklukla çocuklarda bulunur.

-can Ekinin Sonucu

1. -can eki, sadece bir örnekte geçişsiz çok heceli fiile eklenmiş ve hayvan ismi yapmıştır.
2. -can ekinin, Kamus-ı Türki'deki kullanılış sınırları dışında, Türkçe Sözlük'te bulunan örneklerinden bazıları şunlardır.

- c e m e

Tek örnekte görülür. İşlek değildir.

A. Dönüşlü çok hecelilerde isim

sürün-ceme: Çok sürüp uzatma, erteleme, askıda tutma.

-ceme Ekinin Sonucu

1. -ceme eki, sadece bir örnekte dönüşlü çatıdaki fiile eklenmiş ve isim yapmıştır.

- C I K

İşlek olmayan eklerdendir.

A. Geçişli tek hecelilerde isim

em-cik : Meme

ur-çuk : 1. Vurulan, kurulan şey. 2. Ebe örekesi.

-CIK Ekinin Sonucu

1. -CIK eki, geçişsiz, dönüşlü, edilgen, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -CIK eki geçişli tek heceli fiillere gelerek isim yapmıştır.

- c I n

İşlek bir ek değildir.

A. Geçişli tek hecelilerde isim

kır-cın : Hayvanlara gelen salgın hastalık, "hayvan kıranı".

ör-cin : İp merdiven

-cIn Ekinin Sonucu

1. -cIn eki, geçişsiz, dönüşlü, edilgen, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -cIn eki, sadece geçişli tek heceli fiillere gelmiş ve isim yapmıştır.

* - (I) ç

Geçişli fiillerde özellikle alet ismi yapan bu ek, *gül-eç* örneğinde sıfat yapan -eç ekiyle karıştırılarak -Aç şeklinde düşünülmüş ve yanlış türetmelerde de kullanılmıştır.

A. Geçişsiz çok hecelilerde sıfat

domal-ıç: Tümsekli, çıkıntılı.

B. a. Geçişli tek hecelilerde isim (alet ismi)

çek-iç: Bir tarafı düz olup vurup çakmaya yarayan, diğer tarafı ise çatal şeklinde olup çivi çekmek vb. işler için kullanılan alet.

düğ-üç < *dög-üç*: Soğuk su ile sabunsuz olarak yıkanan çamaşırı döğdükleri tokmak, çamaşır tokmağı.

eğ-iç: Yemiş koparmak için ağaç dalını tutup eğmeye yarayan ucu eğri değnek, ağaçtan kanca.

b. Geçişli çok hecelilerde isim

b. a. alet ismi

tıka-ç. 1. Şişe vb.nin ağzını tıkamakta kullanılan bezden ve ağaçtan tıpa. 2. Eskiden işkence aletlerinden olarak suçluların ağızlarına tıkadıkları şey.

b. b. yer ismi

yama-ç: Dağa yamanmış ve yapıştırılmış gibi bayır yer.

-(I)ç Ekinin Sonucu

1. -(I)ç eki, dönüşlü, edilgen, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -(I)ç eki, geçişli tek hecelilere eklendiğinde, sadece alet ismi yapmıştır.
3. -(I)ç eki, geçişsiz çok hecelilerde sıfat yapmıştır.

- d I

Türk Dilinin "belirli geçmiş zaman" çekimini sağlayan bu ek, diğer zamanların partisip ekleri gibi, "cümle isim" tipinde kelimeler de türetmiştir.

A. a. Geçişsiz çok hecelilerde isim

uza-dı: Uzatma.

b. Geçişsiz çok hecelilerde sıfat

türe-di : 1. Türemiş, derme çatma, öteden beriden toplanmış. 2. Aslı nesli ne olduğu belirsiz. 3. Asi.

B. a. Geçişli tek hecelilerde isim

düg-dü . 1. Vurmaya ve döğmeye yarayan tokmak veya çekiç. 2. Keser ve balta gibi kesici aletlerin arkalarındaki tokmak.

b. Geçişli tek hecelilerde sıfat

ye-di : mec. Müsrif, saçıp savuran, hesabını bilmeyen.

C. Dönüştü çok hecelilerde isim (yemek ismi)

bayıl-dı : İmam bayıldı yemeği

beğen-di : 1. Bir çeşit sarı çiçek olup, mavisine *beybeğendi* denir. 2.

Kızartma veya tencere kebabı ile yapılan bir çeşit patlıcan kebabı.

D. Edilgen tek hecelide isim (alet ismi)

sın-dı : Büyük makas, terzi makası.

-dI Ekinin Sonucu

1. -dI eki, ettirgen ve işteş çatı üzerine gelmemiştir.
2. -dI eki, geçişsiz tek heceli ve geçişli çok heceli kelimelere gelmemiştir.
3. -dI eki, dönüştü çatı üzerinde sadece yemek ismi yapmıştır (Bir örnekte, yemek isminin yanı sıra çiçek ismi de yapmıştır).

- d I K

Aslında geçmiş zaman partisibidir. Zamanla Oğuz lehçelerinde fiil kiplerinin çekiminin de de kullanılan bu ek, diğer partisipler gibi kalıcı isim ve sıfatlar da türetmiştir. Öteki fiilden isim yapan eklerden en belirgin farkı, olumsuz tabanlar üzerinde de türetme yapabilmesidir. Yalnız, olumsuz tabanlar üzerinde kullanıldığında, *-DIK* 'tan çok *-miş* anlamında isim ve sıfatlar türetirler.

A. Geçişsiz tek hecelilerde isim

si-dik : Mesaneden dökülen su, çiş, idrar.

B. Geçişli tek hecelilerde sıfat

bil-dik : 1. Bilinen, yabancı olmayan. 2. Bilinen şey.
bul-duk : 1. Var olan, bulunan. 2. Yürürlükte olan.
de-dik : Söylenmiş.

C. Geçişli-olumsuzlarda sıfat

bil-me-dik : 1. Bilmeyen. 2. Bilinmeyen. 3. Bilmeyiş.

D. Geçişsiz-olumsuzlarda sıfat

ol-ma-dık : Olmamış, meydana gelmemiş, vuku bulmamış, örülmemiş, benzeri az olan, emsalsiz.

on-ma-dık : İyi olmaz, geçmesi imkansız, şifa veya iyileşme kabul etmez.

E. Edilgen-olumsuzlarda sıfat

bilin-me-dik : Bilinmeyen.

-dik Ekinin Sonucu

1. -DIK eki, dönüşlü, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -DIK eki, kullanıldığı toplam 8 örnekten 7'inde sıfat, 1'inde isim yapmıştır.
3. -DIK eki, olumsuz tabanların üzerine gelerek isim veya sıfat türetebilen ender eklerdendir.

- e b e

Tek örnekte görülür. İşlek değildir.

A. Geçişsiz tek hecelilerde isim

göç-ebe : Bir yerde yerleşik olmayıp çadır ile konar göçer olan topluluk ve kimse.

-ebe Ekinin Sonucu

1. -ebe eki, sadece bir örnekte geçişsiz tek heceli fiile eklenmiş ve isim yapmıştır.

- e s i

Eskiden "gelecek zaman partisibi" olan bu ek işlekliliğini kaybetmiştir. Tek örnekte kalıplaşarak kalıcı isim yapmıştır.

A. Geçişli tek hecelilerde isim

ver-esi: Bedeli ileride ödenmek üzere yapılan alışveriş.

-esi Ekinin Sonucu

1. -esi eki, sadece bir örnekte geçişli tek heceli fiile eklenmiş ve isim yapmıştır.

- e t

Tek örnekte bulunur. İşlek değildir. Derleme Sözlüğü'nde de bulunan bu kelime ağızlardan alınmış olmalıdır.

A. Geçişsiz tek hecelilerde isim

öl-et : Salgın insan ve hayvan hastalığı.

-et Ekinin Sonucu

1. -et eki, sadece bir örnekte geçişsiz tek heceli fiile eklenmiş ve isim yapmıştır.

- G A

İşlek olmayan eklerdendir. Tarihi devirlerde bu ekle kurulmuş bazı kelimeler, Oğuz lehçelerinin bir özelliği olarak "yutulma"ya uğramış eki ve -A şekline gelmiştir : *kıs-a* < *kıs-ga* < *kıs-ka*, gibi.

A. Geçişsiz tek hecelilerde isim

dal-ga: Deniz suyunun veya göl suyu gibi başka bir suyun rüzgarın tesiri ile oynayıp sallanması, köpürmesi.

B. Geçişli çok hecelilerde isim

süpür-ge: Ortalık süpürecek alet.

C. Edilgen çatı üzerinde isim

oyul-ga: Parçaları tutturmak için geçici ve seyrek dikiş, teyel.

-GA Ekinin Sonucu

1. -GA eki, dönüşlü ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -GA eki, geçişsiz çok heceli ve geçişli tek hecelilere gelmemiştir.
3. -GA eki, sadece isim yapmış.

- G A ç

Bazı eserlerde -*GIç* ekiyle bir sayılan bu ek, az işlektir. Alet ismi yaparken -*GIç* ekine benziyor görünen bu şekil, diğer kullanılışları ve özellikleri bakımından farklılık göstermektedir.

A. Geçişsiz tek hecelilerde sıfat

yüz-geç: 1. Yüzen, yüzmek bilir. 2. Suyu batmaz, suyun üzerinde durur hafif.

B. Geçişli tek hecelilerde isim (alet ismi)

kıs-kaç : Açılıp kapanan eğreti merdiven.

süz-geç : 1. Sıvıları geçirip tortularını ve posasını tutmaya yarayan çeşitleri olan delikli kap. 2. İçine yabancı madde girmemesi için tulumba vb. borularının uçlarına takılan borunun çapının iki katı alet

üz-geç : Çekilip alınan ip merdiven.

C. a. Dönüşlü çatı üzerinde isim (alet ismi)

dayan-gaç: Oturulan yerde dayanmaya yarayan kısa değnek
yasdan-gaç. Dayanacak şey, yastık vb.

b. Dönüşlü çatı üzerinde sıfat

igren-geç: Her şeyden iğrenen, tiksinen.

utan-ğaç: Çok utanan, büyüklerinin yanına ve topluluk önüne çıktığında kendinde bir telaş ve iç baskısı duyup kızaran ve serbestçe söz söyleyemeyen, utanacak bir hareketle bulunmaksızın sebepsiz utanan, sıkılan. 4

-GAÇ Ekinin Sonucu

1. -GAÇ eki, edilgen, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -GAÇ eki, geçişsiz tek heceli fiilden sıfat, geçişli tek heceli fiillerden ise alet ismi yapmıştır.
3. -GAÇ ekinin dönüşlü çatı üzerinde yaptığı sıfatlar, insanın psikolojik tepkileriyle ilgilidir.
4. -GAÇ ekinin yaptığı sıfatlar, fiili yapan kişi anlamını taşır.:
5. -GAÇ ekinin dönüşlü çatı üzerinde yaptığı isimler, alet isimleridir.

- G A n

Eski Türkçe metinlerde henüz rastlanmayan bu ekin *-(y)An* ve *-AĞAn* ekleriyle ilgisi ve etimolojileri, yukarıda da belirtildiği gibi, müstakil bir araştırma ile ortaya çıkarılincaya kadar, ayrı ayrı ele alınmaları daha uygun ve doğru olacaktır. -*GAn*eki, çok işlek eklerdendir.

A. a. Geçişsiz tek hecelilerde sıfat

er-gen: Ergenlik yaşına gelmiş, ancak henüz evlenmemiş bekar, bekar.

b. Geçişsiz çok hecelilerde sıfat

alış-kan: Alışmış.

çalış-kan: 1. Çok çalışan, çalışıp duran. 2. Çok işleyen, çok iş gören. 3. Dersine ve öğrenimine devam eden.

eri-gen: Ağızda çabuk eriyip dağılan lezzetli ve tatlı meyve.

sırt-kan: Daima dişlerini gösterip sessiz ve sevimsiz gülen.

sorut-kan: Surat eden, yüz ekşiten, yüzü gülmez ve büyüklük taslayan.

şırta-ğan: Akan, akıntılı.

c. Geçişsiz çok hecelilerde isim-sıfat

solu-ğan: (s.) Az bir hareketle nefesi daralan, bir çeşit nefes darlığı hastalığına tutulmuş adam. (i.) Adı geçen nefes darlığı hastalığı.

B. a. Geçişli tek hecelilerde isim

kes-gen: Elbiseleri kemirip kesen bir cins fare.

sep-ken: (Aslı *serp-ken*) Serpilen şey. "*sulu sep-ken*" Kar ile karışık yağmur, yarı erimiş halde yağan kar.

b. Geçişli çok hecelilerde isim

b.a. alet ismi

yülü-gen: Ustura.

b.b. hayvanismi

çığır-gan: Av sırasında diğer kuşları toplamak için öttürülen kuş.

c. Geçişli çok hecelilerde sıfat

ısır-gan: Isıran, dişle sıkıp koparan.

unut-kan: Çok unutan, unutucu.

d. Geçişli çok hecelilerde isim-sıfat

çağır-gan: (s.) Çok bağırp çağırın, yaygaracı. (i.) Saksagan cinsinden sürekli bağıran bir kuş.

C. Dönüşlü çatı üzerinde sıfat

alın-gan: Her şeyden alınan, her sözü kendi aleyhine yorumlayıp gücenen.

sakın-gan: Çok ve her şeyden sakınan ve çekinen.

sokul-gan: Her yere sokulan, insanlardan kaçmayan, her yere giren, herkesle çabuk senli benli olan.

utan-gan: Utanan, utangaç.

üşen-gen: Üşenen, tembel.

D. İşteş çatı üzerinde sıfat

didiş-ken: Didişmekten, kavga ve çekişmekten hoşlanan.

yapış-kan: 1. Dokunduğu şeye yapışan. 2. Ayrılıp gitmez.

-GAN Ekinin Sonucu

1. -GAN eki, edilgen ve ettirgen çatı üzerinde kullanılmamış.
2. -GAN eki, dönüşlü ve işteş çatı üzerinde isim yapmaz.
3. -GAN ekinin dönüşlü çatı üzerinde yaptığı sıfatlar, insanın psikolojik tepkileriyle ilgilidir.

- G I

Çok işlek eklerdendir. Çok işlek olmasına rağmen, rastgele kelime türetmemektedir. Kullanılışında açık va kesin kuralları bulunmaktadır.

A. a. Geçişsiz tek hecelilerde isim

çap-kı: Yağma için düşman topraklarına atla girip her tarafına saldırma.

yan-kı: Sesin bir yere çarpıp geri dönmesi.

yat-kı: Yatıp basılmaktan bükülmekten meydana gelen kırma, kırım, iz.

b. Geçişsiz tek hecelilerde sıfat

kay-gı : Kaydırılmış, bir tarafa meyletmiş, eğri.

c. Geçişsiz çok hecelilerde isim

uyku < *uyu-ku*: 1. İnsan ve hayvanlarda her gün ve bilhassa geceleri ortaya çıkması tabii olan dinlenme hali. 2. mec. Gaflet, basiretsizlik. 3. Cehalet, bilgisizlik, cahilliğin karanlığı.

B.a. Geçişli tek hecelilerde isim

a.a.alet ismi

as-kı : 1. Başlıca gelin odasında süs için asılan şeyler. Perde, çiçek vb. donanma. 2. Hediye olarak bina ve atlara, insanlara asılan kumaş. 3. Kullanılması için asılan şey. 4. Kurumak veya korunmak için asılmış meyve vb. hevengi. 5. Pantolonu omuzdan tutmaya yarayan bağ. 6. Boyuna asılan zincirli cevher. 7. mec. Geciktirme.

at-kı : 1. Dokumada arışın üstüne gelen ve mekiğe atılan argaç teli. 2. Ekin demellerini yükseğe atmaya yarayan büyük yaba. 3. Omuza veya arkaya atılan.

bas-kı : 1. Basıp sıkacak, sıkıştırarak şey. 2. Sıkı, sıkma, zorlama. 3. Basan, ağırlık veren şey. 4. Kalıp, damga.

bıç-kı: Testerenin büyüğü, tahta kesmek için kullanılan dişli alet.

bur-gu: 1. Dönerek tahta delmeye yarayan alet. 2. Tıpa vb. çıkarmaya yarayan ve yine döndürülerek kullanılan alet.

çal-gı. 1. Saz, müzik aleti. 2. Müzik. 3. Müzik topluluğu.

ger-gi: Gerecek alet.

iç-kı : Marangoz aletlerinden biri.

kes-gi : 1. Dal kesmekte kullanılan küçük balta. 2. Sac ve demir kesmeye

yarayan düz ve yassı ağızlı çelik kalem.

sil-gi: Silecek şey, bez, yemeni vb.

sür-gü: 1. Sapan sürüldükten sonra toprağı düzeltip kerpiçlerini kırmak için sürülen silindir biçiminde kütük, taş vb. 2. Kapıyı içten kuvvetlice kapamak için arkasına sürülen demir veya ağaç. 3. Şoseyi veya çimento, horasan harcı döşeli yerleri bastırmak için gezdirilen taş veya demir ağır silindir. 4. Sıvayı bastırıp düzeltmeye yarayan malanın büyüğü.

süz-gü: İnce süzgeç. Sıvıları ve suya atılmış sebzelerin suyunu süzmeye yarayan ufak delikli kap.

a.b. nesne ismi :

çat-kı: 1. Birbirine çatılan ve kurulan şeyler. 2. Çapraz bağlanan şey. 3. Elbisenin parçalarını birbirine teyelleme.

çöz-gü. Pamuk ipliğinden yapılmış çarşaflik bez, çubuklu çarşaflik dokuma.

iç-ki : Sarhoşluk verecek türden içecek.

ör-gü : 1. Örülmüş saç. 2. Örülmüş şerit vb.

sar-gı : 1. Vücudun bir tarafını sarmaya ve bir yere bağlamaya yarayan bez. vb. 2. Yara, kırık, çıkık bağlamak için kesilmiş uzun bez.

ser-gi: 1. Serilen ve yayılan şey, yaygı, minder. 2. Satılmak üzere yere serilen eşya, meyve vb. şeylerin serildiği yer. 3. Dükkan önünde vitrinde herkesin görebileceği yere konulan eşya

yay-gı: Yere yayılan ve serilen şey, kuru tahta veya taşa basmamak için veya ortalık temiz kalmak için geçici olarak döşenen bez, kilim vb.

a. c. hisse dayalı fiillerden soyut isimler

bil-gi: İnsanın kendi dışındaki varlıklar ve oluşlar hakkında aklının kavrayabileceği şeylerin bütününe verilen ad.

bul-gu: 1. Akıl ile bir şeyi bulmak gücü ve yeteneği. 2. Anlayış. 3. Yeni bir şey bulma ve yapma.

duy-gu : 1. İşitme, duyma. 2. İşitme yolu ile elde edilen duygular. 3. His, beş duyudan biri ile haber alma, duyma.

gör-gü: Deneme, tecrübe.

kur-gu: Kuruntu, vehim, şüphe.

say-gı: 1. Sayı, hesap. 2. İyi düşünme, ihtiyat. 3. Hürmet. 4. Hatır, Hatırşinashık. 5. Edep.

sev-gi: Aşk, muhabbet, şefkat.

sez-gi: Dolayısıyla anlama, sezme, sezış.

a. d. fiilin bildirdiği işin yapılmasıyla oluşan özellik, durum

aç-kı: Üzerini kazıyıp temizleyerek veya parlaticı bir madde sürerek parlatma, cila.

çiz-gi: Gerek kalemle çizilmiş gerekse oyularak veya kabartılarak yapılmış.

sıra, iz.

ver-gi: 1. Veriş. 2. Devlet hazinesine verilen para, cizye, teklif.

b. Geçişli çok hecelilerde isim

b.a. alet ismi

bile-gi: Kesici aletleri bilemeye yarayan alet.

b.b. yer ismi

sındır-gı: Bozgunluk yeri, bir yenilginin olduğu yer.

-GI Ekinin Sonucu

1. -GI eki, dönüşlü, edilgen, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -GI eki, 32 örnekte geçişli, 5 örnekte ise geçişsiz fiillere gelmiştir. Yani, daha çok, geçişli fiiller üzerinde işlektir.
3. -GI eki, toplam 37 örnekten sadece 3'ünde çok heceli fiile gelmiştir. Yani, tek heceli fiiller üzerinde kullanılması yaygındır.
4. -GI eki, toplam 37 örnekte, sadece bir kere sıfat yapmıştır. Yani, bu ek, isim yapmak için uygundur, sıfat yapma özelliği işlek değildir.
5. -GI ekinin geçişli fiillerden yaptığı isimler arasında alet isimleri belirgin bir yer tutar. Geçişsiz fiillerde ise hiç alet ismi yapmamıştır.

- G I Ç

İşlek bir ektir.

A.a. Geçişsiz çok hecelilerde isim

a.a. oyun-oyun aleti

aldan-gıç: Oyun.

bızlan-gıç: Ucu çivili sopa.

patlan-gıç: Kamıştan veya bükülmüş kağıttan tüfek gibi patlayan çocuk oyuncağı.

pırlan-gıç: Kamçılандığında öterek dönen fııldak.

a.b. bir iş için kullanılan nesne adı.

atlan-gıç: Derenin ortasına, basıp geçmek için konmuş atlama taşı.

dürtlen-giç : Hayvanları dürtmeye yarayan kısa üvendre.

b. Geçişsiz tek hecelilerde isim-sıfat

dal-giç : Sünger, mercan, inci vb. gibi şeyleri avlamak veya denize düşmüş şeyleri çıkarmak için denizin dibine dalmaya alışık adam.

B. a. Geçişli çok hecelilerde isim (alet ismi)

ülgüç < (y)üll-güç : Tıraş aleti, ustura.

b. Geçişli tek hecelilerde sıfat

bil-giç : Bilgisi varmış gibi davranan, bilginlik satan, bilgisiz olduğu halde bilgili geçinen.

C. Edilgen çatı üzerinde isim

başlan-giç : 1. Başlama, yer ve zaman bakımından başlama sınırı veya noktası. 2. Önsöz.

-Giç Ekinin Sonucu

1. -Giç eki, dönüşlü, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -Giç eki, geçişsiz ve geçişli çok heceliler üzerinde sadece oyun, alet ve araç-gereç isimleri yapmıştır.
3. -Giç ekinin kullanıldığı toplam 10 örnekten 8'i isimdir.

- G I n

Çok işlek olan bu ekin de açık ve kesin kuralları vardır.

A. a. Geçişsiz tek hecelilerde isim

uç-kun : Ateşten uçan ateş parçacığı, kıvılcım.

b. Geçişsiz tek hecelilerde sıfat

ar-gın : Zayıf, düşkün, dermansız.

ay-gın bay-gın : 1. Gücsüz, yorgun, bitkin. 2. Çok duygulu, tutkun.

az-gın : Azmış, haşarı.

bat-kın : Çok yürüyen

- coş-kun* : 1. Coşmuş, çoğalıp kabarmış, taşkın (nehir vb.).2. Coşmuş, aşırı heyecana kapılmış.
- çap-kın* : 1. Çok yürüyen, çok koşan. 2. Açık, eşkin gidişli (at). 3. Her yere gidip gelip bir yerde duramayan, sebatsız. 4. Kadın, işret, kumar vb. şeylere düşkün.
- çat-kın* : Bir zengine veya büyükçe bir adama bağlanmış. olan.
- dal-gın* : 1. Dalmış, kendinden geçmiş. 2. Akli başında olmayan, unutkan.
- dol-gun* : 1. Dolmuş, içi dolu. 2. Kabarık, şişkin. 3. Çok yemekten şişmiş. 4. Tam, çokça, değerlice. 5. Hiddet, kin ve kızgınlığı içine atıp saklamış. 6. Son dereceye gelen.
- dur-gun* : 1. Duran, kımıldamayan, hareketsiz. 2. Eline çabuk olmayan, ağır, gevşek. 3. Yorulup bıkmış, usanmış, yorgun. 4. Hareketsiz, ruhsuz, sönük.
- düş-kün* : 1. Düşmüş, aşağı sarkmış, düşük. 2. Mutluluğunu, zenginliğini kaybetmiş. 3. Tutulmuş, tutkun, bağlı.
- er-gin* : Olmuş, yetişmiş, olgunlaşmış.
- gir-gin* : Her yere sokulan, herkesle görüşen, sokulgan.
- kaç-kın* : 1. Kaçmış, kaçak. 2. Düşmana sığınan.
- kız-gın* : 1. Çok kızdırılmış, pek sıcak. 2. mec. Dargın, gücenmiş, öfkeli. 3. Sertleşmiş, alevlenmiş, kızışmış. 4. Azmış, azgın, kösnümüş, eş arayan.
- küs-gün* : 1. Küsmüş, gücenmiş, dargın. 2. Talihsizliğe uğramış. 3. Yerinden hoşlanmayan, iyi gitmeyen, büyümeyen.
- ol-gun* : Olmuş, yetişmiş, kemale ermiş.
- öl-gün* : Sıcaktan veya susuzluktan canlılığını, tazeliğini kaybedip pörsümüştü (sebze ve bitki).
- piş-kin* : 1. İyi pişmiş, pişmesi tam ve eksiksiz. 2. Olmuş, olgunluğa ermiş, ham olmayan. 3. mec. Tecrübe görmüş, ham ve acemi olmayan.
- sap-gın* : Doğru yoldan sapmış, dalalete düşmüş, sapıtılmış.
- sın-gın* : Kırık, dökük, perişan.
- sin-gin* : Hazmı kolay, hazm olunur.
- şaş-kın* : 1. Şaşakalmış, ne yapacağını kaybetmiş. 2. Yanılmaya müsait mizaçlı, alık, serşem, anormal.
- şiş-kin* : Şişmiş, kabarmış.
- taş-kın* : 1. Taşmış, kendisine ait ve uygun yerden dışarı çıkmış, fazla gelip artmış. 2. Çok gelip yatağından dışarı yayılmış. 3. Coşmuş, aşkın. 4. Coşkun, azgın, haşarı.
- uy-gun* : 1. Uyar, yarar, elverişli. 2. Yakışır, yaraşır, layık, münasip. 3. Ucuz, ehven.
- yıl-gın* : Yılmış, gözü korkmuş, ürkmüş..
- yat-kın* : 1. Bir yana meyilli, eğri. 2. Çok yatmış. 3. Çürük.

c. Geçişsiz tek hecelilerde isim-sıfat

yan-gın : s. 1. Yanmış, yanık. 2. Aşık, aşk ateşi ile yanmış. 3. Zarara uğramış,

zarar görmüş. (i.) Evlere ve eşyaya düşen ateş, bunların tutuşması.

d. Geçişsiz çok hecelilerde sıfat

semir-gin: Semizlikten ağırlaşır uyuklayan, tembel, tembellikten semirip şişen

B. a. Geçişli tek hecelilerde sıfat

aş-kin: 1. Geçkin, aşmış olan, 2. Ölçüyü kaçıran, coşkun.

bay-gın: 1. Bayılmış, kendisinden geçmiş. 2. Gevşek, mecalsiz, cansız. 3. Soluk, fersiz, sölpük.

bez-gin: bezmiş, bıkmış, usanmış.

bit-kin: Bitmiş, tükenmiş, dayanma gücü kalmamış.

çöz-gün: Çözölmeye, erimeye başlamış, yumuşak (kar).

geç-kin: 1. Geçmiş, çok olmuş, lüzumundan fazla olgun. 2. Yaşlı. 3. Geçmiş, geçmişte kalmış. 4. Kesildikten sonra uzun zaman kalarak kullanılmadığı için kızarıp üzerinde lekeler oluşan, bozulan (kereste).

ger-gin: 1. Kurulmuş, çekilmiş, gerilmiş. 2. 2. mec. Kopacak dereceye gelmiş.

gez-gin: Çok gezmiş, çok yer görmüş.

seç-kin: Seçilmiş, üstün, üstün vasıfları olan.

ser-gin: 1. Serilmiş, yayılmış, döşenmiş. 2. Hasta, düşkün.

tut-kun: 1. Tutulmuş. 2. Düşkün. 3. Beden organı tutulmuş gibi serbest olmayan. 4. Serbest işlemeyen, hızla ve kolayca söylemeyen. 5. Felç ve inmeye uğramış.

yık-kin: Düşmüş, yıkılmış veya düşmeye hazır, harap, viran.

yor-gun: Yorulmuş, çaresiz, beceriksiz, yorgunluğa tutulmuş.

b. Geçişli tek hecelilerde isim-sıfat

bas-kin: (s.) 1. Ağır. 2. Basıp geçen. (i.) Ansızın üstüne varma; birden basıp boş bulunurken tutma.

boz-gun: (s.) 1. Bozulmuş. 2. Yenik düşmüş. (i.) 1. Bozulma, perişanlık. 2. Yenilmişlik.

düz-gün: (s.) 1. Düzeltilmiş, düz hale getirilmiş. 2. Yoluna konmuş, tertiplenmiş. (i.) Kadınların yüzüne sürdükleri ak ve al renkli krem.

en-gin: (s.) Enli, geniş. (i.) Açık deniz.

eş-kin: (s.) 1. Eşen, koşan, çabuk yürüyüşlü, yürük (at). 2. Yürüyüşün yorga da denilen bir çeşidi ile yürüyen (at). (i.) 1. Yürüyüş. 2. Atın aralıksız ve düzenli adımlarla süratli bir şekilde yürüyüşü, yorga.

kes-gin: (s.) 1. Çok kesici, bilenmiş. 2. Delici, sivri. 3. Sert, kuvvetli, pek. 4. Tesirli, dokunaklı. 5. Pürüzsüz. 6. Faal, hareketli, seri. (i.) Bir aletin keser tarafı.

kır-gın: (s.) 1. Kırılmış, azalmış, aşağı düşmüş, şiddeti geçmiş. 2. Hatırı kırılmış, dargın. (i.) Hayvanlarda görölen salgın hastalık.

- sal-gın*: (s.) 1. Salan, saldıran, üzerine gelen, yüklenen. 2. Herkese geçen, bulaşan. (i.) 1. Paylaştırılmış yıllık vergi.
- soy-gun*: (i.) Soyma, soyunma. (s.) Soyunmuş, çıplak, bir düğün vb. toplantıda hizmet etmek için ağır elbiselerini çıkarıp hafif kıyafete girmiş hizmetçi kadın.
- sür-gün*: (i.) 1. Kovalama, arkası sıra gitme. 2. Kovma, uzaklaştırma, savma, memleketinden çıkarma. 3. Sürgün yeri, uzaklaştırma yeri. (s.) Sürülmüş, kovulmuş.
- üz-gün*: (s.) Üzülmüş, hasta. (i.) İsminden dolayı hastalara yedirilmesi faydalı sanılan bir cins değersiz balık.
- vur-gun*: (s.) 1. Vurulmuş, yaralanmış. 2. Düşmüş, uğramış. (i.) 1. Yara. 2. Sürü ile karşılaşp etrafı sarılarak yapılan av, sürgün avı. 3. (kağıt oyununda) Talihin yardımıyla veya acemi arkadaşlarla karşılaşmakla vurgun avı gibi herkesin parasını toplama.

-GIn Ekinin Sonucu

1. -GIn eki, dönüşlü, edilgen, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -GIn ekinin kullanıldığı geçişsiz 3i fiilden 30'u tek heceli, 1'i çok hecelidir.
3. -GIn eki, geçişsiz fiillerden 29'unda sıfat, sadece 2'sinde isim yapmıştır.
4. -GIn eki, geçişli fiillerin çok hecelileri üzerinde hiç kullanılmamıştır. Bu geçişli örneklerde sadece isim olmuş olan kelime de bulunmamaktadır.
5. -GIn eki, genellikle *Fiil-mİş* veya *Fiil-(y)An* anlamında sıfatlar türetmiştir.

-gış

-Gİç ekine benzeyen ve muhtemelen aynı olan bu ek ile yapılmış tek örnek *dalgış* < *talğış* Kamus-ı Türki'de müstakil olarak bulunduğu için, ayrı bir başlık altında alınmıştır. Buradaki *-gış* şeklinin, -Gİç ekinin ağızlardaki şekline benzediği açıktır. Ancak, *dalgış* ve *talğış* kelimeleri, Kamus-ı Türki'de de ayrı anlamlarda ve ayrı başlıklarda verilmiştir.

A. Geçişsiz tek hecelilerde isim

dal-gış: Su altında yüzme.

-gış Ekinin Sonucu

1. -gış eki, sadece bir örnekte geçişsiz tek heceli fiile eklenmiş ve isim yapmıştır.

- ğ

Eski Türkçede kelime sonlarında bulunan " G " sesi, Oğuz lehçelerinde eriyerek kaybolmuştur. Ancak, tek heceli kelimelerin sonunda bu sesin yumuşayarak korunduğu bilinmektedir. Diğer lehçelerde "G", "K", "w" şekillerinde korunabilen bu ses ile türetilmiş kelimeler, bazan Oğuz lehçelerine de ödünçlenmiştir. Aşağıdaki kelimelerden ilki (*arpağ*) muhtemelen ödünçlemedir. İkincisi (*bağ*) ise, tek heceli olduğundan, "G" sesini korumuştur. Bu ek de işlek değildir.

A. Geçişsiz çok hecelilerde isim

arpa-ğ: Eski putperest Türklerde ruhani liderlerin hastalara yaptıkları büyü.

B. Geçişli tek hecelilerde isim

ba-ğ: 1. Bağlanacak şey. 2. Saran şey, sargı. 3. Bohça, uçları bağlanmak suretiyle bir şeyi kaplayan şey. 4. Bağlanmış şey, demet. 5. İlişik, ilgi.

-ğ Ekinin Sonucu

1. -ğ eki, dönüşlü, edilgen, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -ğ eki, sadece isim yapmıştır.

- (y) I

Eski Türkçedeki *-IG* eki, Oğuz lehçelerinde *-(y)I* şekline gelmiştir. Aşağıdaki örneklerden tamamına yakını Eski Türkçe *-IG* dan gelmiştir. Ancak, ünlü gerundiumu olan *-(y)I* ekinin de kalıplaşmış bazı zarf, sıfat veya isim yaptığı örnekler bulunmaktadır (*bulan-ı*, *dolan-ı*, *dola-yı*, *komşu < konuş-u ?*, *ülüştür-ü* gibi). Tam olarak bunları ayırmak mümkün olmadığından, ekin sonuç bölümünde dikkat etmek şartıyla, bu şekilleri tek başlık altında aldık. Bu ek çok işlektir.

A. a. Geçişsiz tek hecelilerde isim

doğ-u: 1. Doğma yeri. 2. Güneşin doğduğu yer.

dol-u: Yazın havanın üst tabakalarındaki soğuk tesiriyle donup iri ve yuvarlak buz taneleri şeklinde yağın yağmur.

iv-i: Koşma, acele, sürat.

kok-u: 1. Burunla hissedilen şey. Burun zarfı sinirlerinde uyanan iyi veya kötü duygu. 2. Güzel kokmak için vücuda, elbise, mendil vb.ye

sürülen gülsuyu, esans vb. ıtırli şeyler.

kon-u: Misafir (*konu-komşu*).

kork-u: 1. Bir tehlikenin varlığı ve yaklaşmakta bulunduğu düşencesinden kaynaklanan duygu. 2. Tehlikeli ve hoşla gitmeyen ihtimal. 3. Korkaklık. 4. Ürkme, kokunç bir şey ve tehlike karşısında şaşırıp kalma.

koş-u: 1. Süratle yürüyüş, koşuş, ivme. 2. Yarış. 3. Bir tür oyun havası

küs-ü: Gücenme, dargınlık, bozuşuk.

piş-i: Mayalı hamurdan yapılan bir çeşit börek.

pus-u: Düşmana aniden vurmaya üzere saklanıp beklenen yer.

sek-i: 1. Direk ayaklığı. 2. Atın ayağındaki beyaz.

yat-ı: Uyumak üzere yatağa girme, geceyi geçirme.

b. Geçişsiz tek hecelilerde sıfat

dur-u: Berrak, saf, açık.

şas-ı: Doğru bakamayıp bir veya iki gözü eğri bakan (kimse veya göz).

c. Geçişsiz tek hecelilerde isim-sıfat

öl-ü: (s.) 1. Ölmüş. 2. mec. Cansız, kuvvetsiz, pek zayıf. 3. mec. Ruhsuz, gevşek, tembel. 4. mec. Sölpük, soluk. (i.) Ölmüş adam, cenaze.

B. a. Geçişli tek hecelilerde isim

bur-u : Bağırsakları kıvrıp koparırcasına şiddetli karın ağrısı, buruntu, burma.

büg-ü büyü < bük-ü: 1. Bükme, bağlama. 2. Sihir, efsun.

çat-ı: 1. Çatılmış, yani birbirine bağlanmış kereste vb.den kurulmuş şey, taslak. 2. Çatılmış keresteden yapıp binayı kaplayan ve kiremitleri tutan meyilli örtü. 3. İnsan vücudunda kemiklerin meydana getirdiği örtü.

çek-i: 1. Tartı. 2. Dört kantarlık (250 kg) bir ağırlık ölçüsü olup odun, taş vb. şeyleri tartmakta kullanılır. 3. mec. Düzen, tertip.

çırp-ı: 1. Ağaçlardan kesilen dal ve budak yığını, ağaç çırpıntısı. 2. Tahta biçenlerin bıçkı yerlerini işaretledikleri ip. 3. Çırpı ile işaretlenen yerlerin bıçkı ile yarılması. 4. mec. Tahmin, hesap, sıra.

çiz-i çiz-ik : Çizgi çizmek sonucunda ortaya çıkan iz, yol.

diz-i: 1. Sıralama. 2. Sıralanmış, bir sıra oluşturan şey.

dög-ü: Dibekte döğülmüş pirinç.

kes-i: Bezden biçilmiş içlik, iç çamaşırı.

kırk-ı: Koyun vb. hayvanların yapagısını kırmaya yarayan büyük makas, sındı.

koş-u: 1. Sürü, takım, sıra, sınıf. 2. Koçu.

ölç-ü: 1. Ölçmek fiili. 2. Ölçecek alet. 3. Takdir, tahmin, kıyas. 4. Uygun miktar, aşırı olmama, uygun olma.

- ört-ü:** 1. Örtmeye yarayan her şey. 2. Evin üstünü örten çatı ve ona benzer şeyler, yağmur ve güneşten muhafaza eden siper, çardak.
- saç-ı saç-u:** 1. Gelinin başına serpilmesi alışkanlık haline gelmiş para, darı vb. şeyler. 2. Taşrada geline verilen hediye.
- san-ı:** Sanma, şüphe, işkil.
- sanc-ı:** 1. Vücudun içine saplanıp sokar gibi keskin ağrı. 2. Karın ağrısı.
- sat-ı:** Satış.
- say-ı:** 1. Adet, rakam. 2. Sayma. 3. Hesap.
- sep-i:** 1. Deriyi kullanılacak hale getirmek için yapılan işlerin tamamı.
- tart-ı:** 1. Tartmak işi, çeki. 2. Tahmin, takdir. 3. Ölçü
- tut-u:** 1. Bahise konulan şey, öndül. 2. Rehin, rehin verilen şey.
- um-u:** 1. Umma, ümit, emel. 2. Bekleme, yolunu gözleme.
- yak-ı:** Deriyi kabartıp su akıtmak veya yara edip işletmek için vücudun bir yerine yapıştırılan yakıcı şey.
- yap-ı:** 1. Bina. 2. Yapılmakta olan bina, inşaat. 3. Vücudun şekli ve görünüşü, bünye.
- yar-ı:** Bir bütünü meydana getiren iki eşit parçadan her biri.
- yaz-ı:** 1. Yazılan şey. 2. İyi yazı. 3. Yazmak işi. 4. Yazı, hat çeşidi.

b. Geçişli tek hecelilerde isim-sıfat-zarf

- ör-ü:** (i.) 1. Yapı, bina. 2. Örme, örgü. 3. Duvar, set, bölme, bir şeyin etrafını çevreleyen ve sınırını ayıran şey. 4. Etrafı duvar, çit veya iple çevrilerek ayrılmış yer. (s.) Dik, dik duran.
- sık-ı:** (i.) 1. Darlık, sıkıntı, ızdırıp. 2. Son derece sıkıntı, darlık ve baskının son derecesi. 3. Şiddet, müsaadesizlik, disiplin. (s.) 1. Dar, sıkın, darlaştıran, sıkıcı. 2. Pek katı, sert. 3. Aceleli, çabuk olması gereken, süratli. 4. Şiddetli, katı, sert. (z.) 1. Dar, zahmetle. 2. Pek aşırı, kuvvet ve şiddetle. 3. Çabuk ve hızlı olarak .4 Müsaade etmeksizin. 5. Dik, büyük bir dikkatle. 6. Birbirini takip ederek, dikkatle.
- silk-i:** (i.) Uykuda sıçrama, ürperti ile uyanma. (s.) Titrek, çarpınır.

c. Geçişli çok hecelilerde isim

- dola-yı:** 1. Çevre, etraf, devir. 2. Daire. 3. Münasebet, yakınlık.
- yumur-u:** Yuvarlak şey, küme, tümsek, top, ur.

d. Geçişli çok hecelilerde sıfat

- aşır-ı:** 1. Ölçüyü aşmış pek fazla olan. 2. Bir şeyin ötesinde bulunan. 3. Birini atlayıp diğerlerini kullanmakta olan.
- ayrı < ayır-ı:** 1. Aralıklı, aralarında açıklık bulunan. 2. Kendi başına. 3. Başka.
- büğü **ü** < büğür-ü:** Eğri (yalnız eğri sıfatı ile kullanılır)
- eğri < eğir-i:** 1. Bir tarafa doğru bükülen çarpık. 2. Kemerli, bükülmüş.
- götür-ü:** Tartı veya ölçü ile olmayarak, toptan ve pazarlıksız olan.

e. Geçişli çok hecelilerde zarf

ülüşür-ü: Yer yer, şurada burada serpinti ve seyrek olarak.

C. Ettirgen çatı üzerinde isim

çektir-i: Kürekle yürütülen kayık çeşitlerinden biri. Eskiden savaşta ve ticarete de kullanılırdı.

D. Edilgen çatı üzerinde sıfat

asıl-ı: 1. Asılmış duran. 2. Darağacına çekilmiş, asılarak öldürülmüş.

basıl-ı: Basılmış, damga ve kalıp vurulmuş veya kalıbı çıkarılmış.

bükül-ü: Bükülmüş, bükülmek suretiyle yapılmış.

dikil-i: Dikilmiş.

dizil-i: 1. Sıralanmış, sıralı, ipliğe çekilmiş. 2. Düzenlenmiş.

ekil-i: Tohum serpilmiş, ekilmiş.

örtül-ü: Örülmüş, örgü yapılmış.

örül-ü: 1. Örtülmüş, kaplanmış. 2. Gizli. 3. Kapalı.

sarıl-ı: Sarılmış, dolanmış.

sayıl-ı: 1. Sayılmış. 2. Belli sayıda olan. 3. Meşhur, ünlü. 4. Az.

tartıl-ı: 1. Tartılmış. 2. Ölçülü. 3. İyi düşünülmüş, ölçülüp biçilmiş.

yazıl-ı: 1. Yazılmış, yazısı olan, yazıyı içine alan. 2. Yazılmış. 3. Deftere geçirilmiş, kaydolunmuş. 4. Tayin ve takdir olunmuş.

yığıl-ı: Toplanmış, birikmiş.

E. Dönüşlü çatı üzerinde isim

bulan-ı: Bulanarak.

dolan-ı: Dolaşıp karışmış şey, dolambaç.

F. İşteş çatı üzerinde isim

komşu << *konuş-u*: Birbirlerine göre yakın yerde oturan kimse, oturma yerleri yakın olanların birbirlerine göre aldıkları ad.

-(y)I Ekinin Sonucu

1. -(y)I ekinin işteş çatı üzerinde kullanıldığı *komşu*, dönüşlü çatı üzerinde kullanıldığı *bulanı*, *dolanı* örneklerini ünlü gerundiumu olarak kabul edersek, "dönüşlü" ve "işteş" çatılar üzerine hiç gelmediği söylenebilir.

2. -(y)I eki, geçişsiz fiillerin sadece tek hecelileri üzerinde kullanılmıştır.

3. -(y)I eki özellikle isim yapmasına rağmen, edilgen çatılar üzerinde sadece sıfat yapmıştır.

4. -(y)I ekinin zarf yaptığı örnekler, -(I)G'dan gelme değil, ünlü gerundiumdan gelme olmalıdır.

- (y) I c I

En işlek eklerdendir.

A.a. Geçişsiz tek hecelilerde isim

çap-ıcı : Akıncı, hızla at süren.

b. Geçişsiz tek hecelilerde sıfat

ak-ıcı: Akan.

gid-ici: Giden, gitmekte ve gidecek olan yolcu.

gül-ücü: Gülen.

kıy-ıcı: 1. Kıyan, esirgemeyen, merhametsiz, gaddar.

uç-ucu: Uçan, uçuşan.

c. Geçişsiz tek hecelilerde isim-sıfat

bak-ıcı: (s.) Bakan, hizmet eden, bir işe bağlı bulunan. (i.) Fala bakan adam, falcı.

bin-ici: Ata iyi binen. Ata binmede becerikli adam.

d. Geçişsiz çok hecelilerde sıfat

başla-yıcı: Başlayan.

sıçra-yıcı: Sıçrayan, fırlayan, oynayıp hoplayan.

yalvar-ıcı: Ricada bulunan, yalvaran, ricacı.

yıldıra-yıcı: 1. Par par veya aralık aralık parlayan 2. Şimşek çakar.

B. a. Geçişli tek hecelilerde isim

aç-ıcı: 1. Açan. 2. Çözen, bulup çıkaran. 3. Parlatan, temizleyip parlaklık veren.

al-ıcı: Alan, satın alan.

as-ıcı: Asan, darağacına çeken adam.

biç-ici: 1. Elbise biçen adam. 2. Ekin biçen adam, orakçı.

kaz-ıcı: 1. Kazan, çukur açan. 2. Oyan, nakşeden.

ör-ücü: Kumaş, şal vb. şeylerin yırtıklarını örerek tamir eden kimse.

say-ıcı: Koyun ve keçileri sayarak bunlarla ilgili vergiyi tespit eden memur.

- sev-ici*: 1. Sever. 2. Aşık. 3. Kadınları ve kızları sevmek sapıklığına düşmüş (kadın).
- sil-ici*: 1. Silmek işi ile geçinen işçi. 2. Yapılarda kullanılan döşeme, tavan vb. tahtalarını rendelemek ve bunlara lüzumuna göre çeşitli aletlerle güzelce şekil vermek işiyle uğraşan kimse.
- soy-ucu*: Yolcuların üstünde bulduğunu çalan, hırsız, harami.
- tad-ıcı*: Yemeklerin tadına bakan çeşneci.
- tart-ıcı*: Tartan, ölçen kimse.
- ye-yici*: 1. Çok yer, obur. 2. Gittikçe etrafa yayılıp elleri çeviren (yara).

b. Geçişli tek hecelilerde sıfat

- at-ıcı*: 1. İyi silah atan, nişan alıp vurmada usta, nişancı.
- dürt-ücü*: Dürten, istek uyandırıp heveslendiren veya kandırıp baştan çıkaran.
- geç-ici*: 1. Geçen, kalıcı ve yerli olmayan. 2. Geçen, bulaşan.
- gez-ici*: 1. Gezip dolaşan. 2. Gezi yapan, seyahat eden.
- gör-ücü*: 1. Gören, bakan. 2. Gelinlik kız arayıp bulmaya giden kadın.
- kap-ıcı*: 1. Zorla alan. 2. Uzaktan kendine doğru çeken.
- ög-ücü*: Öven, metheden, birinin iyiliğini söyleyen.
- san-ıcı*: Düşünen, zanda bulunan.
- seç-ici*: 1. Bir toptan en iyi şeyleri ayıklayan, seçen, tercih eden. 2. Görüp fark eden, ayıran, ayırd eden.
- yak-ıcı*: 1. Yakma hususiyeti olan, yakan. 2. Acıtan. 3. Pek fazla elem ve keder veren.
- yırt-ıcı*: 1. Etlerini yiyip beslenmek için başka hayvanları diş ve tırnakları ile yırtan.
- yut-ucu*: Yutan, boğazından midesine indiren.

c. Geçişli tek hecelilerde isim-sıfat

- dik-ici*: Eski şeyler ve bilhassa eski kundura dikmekle geçinen, yamacı.
- göm-ücü*: (s.) Gömen, defneden. (i.) Yiyeceklerini yerin içine gömen bazı kuşlara denir.
- kes-ici*: (s.) Kesen, biçen. (i.) Kesme işinde kullanılan alet.
- sat-ıcı*: (s.) Satan, alıcıya satan. (i.) Satan kimse.
- yap-ıcı*: (s.) 1. Yapan. (i.) Bina yapan mimar, kalfa.
- yar-ıcı*: (s.,i.) Yaran, kesip parçalayan veya açan.

d. Geçişli çok hecelilerde isim

- ara-yıcı*: 1. Denize düşen şeyleri arayıp çıkarmakla uğraşan kimse. 2. Gümrükte yolcuların eşyalarını kontrol eden kimse. 3. Bir şeyi arar gibi dönüp dolaşan.
- aksırt-ıcı*: Aksırmaya sebep olan.
- aldat-ıcı*: Aldatan.

barıştır-ıcı : Barıştıran, iki düşman arasını bulan, barış yaptıran.
bile-yici : Kesici aletleri bileği taşı veya çarkında bilemekle geçinen kimse.
buda-yıcı : Ağaç ve bağların budaklarını kesmek işiyle geçinen kimse.
bulandır-ıcı : 1. Karıştıran, su vb.nin berraklığını gideren. 2. Mide bulantısı veren.
dağıt-ıcı : 1. Saçan, yayan, parçalayıp dağıtan. 2. Ayrı ayrı veren, bölüp paylaştıran. 3. Püskürtüp kovan. 4. İsrif eden.
dolandır-ıcı : Herkesi hile ve oyunlarla aldatarak soymayı sanat edinen kimse.
eğir-ici : İplik bükme işini yapan kimse
incit-ici : 1. İnciten, ağrıtan. 2. Eziyet ve sıkıntı veren.
indir-ici : Aşağı indiren, eksilten.
kandır-ıcı : Kandıran, inandıran, aldatan.
karıştır-ıcı : Birbirine düşürücü kışkırtıcı, ortalığı birbirine katan.
öğret-ici : İlim öğreten, ders veren, bilmediğini öğreten.
öldür-ücü : 1. Öldüren. 2. Yok eden, helak eden, teklikeli.
sakla-yıcı : 1. Gizleyen, örten, saklayan. 2. Koruyup gözetten.
süpür-ücü : Süpüren kimse, süpürmek vazifesini üstlenmiş kimse.
ula-yıcı : İpeği çekip çile yapan işçi.
usandır-ıcı : Bıktıran, bezdiren, usanç ve bezginlik veren.
uyandır-ıcı : Uykuyu kaçıran, ikaz eden.
yülü-yici : Tıraş eden kimse, berber.

e. Geçişli çok hecelilerde isim-

kapla-yıcı : 1. Kaplayan, kuşatan, saran, örten.
yarad-ıcı : Yaratan, yoktan var eden.

f. Geçişli çok hecelilerde sıfat

bağışla-yıcı : 1. Bağışlayan, bağışta bulunan. 2. Affeden, kusur ve suçuna bakmayan.
bekle-yici : 1. Durup bekleyen, gözleyen. 2. Koruyan, gözetip kollayan.
besle-yici : Besleyen, besin değeri yüksek olan, beslemeye yarayan.
buyur-ucu : 1. Emreden. 2. İşin yapılması için başkalarına emir veren, işi havale eden.
esirge-yici : 1. Koruyan, saklayan. 2. Merhamet edip koruyan, kayıran. 3. Kıymayan, vermeyen.
fitle-yici : Fit veren, kışkırtan, ara bozan.
gemin-ici : Dişle sert şeyleri oyan.
ısır-ıcı : İsriran.
işit-ici : İşiten.
kayır-ıcı : Bakan, sıkıntısını ve yükünü çeken, himaye eden, sahiplenen.
oku-yucu : 1. Güzel sesle ve usulüne göre okuyan veya güzel sesle ve usulüne göre okuyarlardan olan. 2. Şarkı ve türkü söyleyen. 3. Davet için giden.

öğüt-ücü : Ezip un haline getiren.

söyle-yici : Söyleyen, konuşan.

temizle-yici : El veya çeşitli vasıtalar ile temizlik yapıcı, temizlenmesini sağlayan, paklayan.

unut-ucu : Çok unutan, unutkan.

uyut-ucu : Uyku getiren, uyku veren.

yala-yıcı : 1. Dil ile silen, yalayan. 2. Sürterek üstünden geçen. 3. Süpürüp götüren.

g. Geçişli çok hecelilerde isim-sıfat

değiştir-ici : (i., s.) Değiştiren, değişiklik yapan, değiştirme niteliği olan (kimse veya nesne)

kustur-ucu : (s.) Kusturan, kusmaya sebep olan. (i.) Mide hastalıkları, zehirlenmeler vb. hallerde kusmayı sağlayacak ilaç.

C. a. Dönüşlü çatı üzerinde sıfat

tapıncı < *tapın-ıcı* : Tapınan, ibadet eden

b. Dönüşlü çatı üzerinde isim-sıfat

dilenci < *dilen-ici* : (i., s.) 1. Avuç açıp önüne gelenden para vb. şeyler isteyen yoksul ve düşkün kimse. 2. mec. Her şeyi istemekten utanmayan arsız ve açgözlü.

D. İşteş çatı üzerinde sıfat

ülüş-ücü : Başkalarıyla bir şey paylaşan, bölüşmeye dahil olan, hissedar.

-(y)IcI Ekinin Sonucu

1. -(y)IcI eki, edilgen ve ettirgen çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -(y)IcI eki, toplam 89 örnekte, dönüşlü çatı üzerinde sadece 2 kere, işteş çatı üzerinde ise 1 kere kullanılmıştır. Yani bu çatılar üzerinde hiç işlek değildir.
3. -(y)IcI eki, geçişsiz çok heceliler üzerinde sadece sıfat yapmıştır. İsim yaptığı örnek yoktur.
4. -(y)IcI eki, eklendiği kelimeye, fiilin bildirdiği işi yapan veya fiilin bildirdiği özelliği bulunduran anlamlarını katmıştır.

- (y) I K

Türk Dilinin fonetik gelişmelerinden dolayı bazı ekler zamanla aynı şekli almıştır. Eskiden *-(y)UK*, *-(A)K* ve *-GAK* şeklinde olan üç ayrı ek, günümüzde sadece ortak ses "k"nin korunması ile devam etmektedir. Ünsüz ile biten fiillerde, bunları ayırmak, nispeten mümkündür. *-(y)UK* eki, *-IK* şeklinde devam eder (*yat-ık* gibi). Diğer ikisi ise *-AK* şeklinde görülür (*yat-ak* gibi). Ünlü ile bitenleri ayırmak, biraz daha zordur. Burada da *-(y)UK* eki, yine daha kolay ayrılır. Çünkü, *-(y)IK* şeklinde, araya bağlayıcı ünsüz "y" girer (*ağla-yık* gibi). Diğer ikisi, sadece *-K* şeklinde gelir (*buna-k* gibi). Yine de ünlü ile biten bazı fiillerde "y" sesinin kaynaşması sonucu birbirlerinden ayrılmaz hale gelmiştir.

Üç ayrı ekin birbirine yakın fonetik şekillerde günümüze gelmiş olması, pek çok araştırmada göz önüne alınmayıp, tek başlık altında verilmelerine yol açmıştır. Burada, fonksiyonlarının bazı noktalarda birbirine benzemesinin de rolü olmuş olabilir. Biz burada, hiç değilse fonetik olarak kesinlikle ayrabileceğimiz *-(y)IK* ve *-(A)K* (hem *-AK* hem de *-GAK*) şekillerini ayrı başlıklar altında vereceğiz.

Bu ek de çok işlektir.

A. a. Geçişsiz tek hecelilerde isim

dol-uk : Dikişsiz ve bütün olarak kullanılan deri kap.

göy-ük : 1. Yanmış şey. 2. Kaynayan şeyin köpüğü. 3. mec. Yanık, keder.
4. Sıtma, humma, nöbet.

kay-ık : Suyun üzerinde kayıp giden, kürek veya yelken ile yol alan, çeşitli cins ve büyüklükte olabilen küçük tekne.

kon-uk : Misafir.

piş-ik : Daha çok çocuklarda görülen, ter ve hararetin sebep olduğu, vücudun kasık, koltuk altı vb. yerlerindeki yara ve kızarıklık.

b. Geçişsiz tek hecelilerde sıfat

bat-ık : Batmış, çökük.

bit-ik : 1. Bitmiş, mahvolmuş, yok olmuş. 2. Ümitsiz, durumu kötü.

çal-ık : 1. Bir tarafa eğilmiş, çarpık. 2. Dönmüş, oynamış, bozulmuş. 3. Doğru yürümeyip yan giden. 4. Adı çizilmiş, kayıtan düşülmüş. 5. Yüzünde çiban veya yara izi bulunan. 6. Verev kesilmiş. 7. Koyunlarda çiçek hastalığı.

çık-ık : 1. Dışarı çıkmış, fırlamış, yerinden oynamış. 2. Birleşme yerinden oynamış (kemik, uzuv).

çök-ük : Çökmüş, batmış, çukurlaşmış, eğilmiş, batık.

don-uk : 1. Donmuş, buz tutmuş. 2. Üstü donmuş gibi dumanlı, bulutlu,

berrak olmayan, buzlu. 3. Cilasız (tahta, maden vb.). 4. mec. Ruhsuz, durgun, uyuşuk, fersit.

doy-uk : Tok kelimesinin asıl şekli.

düş-ük : 1. Dişmiş, yerinden çıkıp eksik olmuş. 2. Aşağıya sarkmış. 3. Erken doğmuş, kaza ile rahimden çıkmış. 4. Kusurlu, eksik, üstüne ve altına tutmaz ve uymaz.

kaç-ık : 1. Bir yana çarpılmış, çarpık. 2. Akli başında olmayan, delişmen, savruk.

kalk-ık : Kalkmış, dik.

kop-uk : Kopmuş, kesilmiş, kesik.

sabuk < *sap-ık* : Sapmış, doğru yolu şaşırılmış.

sark-ık : 1. Aşağıya doğru asılan, asılı duran, aşağıya uzanmış. 2. Gevşek, sölpük.

sol-uk : Rengi atmış, tazeliği kaçmış, buruşuk.

sön -ük : 1. Sönmüş. 2. Parlak olmayan, parlamayan veya pek az parlayan. 3. mec. Şanlı şöhretli olmayan, silik.

c. Geçişsiz tek hecelilerde isim-sıfat

art-ık : (i.) Fazla gelip artan şey. (s.) 1. Fazla, çok, "eksik" in zıddı. 2. Artan, geri kalan.

kal-ık : (i.) Eksiklik, noksan. (s.) Eksik.

öl-ük : bkz. *ölü*

yan-ık : (i.) 1. Yanmış şey. 2. Yanık eseri, bedenın yanmış yerinin nişanı. (s.) 1. Yanmış. 2. mec. Aşk ve keder ateşiyle tutuşmuş. 3. Cılız, sıska.

yat-ık : (i.) Yassı, su kabı. (s.) 1. Yatırılmış, eğilmiş, dik olmayan. 2. Çevrilmiş.

d. Geçişsiz çok hecelilerde isim

d. a. hayvan ve bitki ismi

cırla-yık : Kırlarda, çalılık yerlerde yaşayan küçük bir av kuşu.

karnıyar-ık : 1. Boğa yaprağı denilen bitkinin tohumu. 2. Ortadan yarılmış ve içine kıyma konmuş patlıcan yemeği.

d. b. alet ismi

fıskır-ık : Suyu basınçla atıp püskürten alet, fıskiye, şırınga, fevvane.

ıskır-ık : Topraktan yapılmış su düdüğü.

d. c. ses teklidi kelimelerde isim

aksır-ık : Burundan gelen, öksürüğe benzer bir hal.

hıçkır-ık : 1. Ağlarken boğaz tıkanmış gibi göğüsten gelip zor çıkan acı verici ses. 2. Acele yemek veya söylemek gibi bazı durumlarda

- mideden gelen ve uzunca süren bir çeşit geğirme.
mıçkır-ık : 1. Elde olmaksızın mideden gelen çırpınma hareketi. 2. İçini çekerek ağlama.
öksür-ük : 1. Ciğerlerde meydana gelen balgam veya gıcıkta dolaylı insanın elinde olmadan sesli bir şekilde onu dışarı çıkarmaya çalışması. 2. Daha çok üşütmekten meydana gelen, bazen de bulaşma yolu ile geçen öksürtücü göğüs hastalığı.
tıksır-ık : Kapalı ağızla hafif aksırma.
tükür-ük : 1. Ağızdan tükürülen şey, balgam veya basit ağız suyu. 2. Ağızda oluşan su, ağız suyu.
üfür-ük : Büyücülerin okuduktan sonra hastanın üzerine üfürdükleri nefes.

d. d. diğer isimler

- çağla-yık* : Yerden sesle kaynayarak çıkan su.
dayan-ık : 1. Bulunduğu halde kalma, sürüp gitme.
tomruk < *tomur-uk* : 1. Ağacın filiz olmak üzere çıkardığı düğme, tomurcuk. 2. Çiçek goncası. 3. Kalınlaşmış ağaç gövdesi, kütük.

e. Geçişsiz çok hecelilerde sıfat

e. a. insan tabiatı ile ilgili sıfat

- ağla-yık* : Daima ağlar gibi duran ve halinden şikayetçi olan, ağlamış (adam).
gücen-ik : Gücenmiş, dargın.:
sıvış-ık : 1. Yapışkan, vicık vicık yapışan (çamur vb.). 2. mec. Yapışıp ayrılmayan, adamı rahat bırakmayan.
siviş-ik : 1. Kaygan, yapışkan, micık micık. 2. Yapışıp ayrılmayan, rahat bırakmayan.
şımar-ık : Yüz bulup azmış, şıarmış.
utan-ık : Utangaç.
uyan-ık : 1. Uyumayan. 2. Gözü açık, zeki, kabiliyetli, girişken. 3. İlim ve irfan yoluyla gaflet ve cehaletten kurtulmuş olan, bilgili.
uyuş-uk : 1. Duyma hissi ortadan kalkarak duymaz hale gelmiş. 2. mec. Tembel, ağır.
üşen-ik : Tembel.
yılış-ık : 1. Yapışkan, bulaşan. 2. İnsana yapışan, sırtıkan.

e. b. diğer sıfatlar

- alış-ık* : 1. Alışmış, yakınlık ve uygunluk kazanmış. 2. Vahşilikten kurtarılıp uysallaştırılmış. 3. Adet etmiş, devamlı.
barış-ık : Barışmış, uzlaşmış, barış halinde bulunan.
bitiş-ik : Birbirine dokunacak şekilde yaklaşmış, kavuşuk.
buruş-uk : 1. Çekilip toplanmış, büzülmuş. 2. Ütüsü, düzgünlüğü bozulmuş.

çapraz-ık : Çapraz durumda olup birbirine kavuşan.

çepreş-ık : Birbirine geçmiş, dolaşmış.

değiş-ık : 1. Değişmiş, başka bir kılığa girmiş. 2. Değiş tokuş edilmiş, değiştirilmiş.

tıkan-ık : Tıkanmış, yolu kapanmış, işlemez.

f. Geçişsiz çok hecelilerde isim-sıfat

apış-ık : (i.) Yorulup aciz kalmış, şaşırmış adam. (s.) Kuyruğunu bacakları arasına alıp yorgun ve yılgın bir halde giden.

kabar-ık : (i.) 1. Kabarmış, şişmiş yer, hava veya su ile dolu ufak sivilce. 2. Çuha vb.nin üzerinde tüyün kabarmasından oluşan çıkıntılı nokta.

B. Geçişli tek hecelilerde isim

ar-ık : 1. Ark. 2. Fide veya fidan dikmek için açılan çukur.

boz-uk : Perdesiz bir çeşit saz.

böl-ük : 1. Parçalara ayrılmış bir şeyin her bir parçası. 2. Pay, hisse. 3. Duvar, çit, perde gibi bir bölme ile ayrılmış binanın kısımları, oda, daire. 4. Bir büyük topluluktan ayrılmış kısım. 5. Genel olarak topluluk, sürü. 6. Bir tabur piyade veya bir alay süvari askerinin ayrıldığı yüz neferden meydana gelmiş ve bir yüzbaşının kumandasındaki bölümlerden her biri.

büz-ük : Çekilip büzülmüş şey.

buç-uk < *biç-uk* : Yarım

çint-ık : 1. Ufak gedik, çetele dişi. 2. mec. Kusur, ayıp.

del-ık : Derin çukur veya bir yandan bir yana açılmış gedik ve boşluk.

dik-ık : Bağın dallarını ve fidanlarını bağlamak için yere dikilen küçük destek, bağ heneği

em-ık : Emmekten çürümüş yer, emme izi, emme beresi.

il-ık : Düğme geçirmek için elbisenin belli yerlerinde açılan delik.

kat-ık : Ekmek ile beraber yenilen şey, ekmeğe katılan peynir, yemek vb.

kaz-ık : 1. Bir yere çakılmak üzere ucu kazılıp sivriltilmiş odun. 2. Suyun içinde veya bataklık ve çürük toprakta binaların temelinde dayanak olmak üzere sıra ile yere sokulan direklerin her biri. 3. Eskiden idam için kullanılan şiş. 4. mec. Hile, dubara. 5. Kazık gibi dimdik şey, donmuş şey.

kert-ık : Çentik, çizik, nişan, çentilerek yapılan baş.

koş-uk : 1. Bir tür oyun havası, koşu. 2. Nazım, manzume.

sal-ık : Ucu zincirli topuz.

sal-ık : Haber.

sar-ık : Başlık üzerine sarılan tülbent, şal vb.

sor-uk : Sual.

sök-ük : Dikişi çözülmüş, örmesi bozulmuş, sökülmüş yer.

tat-ık : Bir şeyin çeşnisine bakmak için ağıza alınan miktarı.

yap-ık : 1. Atı yağmurdan korumak için örttükları büyücek belleme. 2.

Eskiden yeniçerilerin giydikleri kaput.

yen-ik : Bir hayvan veya böceğin yemesi veya ısırması ile bıraktığı iz.

b. Geçişli tek hecelilerde sıfat

- aç-ık* : 1. Kapalının zıddı. 2. Kapatılmış olmayan, engelsiz. 3. Geniş. 4. Örtüsüz, çıplak. 5. Seyrek, aralıklı. 6. Bulutsuz, berrak. 7. Anlaşılır. 8. İç açıcı, dinlendirici. 9. Koyu olmayan. 10. perdesiz. 11. Sahipsiz. 12. Korunmayan. 13. Bozuk, ihtilafli. 13. İsim yazılı olmayan.
- ay-ık* : Kendine gelmiş, sarhoşluktan veya baygınlıktan kurtulmuş.
- bas-ık* : 1. Alçak ve sıkıntılı. 2. Dar. 3. Peltek (dil).
- boz-uk* : 1. Bozulmuş, değişip başkalaşmış. 2. İşlemez. 3. Yıkılmış, harap. 4. Tertipsiz, nizamsız. 5. Ekşimiş, kokmuş, yenmez hale gelmiş. 6. Ufak sikkeler halinde.
- boğ-uk* : 1. Boğulmuş. 2. Boğulmakta olan bir adamın boğazından çıkan ve yer altından gelir gibi net ve açık olmayan (ses).
- bur-uk* : 1. Burulup incinmiş. 2. Ağız buruşturan, tadı kekre.
- çarp-ık* : 1. Eğrilip bükülmüş, bir tarafa eğik, doğru olmayan, eğri büğrü. 2. Bir tarafa eğik, düz olmayan. 3. Çarpılmış, felce uğramış. 4. Ters, uğursuz.
- çat-ık* : 1. Uçlarından birbirine bitişmiş, kavuşmuş olan. 2. Birbirine yapışık, aralıksız. 3. Buruşturulup ekşitilmiş (yüz, surat, çehre).
- çöz-ük* : 1. Düğüm ve bağı açılmış. 2. Düğme ve çıkıcı açılmış, iliklenmemiş. 3. Erimeye başlamış, gevşemiş, yumuşamış.
- kırp-ık* : Kırılmış, kesilmiş.
- kıy-ık* : İnce doğranmış.
- saç-ık* : 1. Dağılmış, serpilmiş, dağınık. 2. Düzensiz, düzgün olmayan, perişan.
- sars-ık* : Yürürken sarsılan, titreşen.
- sın-ık* : 1. Kırık, bozuk. 2. Dağınık, perişan, paramparça. 3. Bozulmuş, bozguna uğramış, yenilmiş.
- sil-ık* : Silinmiş, bozulmuş.
- sürt-ük* : Bütün gün gezen serseri ve namussuz karı, sokak süpürgesi.
- yık-ık* : Yıkılmış, harap.
- yırt-ık* : 1. Yırtmış, yarılmış. 2. Eskiyip parçalanmış, parça parça. 3. Alıştırılmış (at). 4. Utanmaz, sıyrık, arsız.
- yol-uk* : Tüyleri yolunmuş, tüysüz.
- yum-uk* : 1. Kapalı, şişip kapanmış. 2. Yumuşak, tombul.

c. Geçişli tek hecelilerde isim-sıfat

- aş-ık* : (i.) Topuk kemiği. (s.) Bir şeyin üzerine aşır çıkmış.
- ez-ık* : (i.) Hafif yara, çürük. (s.) Ezilmiş, çiğnenmiş, bozuk.
- kes-ık* : (i.) 1. Gazete, dergi vb.den kesilmiş yazı. 2. Çökelek, ekşimik. 3. Bağ, bahçe çevresine açılan hendek. (s.) 1. Kesilmiş. 2. Sakatlanmış. 3. Bozuk, kesilmiş. 4. Pek yorgun, yorgunluktan kırılmış gibi olan.

- kır-ık* : (i.) 1. Bir organın veya bir şeyin kırılmış yeri. 2. Kırılan şeyin parçaları. 3. Dövülüp küçük parçalar haline getirilmiş şey. (s.) 1. Kırılmış. 2. Soyu karışık, iyi cins olmayan.
- kıs-ık* : (i.) Uyluğun katlanma yerleri. (s.) 1. Kısılmış, sıkışmış. 2. (Ses için) güçlkle ve hırıldayarak çıkan, hırıltılı, boğuk.
- kus-uk* : (i.) Kusmuk, kusulan şey. (s.) Kusulmuş, mideden dışarı atılmış.
- oy-uk* : (i.) 1. Oyulmuş ve kof yer, in, mağara. 2. Diş, meyve vb. kovuğu. (s.) İçi oyulmuş, kof.
- tut-uk* : (i.) Yüze tutunulan şey, yaşmak, örtü. (s.) 1. Ağır, çevik olmayan. 2. İnme indiği için serbest hareket edemeyen, felçli. 3. Utangaç, mahşup. 4. Kısık, tutulmuş. 5. Tutulmuş, kapalı.
- yar-ık* : (i.) Yarılıp açılmış yer, çatlak. (s.) Yarılmış.
- yay-ık* : (i.) Yağ çıkarmak için içinde süt veya yoğurt döktükleri kap. (s.) Açık, yayvan.

d. Geçişli çok hecelilerde isim

- ayrık* < *ayır-ık* : Bir cins çayır otu.
- becer-ik* : Başarı, bir işin üstesinden gelme, yapıp bitirme.
- buyruk* < *buyur-uk* : Emir.
- çığır-ık* : Bir tür ala karga.
- emzik* < *emiz-ik* : 1. Çocuğun ağzına alıp emdiği memenin tepesi. 2. Meme yerine çocuklara süt vermek için yapılmış, ağzı meme ucu şeklinde lastikli şişe, biberon. 3. Çocukların su içmesine yarayan küçük ibrik lülesi. 4. Yeni doğan çocuklara tülbent içine sarılı olarak emdirilen şekerli badem ezmesi.
- ısır-ık* : 1. Isırma izi, diş yarası. 2. mec. Zarar, ziyan.
- tutuştur-uk* : Ateş tutuşturmaya yarayan kav, kibrit vb.
- yumruk* < *yumur-uk* : 1. Elin yumuluğu, kapalı elin aldığı biçim. 2. Yumrukla vurma.

e. Geçişli çok hecelilerde sıfat

- devrik* < *devir-ik* : Çevrilip katlanmış, yatırılmış, yatık.
- kavruk* < *kavur-uk* : 1. Kavrulmuş, yanmış, güneşten kurumuş, hava çalmış. 2. Hastalık yüzünden büyümemiş.
- savruk* < *savur-uk* : Akli savrulmuş gibi, alt üst olmuş gibi düşünen ve hareket eden.

f. Geçişli çok hecelilerde isim-sıfat

- sıyrık* < *sıyr-ık* : (i.) Deri veya kabuğun sıyrılmış, tırmalanmış yeri. (s.) Utanması, arlanması olmayan, perdesi sıyrılmış.

C. Dönüştü çatı üzerinde sıfat

- bulan-ık* : 1. Karışık, arı ve duru olmayan. 2. İyi seçemeyen. 3. Soluk, donuk. 4. Kanlı, kan oturmuş. 5. Açık seçik olmayan.
- dağın-ık* : 1. Dağılmış, yayılmış, birbirinden ayrılmış olan. 2. Düzensiz, intizamsız, karışık.
- kapan-ık* : Her tarafı kapalı ve örtülmüş olup görülecek yeri kalmayan. 2. Bulutlu, kapalı, örtülü. 3. Karanlıkça. 4. Herkesle görüşmeyen, kendi halinde yaşayan, sıkılgan. 5. Kederli, gamlı, neşesiz. 6. Kapalı.

D. a. İşteş çatı üzerinde isim

- burgaş-ık* : Karışık ve dolaşmış şey.
- danış-ık* : 1. İki veya daha fazla kişi arasında yapılan fikir alış verişi, birbirinden fikir isteyerek yapılan görüşme. 2. Sözleşme, anlaşma.
- iliş-ık* : 1. İlgı, münasebet, alaka. 2. Engel, mani. 3. Hesap, alacak, verecek.
- sarmaş-ık* : Rast geldiği şeye sarılan bitki çeşitleri.
- yakış-ık* : 1. Yaraşma, iyi gitme, uygunluk. 2. Münasebet. 3. Güzellik.
- yaraş-ık* : Yakışma, uyma, uygunluk.

b. İşteş çatı üzerinde sıfat

- bozuş-uk* : Arası açılmış, iyi münasebette olmayan, biriyle arasına soğukluk ve gerginlik girmiş olan.
- çarpış-ık* : 1. Birbirine çarpmış, karışık, çapraşık. 2. Çarpık, eğri. 3. Birbirine binmiş (diş). 4. Düzgün ve anlaşılır olmayan, bozuk ve yanlış.
- dolaş-ık* : 1. Doğru gitmeyen, dolaşan, sapan. 2. Karışık, karışmış, birbirine geçmiş. 3. Saf ve açık olmayan.
- karış-ık* : 1. Karışmış, ayrı şeylerden veya cinslerden meydana gelmiş. 2. Saf ve temiz olmayan, hileli. 3. Birbirine geçmiş, karma karışık. 4. Sırasız, düzensiz. 5. Anlaşılmaz. 6. Cinlere karışmış, cinlerle ilişki kurmuş.
- ulaş-ık* : 1. Bitişik. 2. Yetişmiş, ulaşmış.
- yanaş-ık* : Yanaşık, bitişik.
- yapış-ık* : 1. Yapışmış. 2. Dokunan, bitişik, temas eden.

c. İşteş çatı üzerinde isim-sıfat

- bulaş-ık* : (i.) 1. Yapışan, sürülen şey. 2. Bulaşıcı hastalık. 3. Kirli ve yıkanmamış mutfak eşyası. (s.) 1. Bir şey sürülmüş, yapışmış. 2. Lekeli, kirli. 3. Bulaşıcı bir hastalığa yakalanmış kişiler ile görüşmüş. 4. mec. Eksiği kusuru olan, kirli işlere karışmış kimse.

-(y)IK Ekinin Sonucu

1. -(y)IK eki, edilgen ve ettirgen çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -(y)IK eki, geçişsiz fiillerde "etken"(-mİş olan), geçişli fiillerde ise "edilgen"

(-II-mİş olan) anlamlı isim ve sıfatlar türetmiştir(Bu, T. N. Gencan tarafından da tespit edilmiştir (9))

3. -(y)IK eki, dönüşlü çatı üzerinde sadece sıfat yapmıştır.

4. -(y)IK ekinin dönüşlü ve işleş çatılar üzerinde türettiği bütün kelimelerde "-mİş olan" anlamı vardır.

- ır ık

Tek örnekte görülür. İşlek değildir.

A. Geçişli tek hecelilerde isim

bas-ırık : Etekleri taşla bastırılmış alçak çadır.

-ırık Ekinin Sonucu

1. -ırık eki, sadece bir örnekte geçişli tek heceli fiile eklenmiş ve isim yapmıştır.

-(y) I ş

Çok işlek bir ektir. Ünlü ile biten kelimelere "y" bağlayıcı ünlüsü alarak geldiğinden, -ş ekinden ayrı düşünmek gerekir (*oyna-ş*, gibi).

A. a. Geçişsiz tek hecelilerde isim

bin-iş : 1. Ata binmek fiili ve tarzı. 2. Vaktiyle ata binildiği zaman giyilen resmi kıyafet. 3. Ulema sınıfından olanların merasimlerde giydikleri bol cüppe.

çık-ış : 1. Çıkmak fiili ve tarzı. 2. Azarlama, çıkışma. 3. Atın atılışı.

düş-üş : 1. Düşme. 2. Rast gelme, tesadüf.

gel-iş : 1. Gelmek işi. 2. Tarz, tavır, suret.

gid-iş : 1. Gitme. 2. Yürüyüş, yürümek tarzı.

gir-iş : 1. Girmek fiili ve tarzı. 2. Girilecek yer ve taraf. 3. Başlama, girişme.

in-iş : 1. İnme fiili ve tarzı. 2. Yukarıdan aşağıya eğimli yer. 3. mec. Düşüş, gerileyiş.

vur-uş : 1. Vurmak fiili ve tarzı. 2. Kavga.

(9) Gencan, Tahir Nejat, *Dilbilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1979, s. 220 (4. baskı)

b. Geçişsiz çok hecelilerde isim

elver-iş : 1. Yeterlilik, fazlasıyla yeterli oluş. 2. Uygunluk. 3. Fayda hesaba gelme.

yürü-yüş : 1. Hücum, akın. 2. Birden bire çıkıp yürüme, boşalma..

B. a. Geçişli tek hecelilerde isim

al-ış : 1. Almak fiili biçimi ve tarzı. 2. Satın alma. 3. Bir yerin bir noktadan görünüşü.

at-ış : 1. Atmak fiili ve tarzı 2. Nişancılık. 3. Övünmek maksadı ile söylenmiş aşırı yalan.

bul-uş : 1. Bulmak fiili ve tarzı. 2. Akıl erdirmeye. 3. Benzersiz bir şey yapma ve bulma.

bur-uş : Karnın şiddetle ve bağırsaklar kıvrılıp koparılmış gibi sancıması, buruntu.

çak-ış : 1. Çakmak fiili ve tarzı. 2. Şimşek.

de-yiş : 1. Anlatma tarzı, söz söyleme şekli. 2. ed. Türkü koşma vb. halk şairlerine verilen ad. 3. Bir kimsenin bir konu ile ilgili olan sözleri, ifade.

dik-iş : 1. Dikmek fiili ve sanatı. 2. Dikilecek şey. 3. mec. Bağ, ilişik. 4. Dikme tarzı. 5. Dikilen yer. 6. Dikilen şeyin üzerinde gözle görülen dikilmiş iplik yolu.

say-ış : Hesap.

b. Geçişli çok hecelilerde isim

anla-yış : 1. Akıl erdirmeye. 2. Anlayış, kavrayış.

anlat-ış : İfade

azarla-yış : Çıkışma.

bağışla-yış : Af.

beğen-iş : 1. Beğenme. 2. Seçme.

bekle-yiş : 1. Bekleme. 2. Koruma.

bildir-iş : (i.) Anlatma, haber verme. (z.) Yazılı olarak anlatma, haber verme.

göster-iş : 1. Göstermek fiili, tavrı ve şekli. 2. Görünüş, dış görünüş, dış şekil. 3. Göz boyama, düzme davranışla ortaya çıkma. 4. Yakışık, alım, parlaklık.

ıslat-ış : 1. Islatmak fiili ve tarzı. 2. mec. Kötük, dayak.

C. a. Dönüşlü çatı üzerinde isim

düşün-üş : 1. Düşünmek fiili. 2. Sıkıntı, vesvese, dalgınlık.

görün-üş : 1. Görünmek fiili. 2. Görünen şekil ve kılık, dış yapı. 3. Gösteriş. 4. Eskiden hükümdarın huzuruna çıkıp hazır ve mevcut olduğunu

göstererek itaat etme, bağlılığını bildirme.
tapın-ış : İbadet.

b. Dönüşlü çatı üzerinde isim-sıfat

yanlış < *yanıl-ış* : (i.) Yanılma, hata. (s.) 1. Doğru olmayan. 2. Uyanık, zihni açık, zeki, sakınılması gereken.

D. Edilgen çatı üzerinde isim

asıl-ış : 1. Asılmak fiili, asılmak tarz ve şekli. 2. mec. Israrla isteme, üzerine düşme.

avlan-ış : Aldatılma, kandırılma.

bulun-uş : 1. Bulunma. 2. Hazır durumda olmak. 3. Ele geçme. 4. Benzersiz bir şey bulma, yapma.

yaradıl-ış : 1. Yaratılmak fiili. 2. Huy, ahlak, tabiat, karakter. 3. Bünye, mizaç.

yazıl-ış : 1. Yazılmak tarz ve üslubu. 2. Yazı şekli, imla.

-(y)İş Ekinin Sonucu

1. -(y)İş eki, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -(y)İş eki, kullanıldığı 36 örneğin 35'inde isim, sadece 1'inde ise isim-sıfat yapmıştır. Bu isim-sıfat olan bu örnek de dönüşlü çatı üzerindedir.
3. -(y)İş eki, genellikle tek hecelilerde fiilin ismi olan kelimeler, çok hecelilerde ise kalıcı isimler yapmıştır.

- I t

Fazla işlek değildir.

A. a. Geçişsiz tek hecelilerde sıfat

düş-üt : Sakat, el ve ayak gibi bir organı kusurlu.

b. Geçişsiz tek hecelilerde isim-sıfat

kork-ut : (i.) 1. Telve ve bulamaç gibi koyu şey, çözüntü. 2. Un ve yağla yapılan tatsız helvaya benzer bir yemek. (s.) Korkuya yol açan, korkunç, yavuz.

c. Geçişsiz çok hecelilerde isim

kuru-t : Süt kurusu, kurutulmuş süt.

B. a. Geçişli tek hecelilerde isim

geç-it : 1. Gececek yer, geçecek yol .2. Dağ vb. yerlerin geçilecek yeri, boğaz.
3. Nehrin yatağının genişleyerek suyunun sığlaşmasıyla geçilebilen yeri. 4. Geçiş. 5. Denizde gemilerin geçmesine ayrılan ve demir atılması yasak olan yer.

b. Geçişli çok hecelilerde isim

ayır-t : Seçme, ayırma, ayrı tutma, ayıklama.

c. Geçişli çok hecelilerde sıfat

ona-t : İyi, uygun, elverişli, övülecek, beğenilmiş olan.

-It Ekinin Sonucu

1. -It eki, dönüşlü, edilgen, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.

- 1 Z

Görünüşte -(A)z kine benzemektedir. Gerek ünsüzle bitenlere birinin -iz (*tık-iz* gibi) diğerinin -az (*boğ-az*, gibi) şeklinde gelmesi, gerekse aralarındaki fonksiyon farkı bunları ayrı başlıklarda vermemize sebep olmuştur.

A Geçişsiz tek hecelilerde sıfat

tık-iz :1. Çok tıknaz, pek kalın. 2. Pek sıkı ve katı doldurulmuş.

-iz Ekinin Sonucu

1. -iz eki, sadece bir örnekte geçişsiz tek heceli fiile eklenmiş ve sıfat yapmıştır.

- (A) K

Çok işlek bir ektir. (Açıklama için -(y)IK ekine bakınız.)

A. Geçişsiz tek hecelilerde isim (yer ismi)

dur-ak : 1. Durulacak yer, durulan yer. 2. Barınak. 3. Demiryolu katarı, iki belli nokta arasında gidip gelen at, araba vb.nin durduğu yer, istasyon. 4. Kuran-ı Kerim okunurken durulması gereken yerler ve bu yerlere mürekkep veya yaldızla yapılan işaretler.

kon-ak : 1. Yolculukta gece konaklanan yer. 2. Yolculuk sırasında bir yerde durma, oturak, dernek. 3. İki durak arasındaki yer, uzaklık, bir günlük yol. 4. Oturma yeri. 5. Büyük ev, daire. 6. Resmi daire, hükümet işlerinin görüldüğü yapı. 7. Başta görülen kepek.

sak-ak < *sark-ak* : Çene altı.

yat-ak : 1. Uyumak için yapılan döşek olup yere yayılan şilte veya şiltelerle üste alınan yorgan ve fanila gibi örtüden ve yüz yastığından oluşur. 2. Üzerinde yatak yapılan karyola. 3. Mekan, yatılacak yer. 4. Nehrin aktığı dere ve hendek. 5. Hırsızları gizlice kabul eden ve çaldıklarını saklayan kimse.

b. Geçişsiz tek hecelilerde sıfat

bin-ek : Binmeye elverişli, eğer veya palan vurulup binmek için hazırlanmış.

dön-ek : Sözüden dönen, sözünde durmayan, kaypak.

kaç-ak : 1. Kaçmış, kaçkın. 2. Kaçırılmış, gümrük veya vergi vermemek için gizlice ithal edilen ve satılan şey.

kıy-ak : 1. Esirgemeyen, kıyan, merhametsiz. 2. Şiddetli, cesur. 3. Aşırı, çok, fevkalade.

kork-ak : 1. Çok korkan, sakınan, çekinen, çabuk korkuya kapılan. 2. Cesur olmayan, cesaretsiz, yüreksiz, ödle.

salkım saç-ak : Birkaçı birlikte olarak asılan saçak veya paralanıp parçaları sarkan yırtık şey.

to-k : 1. İştihası kalmamış, gereği kadar yiyip içerek hırsını almış. 2. Dolgun, sık, kalın.

ürk-ek : 1. Çabuk va her şeyden korkup birdenbire sıçrayan. 2. Çekingen.

c. Geçişsiz tek hecelilerde isim-sıfat

bat-ak : (i.) 1. Batılan yer, çamurluk bölge. 2. Hamam havuzu. 3. Hayvanların sokulduğu küçük göl. (s.) 1. Batacak, yok olup belirsizleşecek, kurtarılması mümkün olmayacak, ümitsiz. 2. Batıcı, suya batan.

d. Geçişsiz çok hecelilerde isim

d.a. hayvan ismi

cırtla-k : Karga.

karabat-ak : Ördeğe benzeyen kara türlü bir cins deniz kuşu.

kocal-ak : Bir tür büyük çaylak.

pırla-k : Doğan vb. yırtıcı kuşları çağırıp tutmak için kafesle dışarı bıraktıkları kuş.

d. b. hastalık ismi

yelpi-k : Solugan hastalığının pek şiddetlisi, nefes darlığı.

d. c. yer ismi

kavşak < *kavuş-ak* : İki nehrin birleştiği, bir çayın bir ırmağa döküldüğü yer, karıştıran.

kayna-k : Yerden kaynayıp çıkan su, küçük pınar.

tüne-k : Tavuk vb. kümes hayvanlarının üzerine çıkıp tünedikleri sırık.

d. d. nesne ismi

biti-k : Mektup, yazılmış şey.

dire-k : 1. Düz ve uzun ağaç. Ahşap binalarda köşelere konur. 2. Gemide yelken serenlerini tutmak üzere dikilen ağaç. 3. Binaların bir tarafını tutmak üzere ağaç veya taştan sütun. 4. mec. Pek uzun boylu adam.

otur-ak : 1. Oturma, durma, dinleme. 2. Oturulacak yer, oturulan yer. 3. Oturulacak yer, sıra. 4. Yolculuk esnasında yol üzerinde bir yerde yapılan konaklama ve istirahat. 5. Bir şeyin yere gelen tarafı. 6. Oda içinde abdest bozmak için kullanılan kap, lazımlık.

d. e. mana ismi

acı-k : 1. Keder, elem. 2. Yas, matem.

dokun-ak : 1. İşleme, geçme. 2. Bozma. 3. Başa vurma, sersemlik.

öde-k : Bir zararın bedelini karşılama, karşılığını ödeme.

şapla-k : Sille, tokat.

e. Geçişsiz çok hecelilerde sıfat

büyük-k : 1. Hacimce çok yer tutan. 2. Değeri yüksek, güç ve iktidarı çok, büyük bir hanedana mensup. 3. Yaşlı, koca. 4. Geniş, bol. 5. Çok, bol. 6. Çok, üstün, fazla. 7. Kalabalık, gösterişli.

- buna-k* : Bunamış.
- cıvı-k* : Fazla sulu ve bulaşkan.
- esne-k* : Esneyen, eğrilip yine doğrulan veya uzanıp yine kısalan.
- gevşe-k* : 1. Gergin olmayan, koyuverilmiş. 2. Katı ve sert olmayan, yumuşak, sölpük. 3. Kuvveti, dayanıklılığı, çalışma isteği ve gayreti olmayan, gayretsiz.
- ılı-k* : Az sıcak, soğuğu kırılmış, yarı sıcak.
- kavla-k* : Kabuğu kabarıp düşmüş, kabuğu ayrılıp dökülmüş.
- kösnü-k* : Çiftleşmek isteyip kızmış (dişi), kızgın, azgın.
- parla-k* : 1. Parlayan, parıldayan, ışık saçan. 2. Işıklı, aydınlanmış. 3. Şeffa, parlak, saf. 4. Göze çarpacak biçimde güzel ve şanlı. 5. Sözü geçer, şanlı, nüfuzlu, muteber.
- pursu-k* : Buruşuk, sarkık, sölpük, gevşek
- sölpü-k* : Gevşek, sarkık.
- şakra-k* : Çok fakat tatlı bir biçimde söylenen, bülbül gibi öten, keyif ve neşe ile söyleyen.
- şakra-k* : Çok sevilen, şen (kimse).
- titre-k* : 1. Eli veya bütün organları titreyen, sarsak. 2. Helezoni tel üzerine bindirildiği için daima titreyen (elmas).
- yıra-k* : Etsiz ve zayıf (at).
- yumşak* < *yumuşa-k* : 1. Katı ve sert olmayan, dokunulduğunda direnme olmayan, batmayan. 2. Yavaş. 3. Kolay işlenir, sert olmayan.

f. Geçişsiz çok hecelilerde isim-sıfat

- burtla-k* : (i.) Domuz yavrusu. (s.) Taşlık, çalılık (yer).
- çatla-k* : (i.) Bir şeyin çatladığı yer. (s.) Parçaları ayrılıp dağılmayacak derecede kırık yarık.
- çürü-k* : (i.) Bere, berelenmiş yer. (s.) 1. Dokusu bozulup tutmaz hale gelerek çürümüş, sulanmış ve kokmuş. 2. mec. Değer verilmez, göz önüne alınmaz, sağlam olmayan, zedelenmiş, reddedilmiş. 3. Güvenilmeyecek, sağlam ve emin olmayan. 4. Alınmasından ümit kesilmiş, batak.
- ışı-k* : (i.) 1. Aydınlık, 2. Gece ışıtan ve aydınlatan şey, mum, kandil, lamba. (s.) Aydınlık, nurlu, parlak.
- inci-k* : (i.) İncinmiş, kırılmış yer. (s.) Hafif şekildevurulmuş veya kırılmış (uzuv).
- kıkırda-k* : (i.) Eritilmiş iç yağının kalan kuru ve kavrulmuş maddesi olup eritilmeden yenir, kakırdak. (s.) Kakır kakır diye ses çıkaran kuru ve gevrek şey.
- oyna-k* : (i.) Boğum, mafsalsal. (s.) 1. Kımıldanan, hareketli. 2. Sözünde ve vaadinde durmayan, kararsız. 3. Namusu şüpheli, hareketleri hafif olan.
- patla-k* : (i.) 1. Patlama, çatlama, yarık, çatlak. 2. Birdenbire ortaya çıkmak. (s.) 1. Patlamış, çatlamış, yarılmış, yarık, çatlak. 2. Dışarı vurmuş, fırlamış, çıkıntılı.

- soğu-k* : (i.) 1. Soğukluk. 2. Üşümekten gelen hastalık. (s.) 1. Sıcaklığı olmayan, "sıcak"ın zıddı. 2. Tabiatın hoşlanmadığı, huya hoş gelmeyen, sevimsiz, ilgisiz, heyecansız.
- susa-k* : (i.) Su kabağından veya ağacı oyarak yapılan su kabı, maşrapa.
- yıldıra-k* : (i.) 1. Şimşek. 2. Şebçerağ denilen kıymetli bir taş. 3. Süheyl yıldızı. (s.) Par par parlayan.
- yuvarla-k* : (i.) 1. Top, küre. 2. Topun malzemesi bulunan arkadaki sandık. 3. Matbaada tezgah malzemesi. (s.) 1. Top şeklinde. 2. Tekerlek şeklinde, daire gibi.
- yürü-k* : (i.) 1. Bir yerde durmayıp yürüyen halk, göçebe. 2. Eskiden yeniçeriye redif olan yaya askeri bölükleri. (2.) Çabuk ve iyi yürüyen, yol alan.
- zırla-k* : (i.) Çok öten bir cins böcek, cırlak. (s.) Boş yere zırlı eden, mantıksız konuşan, zirzop.

g. Geçişsiz çok hecelilerde isim-sıfat-zarf

- eksi-k* : (i.) 1. Tam ve bütün olmayan şeyin eksik kısmı. 2. Kusur, ayıp. (s.) Bütün olmayan. 2. Kusurlu, sakat. 3. Mevcut olmayan, kayıp. 4. Diğerinden az ve aşağı olan. 5. Ayarı tam olmayan. (z.) Noksan olarak, tam olmayarak.
- gevre-k* : (s.) 1. Kuru olup kırıldığında veya ısırıldığında ktır ktır eden, çabuk kırılan, ezilmeyip ve uzanmayıp kırılan. 2. Gevrek şeylerin kırılırken çıkardığı sese benzer bir ses. (z.) Bu şekilde kırılarak veya böyle bir ses çıkararak.
- ıra-k* : (z.) Uzak, uzakta.
- uza-k* : (i.) Uzak yer. (s.) 1. Zaman veya yer olarak yakın olmayan, uzun en, irak. 2. Umulmayan, ihtimali az olan. 3. Uymaz, benzemez, karşı, başka türlü olan, uymayan. (z.) Uzak yerde, irak olarak.

B. a. Geçişli tek hecelilerde isim

a. a. alet ismi

- bıç-ak* : Hançerden küçük, çakıdan büyük kesici alet.
- devrek* < *devir-ek* : Ağzı yayvan kap.

a. b. hastalık ismi

- boğ-ak* : Boğaz hastalığı.

a. c. organ ismi

- ayak* < *ad-ak* : İnsanın ve hayvanın yürümeye yarayan uzvu.
- dudak* < *tut-ak* : 1. Ağızın üst ve alt kenarı. 2. mec. Kenar bir şeyin ağzının kenarı.

a. d. diğer isimler

ar-k : Tarla ve bostanlara su akıtmak için açılan yol.

bucak < *bıç-ak* : Köşe.

çek-ek : Kay-ık, mavna vb. küçük deniz taşıtlarının kalafat için çekildikleri yer.

gör-ek : Görünüş, gösteriş, dış görünüş, manzara.

kes-ek : 1. Bel, kazma veya sapanın çıkardığı büyük toprak boşluğu, kerpiç, tezek. 2. Bir yere sıralanıp çimen yapılmak üzere üstündeki otlar beraber kesilip çıkarılmış dört köşeli çayır parçası.

ör-ek : Yapı, bina, mimarlıkla ilgili iş ve süs.

saç-ak : 1. Dağınık şey, perişan ve dağınık nesne. 2. Süs için bir şeyin kenarından sarkan veya kenarına eklenen fazla kısım. 3. Püsküllü, büyük oya. 4. Çatının binadan dışarıya çıkan kenarı ve bunun kenarına eklenen oymalı tahtadan süsü, damlalık.

sav-ak : Suyun taksim olduğu yerdeki örtülü ve lüleli havuz, su dağıtım deposu.

sor-ak : Sormakla öğrenilen şey, haber.

sür-ek : 1. Devam, bulunduğu halde kalma. 2. Kalabalık hayvan sürüsü. 3. Çok süren, süratle giden tatar.

yum-ak : 1. Bezden yapılmış top, oyun topu. 2. Bir topa sarılmış veya sarılıp top olmuş, iplik, sicim.

b. Geçişli tek hecelilerde sıfat

at-ak : Düşünmeksizin her işe atılıp sokulan.

sars-ak : 1. Dermansızlıktan titreyen, zayıflığından titrek. 2. Abdal.

c. Geçişli tek hecelilerde isim-sıfat

çat-ak : (i.) İki dağın birbirine yanaşıp çatırak oluşturdukları yer, dere yatağı. (s.) Birbirine bitişip yanaşmış, yanaşıp çatışmış.

ölç-ek : (i.) 1. Tahıl ölçmeye yarayan ölçü. 2. Şinik, kilenin dörtte biri. (s.) Herhangi bir ölçek miktarında olan.

d. Geçişli çok hecelilerde isim

d. a. alet ismi

daya-k : 1. Dayanacak değnek, sopa. 2. Dövmek ve vurmak için kullanılan değnek ve sopa. 3. Kapı arasına veya başka bir şeye dayatılan destek. 4. Vurma, dövme.

ele-k : 1. Eleme aleti. 2. mec. İnceden inceye araştırmak, incelemek veya seçmek.

küre-k : Yerde bulunan toprak, kum, gübre, kil vb.ni kazıyarak bir yerden

alıp bir yere atmaya yarayan demir veya tahtadan yapılmış yassı ve uzun saplı alet.

ora-k : 1. Tırpanın küçüğü. 2. Ekin biçme. 3. Biçim zamanı, mevsimi.

tara-k : Saç ve sakal kıllarını birbirinden ayıklayıp temizlemeye yarayan dişli alet.

yala-k : Hayvanların su vb.ni içtiği kap, tekne.

d. b. diğer isimler

ada-k : Mukaddes sayılan kimse veya yere sunulmak üzere adanan şey.

beze-k : Süs.

buda-k : 1. İnce ve küçük dal. 2. Ağaçta ve tahtada bulunan budak izi, budak gözü.

bula-k : Yerde bulana bulana çıkan su, pınar, kaynak.

dile-k : 1. Arzu, temenni, rica. 2. İstek.

dola-k : Ayağa tozluk yerine dolanan çuha kenarı veya ensiz kalın kumaş parçası.

döşe-k : 1. Yatak. 2. Pamuklu yumuşak şiltenin altına serilen yünle dolu kaba şilte.

iste-k : 1. Seçme, seçip ayırma, kabul etme. 2. Arzu, meyil.

koru-k : Korunmuş, ayrılmış yer, koruma altına alınmış. hususi bölge.

kuşa-k : 1. Beli sıkı tutmak için sarılan uzun ve dar kumaş. 2. den. Yelkene güç vermek için dördüncü kat camadanın altına bir yakadan öbür yakaya kadar dikilen bez parçası.

sırı-k : Kabuğu sıyrılmış, dalı budağı yontulmuş, ince, uzun ağaç.

solu-k : Nefes.

tanı-k : Şahit.

tara-k : 1. Bazı kuşların başında bulunan yassı ve yelpaze şeklinde tüy, tepelik. 2. El ve ayak parmaklarının bağlı buldukları kemikler. 3. Balığın nefes yerine su alıp verdiği delikleri kapayan kulak gibi kanatçıklar, solungaç. 4. İstiridyeye gibi kabuğu dış dış bir cins deniz böceği.

e. Geçişli çok hecelilerde sıfat

aksa-k : Topal.

ene-k : Enenmiş, içdiş olmuş, burulmuş.

işle-k : 1. Çok işleyen, her zaman gidip gelinen, geçilen. 2. Tecrübeli, idmanlı, alışık. 3. İyi çalışan, tıkanmış veya bozuk olmayan.

ısla-k : Suyu batırılmış veya su dokunmuş.

kıvrı-k : 1. Dolanıp sarılmış, halka olmuş. 2. Fazla kıvrılmış, pürtük, buruşuk. 3. mec. Zarif, nazlı, cilveli.

ula-k : Bitişik, yakın, yetişebilen.

yülü-k : Tıraş edilmiş, tüyleri kesilmiş.

f. Geçişli çok hecelilerde isim-sıfat

sula-k : (i.) Kuşlar için su konulan küçük kap. (s.) Suyu çok, batac.

- (A)K Ekinin Sonucu

1. -(A)K eki, dönüşlü, edilgen, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -(A)K eki, sadece geçişli fiiller üzerinde alet ismi yapmıştır.
3. -(A)K eki, sadece geçişsiz fiiller üzerinde hayvan ismi yapmıştır.
4. -(A)K ekinin geçişsiz tek hecelilerden yaptığı isimler sadece yer isimleridir.
5. -(A)K eki, geçişli çok heceli fiillerin sadece "A" ünlüsü ile bitenlerine gelmiştir.
6. -(A)K ekinin sıfat yaptığı örneklerin pek çoğunda, olumsuz vasıflar anlatılmıştır.
7. -(A)K eki, çoğunlukla , geçişsiz fiillerden "-(y)An", geçişlilerden "-Il-An" anlamında kelimeler türetmiştir. "-mIş" veya "-Il-mIş" anlamlarını taşıyan ve ünlü ile biten az sayıdaki kelime de, muhtemelen -(y)IK eki ile türemiş olmalıdır. Fakat, fonetik bakımdan ancak bu başlık altındaki ekle uyuştuklarından, burada verilmişlerdir (*tok, soğuk* gibi).

- (I) K II

İşlek olmayan bir ektir.

A. Geçişsiz çok hecelilerde sıfat

acı-klı : 1 Acı verici, üzücü. 2. Yaslı matemli.

B. Geçişli çok hecelilerde sıfat

emzikli < *emiz-ikli* : 1. Memede çocuğu bulunan, çocuğa meme veren (kadın). 2. Lüleli (ibrik veya diğer kap.).

kullan-ıklı : Uygun, iyi kullanılan, kullanışı çok kolay, rahat, kullanmaya elverişli.

-IKII Ekinin Sonucu

1. -IKII eki, dönüşlü, edilgen, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -IKII eki, sadece çok heceli kelimelere gelmiş ve sıfat yapmıştır.

- 1 A K

İşlek olmayan bir ektir.

A. a. Geçişli tek hecelilerde isim

kur-lak :Kurulan alet, silah, tuzak.

b. Geçişli çok hecelilerde isim

bağirt-lak : Bir çeşit yaban ördeği.

c. Geçişli tek hecelilerde sıfat

yirt-lak : Yırtılmış ve ikiye ayrılmış gibi açık.

-lak Ekinin Sonucu

1. -lak eki, geçişsiz, dönüşlü, edilgen, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.

- (I) m

Bu da *-am* ekiyle karıştırılmamalıdır. Çünkü, ünsüzle biten fiillere bağlanışları farklıdır (*tut-am* , *tut-um* gibi). Daha çok mastar gibi kullanılan bu ekin türettiği kalıcı isimlerde, bir işin bir kerede yapıldığını bildiren, ölçü ve miktar gösteren örnekleri oldukça fazladır. Bu ek, ünlüyle biten çok heceli kelimelere doğrudan doğruya *-m* şeklinde şeklinde eklenir. Araya "y" bağlayıcısı girmez. Ancak, Türkçenin fonetik özelliğinden dolayı, ünlü ile biten tek heceli fiillere gelirken, araya "y" ünsüzünü alarak eklenir. Çok işlek eklerdendir.

A. a. Geçişsiz tek hecelilerde isim

a. a. miktar-ölçü ismi

dön-üm : 1. Dönme, dönüp dolaşma. 2 Geri geliş. 3. Kerre, defa, nöbet.

er-im : 1. Erme, kavuşma. 2. Bir şeyin erebileceği uzaklık. 3. Fal açma, istihare yapma.

öl-üm : Vefat, ecel.

piş-im : 1. Pişmek fiili ve tarzı, pişiş. 2. Bir defada pişen miktar, pişirim.

a. b. diğer isimler

bak-ım : 1. Bakma, bakış. 2. İnceleme, etraflıca düşünme. 3. Birine veya birşeye hizmet etme. 4. Yön, bakış açısı, görüş açısı.

çık-ım : 1. Gösteriş. 2. Atılış, sıçrayış. 3. Şiddetli azarlama.

doy-um : 1. Doyma, kanma. 2. Eldekinden hoşnut olma hali, yetinme.

geç-im : 1. Birlikte yaşayış, birlikte yaşayarak hoş geçinme, bağdaşma, uyuşma. 2. Geçme, sürümü olma.

gül-üm : Gülme.

ol-umlu : 1. Tasarlanan hedefe, beklentilere uygun olarak gerçekleşen, faydalı. 2. Faydalı netice veren, güzele sevk eden, yapıcı. 3. Lehte olan, yapılan veya tasarlanana kabul ve tasdik eden.

yat-ım : Yatmış ve eğilmiş şeyin hali, yere serilmiş olma.

yel-im : Koşma, koşuş, süratli hareket.

b. Geçişsiz çok hecelilerde isim

salk-ım : 1. Üzüm ve hurma gibi, bir sapta bulunan meyve. 2. Salkım şeklinde duran şey, hevenk. 3. Taranmaktan fitil fitil olmuş saç bölümü.

salkı-m : 1. İlbaharda salkım şeklinde büyük çiçekler açan ve asma gibi çardağa sarılan ağaç cinsi. 2. Akasya ağacı.

seğirdim < *seğirt-im* : 1. Yaya koşusu. 2. Topun atışından sonra kundağın geri gelmesi, geri tepmesi.

c. Geçişsiz çok hecelilerde isim-sıfat

yıldırım : (i.) Yağmur ve fırtına sırasında bulutlardaki elektriğin patlayıp bir yere vurması. (s.) Yıldırım gibi sürat ve şiddetle saldıran

B. Geçişli tek hecelilerde isim

a.a. miktar-ölçü ismi

al-ım : 1. Satın alma. 2. Atılır şeylerin ulaştığı mesafe, atım. 3. Gözün yetişebileceği, gördüğü mesafe.

adım < *at-ım* : 1. Yürümede her ayağın kaldırılıp atılmasından ibaret hareket. 2. Bir adımlık mesafe ölçüsü.

at-ım : 1. Ateşli silahların boşaltılması, atılması. 2. Kurşun menzili, kurşunun yetiştiği uzaklık. 3. Silahın bir defa atılması için gerekli barut.

boğ-um : 1. Boğulmuş, sıkılmış yer. 2. Kemiklerin oynak yeri. 3. Kamış ve saz gibi bitkilerin gövde üzerindeki şişkince kısmı. 4. İki mafsalsal veya ukte arasındaki kemik veya kamış kesim.

bük-üm : Bir defada bükülen yün vb. miktarı.

- dil-im* : Uzunluğuna kesilmiş parça, böyle parçalara ayrılmış bir Şeyin her bir yarısı, herhangi bir parça.
- dn-m* : Boyu ve eni ırk adım veya kırk mimar arşınından ibaret arazi lus.
- dr-m* : 1. Katlama, katlanma, devşirme, büklüm. 2. Kumaş vb. Şeylerin katlama yeri, katlandığı yerdeki izgi. 3. Bir kere katlanma miktarı
- ger-im* : 1. Hayvanın bacaklarını gerip açarak yürümesi. 2. Tezgahın gerilmesiyle ne gelen miktar.
- i-im* : 1. İçme, iiş. 2. İçilen Şeyin tadı. 3. Bir defada içilen miktar.
- kıs-um* : Avuca sığan miktar, avuç, tutam.
- kıy-um* : 1. İnce ince doğramak fiili ve tarzı. 2. Bir defada kıyılan miktar. 3. Uyuşukluk, kırıklık, ağrı, sızı.
- tadım* < *tat-um* : Bir Şeyin tadına bakmak için ağıza alınan miktarı.
- taş-um* : Kaynarken bir kere taşma.
- yudum* < *yut-um* : Bir defada yutulan Şey ve bilhassa sıvı, iim, az miktar.

a. b. nesne ismi

- giy-im* : 1. Giyilecek Şey, elbise. 2. Birlikte giyilecek elbise vb. takımı.
- koş-um* : 1. Hayvanın arabaya bağlanması, araba vb. tekerlekli Şeyi ekmesi. 2. Araba vb. Şeylere bağlanan hayvanın kayış takımı.
- koy-um* : Altın ve gümüşten yapılmış takılar veya çay, kahve vb. takımı.
- sar-um* : Yara ve kırık çıkık bağlamaya yarayan bağ, sargı.

a. c. fiilin ismi (bir çeşit mastar gibi)

- boz-um* : Bozma.
- bur-um* : Burma, kıvrıp koparma.
- dik-im* : Dikme, dikiş.
- dk-m* : Eritme, eritip kalıba dökme.
- duy-um* : Duyma, beş duyudan biri ile müteessir olma.
- gr-m* : Görme, görüş.
- kat-um* : Katma, katış, katıştırma.
- l-m* : 1. lme, mukayese. 2. İyice düşünme, değerlendirme, tahmin. 3. Tavır, eda.
- sağ-um* : Saçma.
- seç-im* : 1. Seçme. 2. Fark, iyi görüp fark etme.
- sev-im* : 1. Sevme, sevgi, muhabbet. 2. Gönül ekicilik, alımlılık.
- sr-m* : Bir malın sürülmesi.
- yık-um* : Bozulma, düşme, viranlık.

a. d . diğer isimler

- bi-im* : 1. Bimek tarz ve Şekli. 2. Giyim kuşam eşyasının Şekli. 3. Bir türlü başkalarından ayrı Şekil. 4. İstendiği gibi olan Şekil, boy, pos, uzuvların birbirine uygunluğu. 5. Orak vakti, hasat mevsimi.

- çal-ım* : 1. Kılıcın keskin tarafı, ağzı. 2. Tavrı, davranış ve duruş biçimi. 3. Sahte tavrı, kurulma.
- de-yim* : 1. Denilen, söylenen şey, söz, ifade. 2. Gerçek anlamından az çok farklı bir anlam taşıyan kalıplaşmış ifade.
- düğ-üm* : 1. İki ip vb.nin birlikte bağlanmasından meydana gelen bağ. 2. mec.Paraketenin sicimi zerinde mesafeyi gösteren eşit aralıklı bölmeler.
- kes-im* : 1. Kesmek fiili ve tarzı. 2. Bırakma, aralık verme, terk, tatil. 3. Biçim, tarz, şekil. 4. Bir şeyin bütününe toptan ve götürü olarak biçilen paha, iltizam bedeli.
- kır-ım* : 1. Çok miktarda hayvan kesilmesi. 2. Hristiyanların perhiz bozmaları. 3. elbise kırması, kat yeri.
- kırk-ım* : Koyun vb. hayvanların yapağısı kırılan mevsim.
- kur-um* : 1. Yapı, yapılış. 2. Yaradılış. 3. Biçim, düzen, görünüş. 4. Kibirli ve büyüklenir şekilde davranış, kuruluş. 5. Çadır, ordu vb.nin kurulduğu yer.
- oy-um* : 1. Oymak fiili ve tarzı. 2. Oyulmuş ve kazılmış yer.
- sok-um* : Kuyruk sokumu sözünde kemik adı olarak geçer.
- tut-um* : Davranış, hareket.
- ver-im* : Mahsul, möeyve, semere.
- yor-um* : Uğur sayma, hayıra yorma, uğursama.

b. Geçişli tek hecelilerde sıfat

yar-ım : 1. Birin yarısı. 2. mec. Eksik.

c. Geçişli çok hecelilerde isim

c. a. miktar-ölçü ismi

- devşir-im* : 1. Devşirmek fiili, toplama. 2. Bir kerede toplanan miktar.
- dola-m* : 1. Sarılan bir şeyin her bir defada sarılması, sargının veya makara vb. şeylere sarılan ip, şerit, kurdele gibi şeylerin her bir dönmesi. 2. Sarılan bir şeyin, bir defa sarılmasına yetecek miktarı.
- suvar-ım* : Sulamak tarz ve usulü veya bir kerede araziye verilen su miktarı.
- üfür-üm* : Bir kere üfürülen nefes veya hava.

c. b. fiilin ismi (bir çeşit mastar gibi)

- bürü-m* : 1. Bürüme, katlama, katlayış. 2. Bürülmüş, katlanmış şey.
- devrim* < *devir-im* : Çevrilme, katlanma, bükülme.
- doğra-m* : Kesme, paralama, kesilme, paralanma.

c. c. diğer isimler

kıvrım < *kıvr-ım* : Bir şeyin eğrilip bükülen yeri, büküm.

ula-m : Takım, bölük.

C. a. Dönüşlü çatı üzerinde isim

büklüm < *bükül-üm* : 1. Bükülmüş ve kıvrılmış şeyin meydana getirdiği halka. 2. Kat.

b. Dönüşlü çatı üzerinde isim-sıfat

yaylüm < *yayıl-ım* : (s.) *yaylüm ateş*. Bir saf tarafından birden bire yapılan silah atışı. (i.) Hayvanların otladığı yer.

D. Edilgen çatı üzerinde sıfat

oylum < *oyul-um* : Oyulmuş, oymalı, delik deşik.

-(I)m Ekinin Sonucu

1. -(I)m eki, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -(I)m eki, edilgen çatı üzerinde sadece 1 örnekte kullanılmış ve sıfat yapılmıştır. Yani, edilgen çatı üzerinde deşik deşildir.
3. -(I)m ekinin kullanıldığı toplam 76 örnekte 72'si isimdir. Sadece 2 örnekte sıfat ve 2 örnekte de isim-sıfat yapılmıştır.
4. -(I)m ekinin eklendiği geçişli çok heceliler arasında "oldurgan" (geçişsiz iken ek alarak geçişli hale gelmiş) fiil yoktur.
5. -(I)m ekinin yaptığı isimlerin çoğu ya mastar gibi fiilin ismidir veya işin bir kerede yapıldığını gösteren ya da miktar-ölçü bildiren isimlerdir.

- m A

Aslında mastar ekidir. Ancar bol sayıda kalıcı isim de yapmıştır. En işlek eklerdendir.

A. a. Geçişsiz tek hecelilerde isim

ağ-ma : 1. Yıldız. 2. Akan yıldız.

ak-ma : Atmosfere girdiği sırada sürtünmeden ateş küresi haline gelerek ışıklı bir nokta gibi akıp giden gök cismi.

değ-me : Olur olmaz, rastgele, her ki, her ne olursa.

dön-me : Dinden dönmüş.

düş-me : Elden satın alınan, rastgele.

geç-me : 1. Bir şeyin içine veya üstüne takılıp yerli olmayan ve oynayan yivli. 2. Birbirine girerek kapanan veya vida ile takılan boğmaklı.

gel-me : 1. Gelmiş. 2. Yetişme, hasıl olma.
küs-me : Yerini beğenmemiş, gelişip büyümemiş.

b. Geçişsiz tek hecelilerde isim-sıfat

çık-ma : (i.) 1. Çıkıntı, dışarıya çıkmış şey. 2. Cumba. 3. Hamamdan çıkarken kullanılacak havlu ve silecek takımı. (s.) Yeni bulunmuş, yeni yapılmış.
doğ-ma : (i.) 1. Dünyaya gelme. 2. Doğudan çıkıp görünme. (s.) Doğmuş, dünyaya gelmiş.
dol-ma : (i.) İçi pirinç, üzüm, fıstık, kıyma vb. ile doldurulup pişirilen kesilmiş hayvan veya kabak, yaprak gibi sebze yemeği. (s.) 1. Doldurulmuş, içine pirinç vb. doldurulan. 2. Taş, toprak, moloz vb. ile doldurulup düz hale getirilmiş.
gir-me : (i.) 1. Pencere ve kapı kanadının erkekli, dişili menteşesi. 2. Bir şeyin dış tarafının içeriye sokulmuş ve geriye çekilmiş yeri. (s.) İçeri giren, girmiş.
kal-ma : (i.) Yatma. (s.) 1. Artan, fazla. 2. Bir zamanda veya bir halk tarafından kullanılmış olup bu durumu devam eden, süregelen.

c. Geçişsiz çok hecelilerde isim

ağ-ar-ma : Şafak, fecr.
birik-me : 1. Toplanma. 2. Bir hedefe doğru birlikte harekete geçmek üzere bir yerde yığılma. 3. Şişme.
otur-ma : 1. Altından bir şeyin üzerine kakılmış büyük elmas veya başka bir taş. 2. Sebze üzerine kondurulmuş kuşbaşı kebab.
yanaş-ma : 1. Gündelikçi, geçici işçi ve rençber.

d. Geçişsiz çok hecelilerde sıfat

büyü-me : Büyümüş, terbiye olunmuş.
mele-me : Beceriksiz, çapaçul, tembel, pısrık, ağırcaanlı, rahatına düşkün.
kayna-ma : Kaynamış, kaynatılarak hazırlanmış.
yetiş-me : 1. Vücuda gelmiş, vücut bulan. 2. Terbiye olmuş.

B. a. Geçişli tek hecelilerde isim

a. a. alet, araç-gereç ismi

çak-ma : 1. Vurup çakmak biçiminde yapılmış kuyumcu isi. 2. Bu işte kullanılan kuyumcu kalıbı.
çek-me : 1. Çekilen veya çekilmiş şey. 2. Masa, yazıhane, dolap gibi şeylerin dışarıya çekilerek açılan gözü, çekmece. 3. İş işlerken üste giyilen geniş pantolon, iş elbisesi vb.
dik-me : den. Yük alıp vermek vb. manivela hizmetlerinde kullanılmak üzere

ağaçtan kurulan ağırlık kaldırma makası, maçuna.

düğ-me : 1. Elbiseleri kavuşturmak için karşısındaki iliğe geçen madenden, kemikten vb. kıymetli şeylerden iplik veya kumaştan yapılan yuvarlak, yassı ve uzunca şekilli tutturmalık. 2. Ufak ur, yumru, çıban.

kaz-ma : Toprağı kazmaya yarayan, sap geçecek deliği olan düz ve keskin bir demir biçimindeki alet.

kes-me : Teneke vb. kesmeye yarayan büyük makas.

saç-ma : 1. Saçılır şey. 2. Küçük av için tüfeğe doldurulan küçük kurşun taneleri. 3. Etrafında ağırlık vermek için kurşun taneleri bağlanmış bulunan sofra gibi daire şeklinde ağ. 4. Münasebetsiz, yersiz ve boş söz.

a. b. yiyecek ismi

aç-ma : Bir çeşit yağlı simit.

kıy-ma : Kıyılmış et.

sar-ma : 1. Küçük taneli yaprak dolması. 2. Örülmüş kuzu bağırsaklarından yapılmış yemek.

silk-me : Ufak doğranmış patlıcanla yapılan et yemeği.

a. c. hastalık ismi

kırk-ma : Çok sayıda ölüme yol açmayan şap hastalığı.

a. d. diğer isimler

as-ma : 1. Çardağa asılmış üzüm ağacı. 2. Genel olarak üzüm ağacı.

boz-ma : Bozulup bir halden diğer bir hale geçme.

böl-me : 1. Bir büyük yerden bölünüp ayrılmış yer. 2. Oda.

çarp-ma : İnsanın başına gelip çatan kötü hal.

çiz-me : 1. Çizgi, yol. 2. Tarla çizgisi, sapan yolu, ark.

çöz-me : İpeğin bir türü.

eş-me : Kumsal yerden çıkan su pınarı.

ez-me : Ezilmiş şey.

kert-me : Soymaktan çıkan şeyler, soymantı.

kır-ma : 1. Kumaşı katlayarak yapılan elbise süsü. 2. Siyakat denilen bir çeşit yazı.

kırp-ma : Sığırın dil altı, kurbağacık.

ko-ma : Odalık, cariye.

koş-ma : Koşuk, oyun havası.

oy-ma : Tahta, taş, kumaş vb. üzerine kazılarak veya oyularak yapılan süsleme.

tat-ma : 1. Bir şeyin lezzetini duyma, zevk. 2. Deneme, tecrübe. 3. Çekme, bir hali yaşama veya bir şeye tutulma.

um-ma : 1. Umu, ümit, emel. 2. Bekleme, yolunu gözetleme.

b. Geçişli tek hecelilerde sıfat

- as-ma* : Asılmış, asılı.
aş-ma : Aşan, ötesine geçen.
biç-me : Biçilmiş, biçmekle elde edilmiş.
bük-me : Bükülmüş (şey).
del-me : Delinmiş, delinerek yapılmış.
düz-me : Yalandan yapılmış, uydurulmuş, gerçek olmayan.
ek-me : Ekilmiş, ekmekle meydana gelmiş.
em-me : Emmekle meydana gelen.
gör-me : Görülen veya görülmüş.
kak-ma : 1. Arkasından mil veya kalıpla vurularak, kabartma resimlerle süslenmiş. 2. Tahta vb. üzerine altın ve gümüş tel çivi vb. yerleştirilerek süslenmiş.
kar-ma : Karma karışık deyiminde geçer.:
kat-ma : Katılmış, eklenmiş, ilave olunmuş.
kaz-ma : Oyularak yapılmış, oyulmuş.
ör-me : 1. Örülmüş, örmek suretiyle meydana gelmiş olan. 2. İbrişimi dörtlü olarak atılıp işlenmiş (nakış).
sar-ma : Sarılmış, sarılan.
say-ma : Saymal.
seç-me : Seçilmiş, seçkin.
sil-me : 1. Rendelenmiş, tıraş edilmiş, temizlenmiş. 2. Taşkınılığı, fazlalığı, tepesi alınmış, ağzı ile beraber dolu.
süz-me : Süzölmüş, süzgeçten geçirilmiş.
tak-ma : 1. Takılmış, bütün veya birden yapılmış olmayıp eklenmiş ve katılmış olan. 2. Sonradan konmuş, asli olmayıp sonradan takılmış.
yap-ma : 1. Düzme, sahte, yalandan. 2. Tabii olmayan, sun'i.
yar-ma : 1. Yarılmış yahut yarılabılır, ortadan açılır. 2. Değirmende her tanesi bir kaç parçaya ayrılacak şekilde öğütölmüş.
yırt-ma : Yırtmakla yapılmış, yırtılmış.
yon-ma : Yonulmuş, işlenmiş, oyulup düzeltilmiş.

c. Geçişli tek hecelilerde isim-sıfat

- bas-ma* : (i.) 1. Beyaz dokunup sonra renk ve çiçekleri basılan pamuklu ince dokuma. 2. Baskı, basılış şekli. (s.) Basılmış.
bur-ma : (i.) 1. Burulmuş şeyin şekli. 2. Vidalı çivi, vida. 3. Musluk, lüle. 4. Açılmış hamuru kıvrarak yapılan bir çeşit hamur tatlısı. (s.) 1. Burulmuş, kıvrılmış, kıvrık. 2. Burulmuş gibi helezon şeklinde. 3. Enenmiş, içdiş.
çal-ma : (i.) Sarık. (s.) 1. Sıvama olmayıp ötesinde berisinde bir takım işleme çiçekleri olan (sarık vb.) .2. Kakma biçiminden değişik bir biçimde işlenmiş (maden eşya)
çat-ma : (i.) 1. Geçici olarak iliştilirip durdurulmuş kereste. 2. Geçici ve

kaba bir şekilde dikilmiş parçalar. 3. Döşemelik bir tür ipeklili kumaş.(s.) Geçici bir şekilde iliştilmiş.

der-me : (i.) Toplama, devşirme. (s.) Öteden beriden toplanıp bir araya getirilmiş.

dök-me : (i.) Kalıba dökülmüş bayağı demir. (s.) Eritilip kalıba dökülerek yapılmış.

göm-me : (i.) Gömmek işi, defin. (s.) Gömülmüş, sokulmuş, kakılmış.

kes-me : (i.) Rahat lokum denilen şeker. (s.) 1. Kesilmiş. 2. Kesin, götürü. 3. Kesilmiş gibi veya kesilebilir taş veya sert kil halinde olan. 4. Kesip beğenmek şartına bağlı olan.

sal-ma : (i.) Pirinçle pişmiş pilavlı yemek. (s.) 1. Başı boş gezen (hayvan). 2. Burmasız, musluksuz, serbest akan su.

serp-me : (i.) Benek benek, dağınık. (s.) Serpilmiş, dağınık.

sık-ma : (i.) Yukarısı potlu ve aşağısı bacağına bitişik potur çeşidi, Laz poturu. (s.) Sıkılmaya, suyu alınmaya elverişli sebze veya meyve.

sür-me : (i.) 1. Sürülecek şey. 2. Göz kenarlarına ve kirpiklerine sürülen siyah boya. 3. Kapı kilidinin içeriden el ile sürülen demiri. 4. Masa, dolap ve yazıhanenin çekilerek açılan gözü, çekmece. (s.) Çekilerek ve sürülerek açılıp kapanan.

yaz-ma : (i.) Bir çeşit yüz şişmesi, geçmesi için bazı üfürükçülere yüz yazdırılır.

d. Geçişli çok hecelilerde isim

d. a. alet, araç-gereç ismi

bağla-ma : Bozuk ve tanbura türünden telli çalgı.

çektir-me : Kürekle yürütülen bir direkli odun vb. kayığı.

çığirt-ma : Ufak, dilsiz bir tür düdüğü, nefesli çalgı.

sürüt-me : 1. Denizin dibinde sürüklenerek balık, istiridye avlamaya ve düşmüş eşya almaya yarayan demir çerçeveye geçirilmiş bir çeşit ağ. 2. Deniz üstünde sürütülüp balık tutulan bir çeşit olta.

uçurt-ma : Çocukların ucuna ip bağlayarak rüzgar yardımıyla havaya uçurdukları oyuncak.

d. b. yiyecek ismi

bandır-ma : Pekmeze bandırılmış ceviz sucuğu.

bastır-ma : Tuz ve çemenle bastırılıp yanmış ateşin yaydığı sıcakta veya güneşte kurutulmuş et.

bula-ma : Bir cins toprak ile bulandırılarak yapılan koyu pekmez.

gözle-me : Biri tatlı, diğeri börek gibi pişirilerek yenen iki çeşit hamur.

kapa-ma : Bol taze soğanla pişmiş bir çeşit et yemeği.

ögüt-me : Kırdırılmış aklık buğday vb.

şekerle-me : Şeker şerbeti içinde terbiye olunmuş meyve vb.

ütü-me : Ateşte kızarmış taze buğday.

d. c. hastalık ismi

ağrı-ma : Koyunların hastalık mevsimi.

dola-ma : Parmakta oluşan bir tür şiş.

külle-me : Tanelerin kararıp mantar oluşturması şeklinde üzümde görülen bir çeşit hastalık.

d. d. diğer isimler

araştır-ma : Bir konu ile ilgili olarak yapılan çalışma.

aşıl-ma : Yeni aşılınmış ağaç.

aşır-ma : Başka bir şeyin üstünden atılan veya bağlanan şey.

bekle-me : Nöbet ve gözetleme yeri.

belle-me : 1. Atın belini örtmek için eğerin altına konulan kumaş parçası. 2. İnşaat iskelesinde ustaların basacağı kalasları bindirmek için dikme ve çeliklerle dik olarak yatar durumda çivilenen ağaçlara verilen ad. 3. Yünden yapılmış kısa ceket.

besle-me : 1. Boğaz tokluğuna tutulan ve ahiretlik gibi kabul edilen hizmetçi kız. 2. Altı doldurulmuş şey.

birle-me : " Birdir bir" deme, bir olduğunu dile getirme.

çığır-ma : Davet.

çıkart-ma : Islatılarak bir şeyin yüzüne yapıştırılınca üstündeki zamklı resmin yapıştırıldığı yere çıktığı kağıt.

devşir-me : Öteden beriden toplanmış düzensiz asker.

doğra-ma : Kapı, pencere, kanat ve çerçeve gibi biçilmiş, keresteden yapılan iş ve bu işe yarayan kereste.

döşe-me : 1. Oda ve benzeri şeylerin zeminini kaplayan tahta vb. 2. Bir oda veya daireyi döşemek için kullanılan minder, yastık, kanepeler vb. her türlü eşya. 3. Rüzgar veya akıntının tesiriyle bir geminin takip ettiği yoldan çıkması.

karala-ma : Yazı öğrenmek için tekrar tekrar yazılan satırlar.

tekerle-me : Saçma sapan takdim sözü, masal tekerlemesi.

yedir-me : Yağ ve kireçle kendirden yapılmış bir çeşit macun olup lökün gibi su borularını yapıştırmaya yarar.

yokla-ma : Askerin künye defterine uygulayarak incelenmesi, muayenesi ve bu defterlerin işlenmesi.

e. Geçişli çok hecelilerde sıfat

boya-ma : 1. Boyanmış, fırça ile elde işlenerek renk verilmiş, renklendirilmiş. 2. mec. Tabii olmayan, sahte, hileli.

çaprazla-ma : Çapraz şekilde, yanlamasına birbirini keser durumda olan.

ekle-me : Eklemele yapılmış, ek vurulmuş.

ele-me : 1. Elektan geçirilmiş, elenmiş. 2. Seçilmiş.

göze-me : Üstünden bir kat ipekle örtülmüş, iki kat.

- ikizle-me* : İkizli, çifte.
işle-me : İnce ve süslü bir şekilde işlenmiş, nakış veya oyma işi, oyma.
kabart-ma : Tersinden bastırarak veya oyup çıkıntılar meydana getirerek yapılmış, çıkıntılı (nakış, yazı vb.).
kestir-me : 1. Kesin, değişmez, değişmesi ve karşı çıkılması mümkün olmayan. 2. Aşağı yukarı, yaklaşık. 3. Kısa, dolaşık olmayan, dolaşmayan.
köşele-me : Köşe şeklinde, köşesi olan.
oturt-ma : Oturtulmuş, yerleştirilmiş.
tarakla-ma : 1. Tarakla yapılmış, tarak işi. 2. Zemin boya üzerine tarak tarak şeklinde gölge yaparak meydana getirilen nakışla süsleme.
tepele-me : 1. Tepe oluşturacak şekilde doldurulmuş, doruklu, doruklama. 2. Tümsek, öbek, taşkın, yığın.
ula-ma : 1. Birbirine bağlı, zincirleme. 2. Eklenip uzatılacak, ekleme.
uydur-ma : Uydurulmuş, yakıştırma, asılsız, yalan.
yarat-ma : Yaratılmış, yoktan var edilmiş.

f. Geçişli çok hecelilerde isim-sıfat

- aşırt-ma* : (i.) 1. Eğer bağı, kolan. 2. Yaşmağın üst parçası. (s.) 1. Çalınmış. 2. Üstten atılan.
benzet-me : (i.) Söze kuvvet ve güzellik vermek için aralarında benzerlik ilgisi bulunan iki şeyden birini diğerine örnek olarak gösterme. (s.) Bir şeye benzetilerek yapılmış.
çevir-me : (i.) Şişte döndürülerek kızartılmış kuzu vb. (s.) Çevirilerek yapılmış kebab vb.
doku-ma : (i.) Dokunmuş şey, boyalı pamuk iplikten tezgahla dokunmuş kalınca bir bez. (s.) Dokumadan yapılmış.
dondur-ma : (i.) Yazın serinlemek için yenilen ve karın içinde döndürülerek buz haline getirilen limonata, şerbet, süt vb. (s.) 1. Dondurulmuş, buz haline getirilmiş. 2. Donup tek parça haline gelmiş.
kaçır-ma : (i.) Gümrük ve vergi vermeksizin gizlice mal geçirme. (s.) Gümrük ve vergi vermeksizin geçirilen, kaçak.
kapat-ma : (i.) Bir kimse tarafından hususi bir yere çekilmiş ve başkalarıyla münasebeti kesilmiş fahişe, metres. (s.) 1. Kapatılmış. 2. Açık artırmaya konmayıp gizlice alınmış, el altından bir kimseye aktarılmış (eşya).
kapla-ma : (i.) Bir şeyin dış yüzünü meydana getiren madde, üstüne geçirilen tabaka. (s.) 1. Örtülü. 2. Her tarafı çevreleyen, her tarafı içine alan.
kavur-ma : (i.) 1. Yağda kavrulmuş et yemeği. 2. Tavada kendi yağı ile kavrulup sonra dondurularak saklanan et. (s.) Tavada kızartılmış, kavrulmuş.
kızart-ma : (i.) Tavada veya tencerede kızartılmış et veya balık yemeği. (s.) Tavada kızartılmış.
tuzla-ma : (i.) Pişmiş işkembe kesesinin kuşbaşı halinde kesilmesi, çorba

- halinde kıyılmamış olanı. (s.) Tuza bastırılmış, tuzlanmış.
üçle-me : (i.) 1. Bir cins ufak yonca. 2. Dokuzar taşla oynanan bir oyun.
 (s.) Üçe bükülmüş, üç kat.
yolla-ma : (i.) Gönderme. (s.) Döşemelik uzun meşe ağacı.
zorla-ma : (i.) tıp. Daha çok oynak yerlerde zorlanma sonucu meydana gelen aksaklık veya bozukluk. (s.) Zorlayarak yapılan.

C. a. İşteş çatı üzerinde isim

- çarpış-ma* : 1. Vuruşma, tokuşma. 2. Savaşa tutuşma, küçük birliklerin yaptığı savaş.
çekiş-me : Karpışma, atışma, kavga.
görüş-me : 1. Bir araya gelme, buluşma. 2. Sohbet, muhabbet. 3. Konuşma, tartışma.
kesiş-me : 1. Kesin karar, kesin hesap ve pazarlık. 2. Oyunda taş değişmesi.
sözleş-me : 1. söz birliğiyle karar verme. 2. Mücadele.

b. İşteş çatı üzerinde sıfat

yapış-ma : Yapışmış, yapıştırılmış (şey).

D. Edilgen çatı üzerinde isim

- asıl-ma* : mec. Israr ve inatla isteme, üzerine düşme.
kırıl-ma : Naz, nazlı yürüyüş.

E. Dönüşlü çatı üzerinde isim

- aşın-ma* : Sürtünmekten yenip kazılmak ve silinmek hali.
donan-ma : 1. Herkesi ilgilendiren bir sevincin paylaşılması için şehrin ışık, bayrak vb. gösterişli şeylerle süslenip, top, tüfek ve fişekler atılarak çeşitli oyunlar oynanması, şenlik. 2. Harp gemilerinden oluşan deniz kuvveti.
sızlan-ma : Ağlama, şikayet.
taşın-ma : Göç, nakil.

-mA Ekinin Sonucu

1. -mA eki, ettirgen çatı üzerinde kullanılmamıştır.
2. -mA ekinin kullanıldığı toplam 160 örnekten 149'u geçişli ve geçişsiz fiillere gelmiştir. Sadece 11'i işteş (6 örnek), edilgen (2 örnek) ve dönüşlü (4 örnek) çatılar üzerinde kullanılmıştır. Yani, aslında mastar olan -mA eki, geçişsiz ve geçişli çatılar üzerinde çok işlektir. Ancak, dönüşlü, edilgen ve işteş çatılar üzerinde işlek değildir.
3. -mA eki, alet, araç-gereç ve hastalık isimlerini sadece geçişli fiiller üzerinde türetmiştir.
4. -mA ekini yiyecek ismi yaptığı 18 örnekten 17'si geçişli, sadece 1'i geçişsizdir.

- m A c A

Fülden isim yapan *-mA* ve isimden isim yapan *+CA* eklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Bir arada kullanılarak eski fonksiyonlarından farklı kelimeler türettiklerinden, ayrı başlık altında verilmektedirler. Çok işlek değildir.

A. a. Geçişli tek hecelilerde isim

at-maca : Alıştırarak kuşlara saldıran bir cins yırtıcı kuş.

bil-mece : Ne olduğunun bilinmesini başkalarından istemek için üstü kapalı söylenen şey.

boğ-maca : Şiddetli öksürük.

çek-mece : 1. Masa ve yazıhanenin çekerek açılan gözü. 2. Çekilen gözleri olan küçük sandık veya dolap. 3. Bir gözlü ve dört ayaklı küçük yazıhane. 4. Çekilip tekrar konan veya açılıp kapanan köprü. 5. Fırtınada gemilerin sığındığı küçük liman

kap-maca : Kapıp kaçarak elde edilen şey.

b. Geçişli tek hecelilerde sıfat

gör-mece : 1. Görmek şartıyla, görmek şartına bağlı. 2. Göz tahmini ile, ölçüp tartmaksızın, götürü.

c. Geçişli tek hecelilerde sıfat-zarf

kes-mece : (z.) Kavun, karpuz gibi meyveleri kesip bneğenirse almak şartı ile. (s.) Kesilip müşteriye gösterilen.

seç-mece : (s.) Seçmekle alınıp satılan. (z.) Seçmek şartı ile, seçerek.

-mAca Ekinin Sonucu

1. -mAca eki, geçişsiz, dönüşlü, edilgen, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -mAca eki, sadece tek heceli kelimelere gelmiştir.
3. -mAca eki, isim, sıfat ve zarf yapmıştır. Yaptığı zarflara, "fiilin bildirdiği işin yapılması şartıyla" anlamını yüklemiştir.

- m A ç

Burada iki değişik ek söz konusudur: 1. -mA aş, 2. -mA+cA .Belki de, bu ikisiyle açıklanamayacak bir üçüncü ekin de varlığını kabul etmeliyiz : -mAç . İlk iki ek, fonksiyonları bakımından ayrılabilir de, üçüncü grupta ele alınması gerekenlerin gerçek şekli ve kaynağını kestirmek zordur. Günümüzde fonetik bakımdan aynılaşmış olduklarından dolayı, bunları bir ana başlık altında iki alt gruba ayırarak vereceğiz. Kaynakları da parantez içinde gösterilmiştir. Bu ek de fazla işlek değildir.

I. grup : -mAç < -mA aş

A. Geçişli tek ve çok hecelilerde isim (yemek ismi)

bazlambaç < *bazla-maç* (< *bazla-ma aş*) :Tatlısı bol kalın sac gözlemesi.
bula-maç (< *bula-ma aş*) :Un, şeker ve tereyağı ile pişirilen bir çeşit yemek
kavur-maç :(< *kavur-ma aş*) :Kavrulmuş kuru buğday.
oğ-maç :(< *oğ-ma aş*) :1. Taze tarhana. 2. Hamuru oğalayılarak yapılmış, kırıntılarla pişirilmiş çorba. 3. Sıcak mısır ekmeğini parçalayıp tereyağı ile iyice karıştırarak yapılan, üzerine pekmez vb. dökülen yemek. 4. Bayat ekmek kırıntıları üzerine ısıtılmış süt, yağlı su, peynir kırıntısı vb. ilavesiyle yapılan ekmek aşısı.

I. grup -mAç < -mA aş Ekinin Sonucu

1. -mAç < -mA aş eki, geçişsiz, dönüşlü, edilgen, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -mAç < -mA aş eki, sadece geçişli fiiller üzerine gelmiş ve yemek ismi yapmıştır.

II. grup : -mAç < -mA+cA ?-mAç

A. Geçişsiz tek hecelilerde sıfat

kay-maç (< *kay-maç ?*) :Kuyruğu yukarıya meyilli (göz)

B. Geçişli tek ve çok hecelilerde isim

yanıl-t-maç (< *yanıl-t-ma+cA*) :Hızlı hızlı söylenirken yanılmaması zor olan söz, bilmece gibi oyun yerinde söylenmesi teklif edilir, tekerleme, şaşırtma.

yırt-maç :(< *yırt-maç ?*) :Elbise ve çamaşırın yırtılmış gibi açık yeri

C. a. Dönüşlü çatı üzerinde isim

atlambaç < *atlan-maç* (< *atlan-ma+ca*) .Çocukların atlama oyunu.
saklan-baç < *saklan-maç* (< *saklan-ma+ca*) : Bir kısmı saklanıp biri tarafından aramak suretiyle oynanılan çocuk oyunu.

b. Dönüştürücü çatı üzerinde isim-sıfat

dolambaç < *dolan-maç* (< *dolan-ma+ca*) : (s.) Döne döne bükülmüş, çok dolaşık ve karışık. (i.) Çok dönüp dolaştığı ve karıştığı için girilecek ve çıkılacak yeri bulunamayan yol.

II. grup -mAç < -mA+ca ? -mAç Ekinin Sonucu

1. -mAç < -mA+ca ? -mAç eki edilgen, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -mAç < -mA+ca ? -mAç , özellikle oyun ismi yapmaktadır.

- m A K

Türkçenin işlek mastar ekidir. Ancak, kalıcı isimler de yaptığından, burada incelemeye alınmıştır. Yapım fonksiyonu bakımından, az işlek eklerdendir.

A. Geçişsiz tek ve çok hecelilerde isim

az-mak :1. Taşmış dere, sel. 2. Su seddinin suyun fazlasına yol veren yeri.
hayda-mak :Akıncı, çapulcu, yağmacı, haydut.

B. Geçişli tek hecelilerde isim

boğ-mak :Boğum yeri

çak-mak :1. Çakmak taşına vurulan, kıvılcım çıkararak kavı yakan çelik parçası. 2. Çakmaklı tüfeğin zembereği.

ır-mak : Akarsuyun büyüğü, doğrudan doğruya denize döküleni, nehir.

il-mek : Çözülmesi kolay düğüm, eğreti düğüm.

oy-mak : Ulusun bölünmüş olduğu kısımlardan her biri.

tokmak < *tokı-mak* . 1. Ağaçtan, vurmaya yarayan kalın başlı ve saplı alet.
 2. Kapı kanadına asılı ve onu çekmeğe, kapıyı çalmaya yarayan demir halka. 3. Çamaşırı suyun içinde vurup temizlemeye yarayan önu kalın ve yassı odun. 4. Dibek içinde vurup ezmekte kullanılan kalın deste.

ye-mek : 1. İnsanın belli vakitlerde yediği şey. 2. Yenmek üzere pişirilmiş şey. 3. Ziyafet.

-mAK Ekinin Sonucu

1. -mAK eki, dönüşlü, edilgen, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -mAK eki, geçişli fiillerin sadece tek hecelileri üzerine gelmiştir.
3. -mAK eki, sadece isim yapmıştır.

- m a l

Tek örnekte bulunur. İşlek değildir.

A. Geçişli tek hecelilerde sıfat

sağ-mal: Sağılır, sütü alınır, sütü.

-mal Ekinin Sonucu

1. -mal eki, sadece bir örnekte geçişli tek heceli fiile eklenmiş ve sıfat yapmıştır.

- m A n

Fiilden isim yaptığı gibi, isimden de isim yapmaktadır. Açık ve kesin kuralları olan bu ek de pek fazla işlek değildir.

A. Geçişsizlerde kişi kavramı taşıyan isimler

az-man: 1. Normalden fazla büyümüş, pek iri. 2. İki ayrı cins hayvandan doğma.

koca-man: İri, büyük, kocaman.

şiş-man: Eti ve yağı çok, karnı şiş, vücudu kalın (kimse).

talaş-man: Kavgacı, herkese sataşan, hiddetli.

B. Geçişlilerde isim

değir-men 1. Su, yol, buhar, elektrik veya el ile döndürülerek içinde buğday vb. ni öğütmeye yarayan alet ve makina. 2. Elle döndürülerek kavrulmuş kahve, karabiber vb. maddeleri toz haline getirmeye yarayan alet. 3. Zeytin vb. ezip suyunu almaya yarayan makina.

sok-man : Uzun bir cins Türkmen çizmesi.

-mAn Ekinin Sonucu

1. -mAn eki, dönüşlü, edilgen, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -mAn eki, sadece geçişsiz fiillere eklendiğinde kişi kavramı bulunan isimler yapar. Zaten, geçişsiz fiillere eklendiğinde başka fonksiyonu da yoktur.
3. -mAn eki, geçişli fiillere eklendiğinde nesne isimleri yapmıştır.

-m a n t ı

Tek örnekte geçer. İşlek değildir.

A. Geçişli tek hecelilerde isim

soy-mantı : 1. Hıyar gibi soyulup yenen şeyler. 2. Hıyar ve meyve gibi şeylerin kabukları.

-mantı Ekinin Sonucu

1. -mantı eki, sadece bir örnekte geçişli tek heceli fiile eklenmiş ve isim yapmıştır.

- m A z

Aslında "olumsuz geniş zaman" partisibidir. Özellikle kalıcı sıfatlar da yapmıştır. İşlek eklerdendir.

A.. Geçişsiz tek ve çok hecelilerde sıfat

doy-maz Bir şeyle yetinmeyen, açgözlü

geç-mez : 1. Sürümsüz, itibarsız, revaçsız. 2. Kalp, sahte. 3. İyileşmez, iyileştirilmesi mümkün olmayan. 4. Sirayet etmez, bulaşmaz.

gül-mez : Yüzü ekşi, çatık çehreli.

ol-maz : İmkansız, mümkün olmayan, gerçekleşmez.

on-maz : 1. İyi olmaz, iyileşmez, şifa kabul etmez. 2. Düzalmaz, yola gelmez, hayırsız..

öl-mez : 1. Ebedi olan, ölümsüzlüğe ulaşan. 2. mec. Çok dayanan, dayanıklı, metin, sağlam.

sin-mez : Hazmolunmaz, hazmı mümkün olmayan.
yara-maz : 1. İşe gelmez, faydasız, hayırsız. 2. Kötü, zararlı. 3. Zorba. 4. Gürültücü, patırtıcı, rahat durmaz.

B. a. Geçişli tek hecelilerde isim

aç-maz : 1. Satranç ve dama oyunlarında rakibi zor durumda bırakan oyun.
 2. mec. Mantık oyunu, karşılık veremez durumda bırakan söz (Dili sıkı, sır vermez).

b. Geçişli tek hecelilerde sıfat

bil-mez : Bilmeyen.
duy-maz : İşitmez, anlamaz.
gör-mez : Görmeyen, kör.
ün-maz : Asla ses çıkarmaz, görmezliğe ve işitmezliğe gelen.

C. Edilgen çatı üzerinde sıfat

çekil-mez : Dayanılmaz, pek ağır ve sıkıcı, usandırıcı.
geçil-mez : 1. Gelip geçilmesi mümkün olmayan. 2. Terk olunmaz, bırakılmaz, vaz geçilmez.
yanaşıl-maz : 1. Yanına varılamaz, sarp, çetin. 2. Yakınlaşamayacak şekilde sert ve çetin huylu.

D. Dönüşlü çatı üzerinde sıfat

bölün-mez : Daha küçük parçalara ayıramaz.
bulun-maz : 1. Ele geçmesi mümkün olmayan. 2. Az bulunur. 3. Seçkin, eşsiz, üstün nitelikli.
görün-mez : Görünmeyen.
savuş-maz : Geçmez, iyi olmaz, onmaz, müzmin.
tüken-mez : Bitmez, çok, sonsuz, nihayetsiz.
utan-maz : Utanması olmayan kimse, arsız, hayasız.
yanıl-maz : Yanlışlık yapmaz, hata etmez.

-mAz Ekinin Sonucu

1. -mAz eki, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -mAz ekinin kullanıldığı toplam 22 örnekten 21'i sıfat, sadece 1'i de isimdir. İsim olan tek örnek ise, geçişli tek hecelilerdedir.

- m b i k

Tek örnekte bulunmaktadır. İşlek değildir.

A. Geçişli çok hecelilerde isim

çitle-mbik : İçinde tek çekirdeği bulunan küçük taneli, siyah renkli ve lezzetli bir meyve.

-mbik Ekinin Sonucu

1. -mbik eki, sadece bir örnekte geçişli çok heceli fiile eklenmiş ve isim yapmıştır.

- m i

Tek örnekte geçer. İşlek değildir.

A. Geçişli çok hecelilerde sıfat

değir-mi : 1. Yuvarlak. 2. Eni, boyu bir.

-mi Ekinin Sonucu

1. -mi eki, sadece bir örnekte geçişli tek heceli fiile eklenmiş ve sıfat yapmıştır.

- m I K

Sadece isim yapan bu ek pek işlek değildir.

A. Geçişli tek hecelilerde isim

boğ-muk : Gerdanlık.

kar-muk : Büyük kanca.

kes-mik : 1. Başak samanı, ince ve kırık saman. 2. Harmanda toprağa karışıp

tekrar dövülen başak parçası.

kıy-mık : Çok küçük, ince ve ucu sivri tahta veya kemik parçası, küçük yonga.

soy-muk : Çam ağacının yenen iç kabuğu.

b. Geçişli çok hecelilerde isim

çiğne-mik : Bazı anne ve dadıların kendi ağızlarında çiğnedikten sonra çıkarıp küçük çocuklarına verdikleri yemek.

dola-mık : Bir çeşit avcı tuzağı, ağ.

-mİK Ekinin Sonucu

1. -mİK eki, geçişsiz, dönüşlü, edilgen, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.

2. -mİK eki, sadece geçişli fiillere gelmiş ve sadece isim yapmıştır.

- m I ş

"Geçmiş zaman"ın işlek partisip eklerindedir. Ancak, çok sayıda kalıcı isim ve sıfat da türetmiştir. İşlek eklerindedir.

A. a. Geçişsiz tek ve çok hecelilerde sıfat

ağla-muş : Daima şikayet edip ağlar gibi söz söyleyen.

dön-müş : Kokmuş, ekşimiş, bozuk.

kork-muş : Kötü koku yayan, çürüyüp bozulmuş, bozuk.

ol-muş : 1. Meydana gelmiş, geçmiş. 2. Yetişmiş, olgunlaşmış.

otur-muş : Kendinden beklenileni verebilecek şekilde olan, yerine tamamen yerleşmiş, güçlenmiş.

öl-müş : Vefat etmiş.

yetiş-miş : 1. Büyümüş, iş görebilecek veya evlenecek yaşa ulaşma. 2.

Olgun, kemal bulmuş.

b. Geçişsiz tek hecelilerde isim-sıfat

dol-muş : (s.) 1. Dolu olan. 2. Artık kendini tutamayacak derecede hiddetlenmiş. (i.) Doluncaya kadar iskelede duran ve dolduktan onra hareket eden ve belli bir ücret karşılığında yolcu taşıyan nöbet kayığı.

geç-miş : (s.) 1. Bitmiş, sona ermiş, geride kalmış. 2. Çok olmuş, lüzumundan fazla olgunlaşmış. (i.) Macera, düşmanlığı gerektiren olay.

B. a. Geçişli tek hecelilerde isim

ye-miş : Ağaçlarda vb. bitkilerde tohumu taşıyacak şekilde meydana gelen lezzetli tane, meyve.

Not : Bu kelimedeki ek, *-miş* olmayabilir de.

b. Geçişli tek hecelilerde sıfat

sav-mış : Geçmiş, ölmüş, elden çıkan.

C. a. Edilgen çatı üzerinde sıfat

enen-miş : Husyeleri çıkarılıp içdiş edilmiş (hayvan)

b. Edilgen çatı üzerinde isim-sıfat

satıl-mış : (s.) Adanmış, nezredilmiş. (i.) Para veya başka bir menfaat karşılığında gizlice karşı tarafa hizmet eden, casus.

D. Olumsuz üzerinde sıfat

olma-mış : 1. Meydana gelmemiş, vuku bulmamış, varlık kazanmamış. Yetişmemiş, olgunlaşmamış, kemale ermemiş, ham.

tutunma-mış : Kullanılmamış, yeni.

yonulma-mış : 1. İşlenmemiş. 2. Terbiye olunmamış, ham.

-miş Ekinin Sonucu

1. -miş eki, dönüşlü, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -miş eki, geçişli fiillerin çok hecelileri üzerine gelmemiştir.
3. -miş eki, olumsuz tabanlar üzerine de gelmiş ve sıfat yapmıştır.

- m s ı k

İşlek olmayan eklerdendir. Sıfat türetmiştir.

A. Geçişsiz çok hecelilerde sıfat

ağla-msık : Daima ağlar gibi duran veya söyleyen.

B. Geçişli çok hecelilerde sıfat

kına-msık : 1. Kötüleyen, kınayan, yeren, tenkitçi. 2. Alay eden, eğlenen.

-msık Ekinin Sonucu

1. -msık eki, dönüşlü, edilgen, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -msık eki, sadece iki heceli ve "a" ünlüsü ile biten fiillere gelmiştir.
3. -msık eki, sadece sıfat yapmıştır.

- m u r

Tek örnekte görülür. İşlek değildir.

A. Geçişsiz tek hecelilerde isim

yağ-mur : Hava boşluğunda yere düşen su, rahmet.

-mur Ekinin Sonucu

1. -mur eki, sadece bir örnekte geçişsiz tek heceli fiile eklenmiş ve isim yapmıştır.

- (I) n

İşlek eklerdendir.

A. a. Geçişsiz tek hecelilerde isim

ak-ın : 1. Akarcasına şiddetli ve hızlı hareket veya hücum. 2. Yağma ve talan için düşman yurduna geçme ve saldırma.

çak-ın : Şimşek.

gel-ın : 1. Evlenmeye hazırlanmış veya yeni evlenmiş kadın. 2. Bir kimsenin oğlunun eşi.

tüt-ün : 1. Yanan birşeyden çıkıp havaya karışarak yukarıya kalkan siyahımsı gaz, duman. 2. Yakılıp dumanı teneffüs edilen Amerika'dan gelme yaprak.

b. Geçişsiz çok hecelilerde isim

ışı-n : 1. Güneşin ıŝıltısı, güneşten yayılan ışık demeti. 2. Uzakta parıldayan ışık.

c. Geçişsiz çok hecelilerde sıfat

uza-n : Vazifesi dışında her işe karışan, münasebetsiz, çok konuşan geveze, lafazan.

B. a. Geçişli tek hecelilerde isim

boğ-un : 1. Beden organlarının birleştiği yer. 2. Kubbe ve tavanların yukarısında buhar ve duman çekmeye yarayan delik.

düğ-ün : Bir adamın evlendiği, bir çocuğun doğduğu veya sünnet olduğu gün yapılan şenlik, ziyafet.

eğ-in : Arka kemiğinin eğilen yeri, arka, sırt.

ek-in : Ekilmiş tahılın yerden bitmiş, tarlada çıkmış tahıl.

koş-un : Koşulmuş, birlikte gönderilmiş halk, asker.

öt-ün : Af.

sat-ın : Para verip bir mal ve mülk alma.

yığ-ın : 1. Top, küme, birikmiş şeylerin teşkil ettiği topluluk. 2. Kalabalık, toplanıp birikmiş halk.

b. Geçişli tek hecelilerde sıfat

say-ın : Seçme, değerli, seçkin, saygıdeğer.

c. Geçişli çok hecelilerde isim

beze-n : 1. Süs. 2. Uydurma, boşuna yorulma, tabii olmayan hal.

kapa-n : Hayvan ve kuş tutmaya yarayan alet.

tala-n : Yağma, ganimet.

-(I)n Ekinin Sonucu

1. -(I)n eki, dönüşlü, edilgen, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -(I)n eki, kullanıldığı toplam 18 örnekten 16'sında isim, sadece 2'sinde sıfat yapmıştır.

-(I) n ç

Bazı çalışmalarda sadece -ç eki olarak da verilmiştir. Gerçekten de devamlı "dönüşlü çatı" üzerine geliyor gibi görülse de "n" ile bitmesine rağmen "dönüşlü" olmayanlara da gelip aynı fonksiyonlu kelimeler türetmektedir. Ayrıca, bazı fiillerin

sadece "dönüşlü çatı" ile yaşıyor olması veya bazılarının "dönüşlü çatı"larının hiç kullanılmaması, bu eki şimdilik *-(I)nç* diye almayı gerektirmiştir. İşlek eklerdendir.

A. Geçişsiz tek hecelilerde sıfat

gül-ünç : 1. Gülecek, gülünecek. 2. Güler, sırtkan.
kork-unç : Korku veren, korkudan dehşete düşüren.

B. a. Geçişli tek hecelilerde isim

sev-inç : Sevinme, ferah, neşe.

b. Geçişli çok hecelilerde isim

ödünç < *öde-nç* : Karşılığı geri verilmek şartıyla verilen veya alınan para.

b. Kökü yaşamayan, sadece geçişli tabanı bulunan ("n" sesi ile biten) fiillerde

b. a. isim

kazanç : 1. Kazanılan şey, fayda, kar. 2. Çalışmakla ele geçirilen şey, çalışma, işleme karşılığı kazanılan şey.

b. b. isim-sıfat

kıskanç : (i.) Sevdiğine veya ailesine başkasının bakmasını ve yaşamasını çekememek huy ve yaradılışı. (s.) 1. Kıskanan, sevdiğine ve ailesine başkasının bakıp yaşamasını çekemeyen, gayretli. 2. Haset eden, çekemeyen

C. a. Sadece dönüşlü hali ile yaşayan fiillerde isim

ilenç : Beddua

b. Sadece dönüşlü hali ile yaşayan fiillerde sıfat

aldanç : Çabuk aldanır, her şeye kolay inanır.

inanç : Güvenilir.

kıvanç : Kendine güvenen, övünen.

usanç : 1. Bıkan, bezgin. 2. Usan veren, bıktıran, melal veren.

üşenç : Üşenen, tembel.

c. Sadece dönüşlü hali ile yaşayan fiillerde isim-sıfat.

ığrenç : (i.) İğrenme, nefret edip tikslenme. (s.) 1. İğrendirici, tiksinti verici.2.

İğrenen, tiksinen, nefret eden (doğrusu *iğren-geç*)

-(I)nç Ekinin Sonucu

1. -(I)nç eki, edilgen, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -(I)nç eki, geçişsiz fiillerin sadece tek hecelilerinde kullanılmış ve sadece sıfat yapmıştır.
3. -(I)nç ekinin kullanıldığı örneklerde dönüşlü çatısı yaşamayan fiiller, sadece geçişsiz olanlardır. Diğerlerinin dönüşlü çatıları hala kullanılmaktadır.

-(I) n t I

Özellikle isim yapan bu ek de çok işlektir.

A. a. Geçişsiz tek hecelilerde isim

a. a. "-mış olan şey" anlamındaki isimler

çık-ıntı : 1. Dışarı doğru çıkmış şey, burun, dirsek. 2. Yazı satırından dışarı çıkmış düzeltme ve ek yazı.

çök-üntü : Dibe çöken şey, tortu.

gir-inti : 1. Bir şeyin içeriye girmiş yeri. 2. Tashih için satırlar arasına eklenen küçük satır. 3. Yüke yeni giren, yük taşımaya yeni başlayan dört yaşında deve.

kal-ıntı : 1. Artmış olan miktar. 2. İz, belirti, nişan, eser.

sız-ıntı : Bir kaptan veya taşlar arasından damla damla terleyip akan su.

toz-untu : 1. Toz gibi ince şey. 2. İnce yağmur, çisinti.

a. b. diğer isimler

ak-ıntı : 1. Akıcı bir cismin devamlı hareketi. 2. Nehir veya deniz suyunun bir yöne doğru yer değiştirmesi. 3. Bazı hastalıklarda yarık bir yerden cerahat sızması.

bık-ıntı : Usanç, bezme, bıkmak.

es-inti : Hafif hafif esen rüzgar.

irk-inti : Su, pislik vb. birikintisi, yığılı, durgun su, pislik vb.

koş-untu : 1. Bir kimsenin arkası sıra gidenler, taraftarlar, tayfa. 2. Kötü bir işin yapılmasına yardım edenler, yordakçılar, derinti.

ürk-üntü : Birden bire çöken korku ve titreme.

b. Geçişsiz tek hecelilerde isim-sıfat

uş-untu : (i.) 1. Koşuntu. 2. Kalabalık, izdiham. (s.) Kalabalık, sürü.

c. Geçişsiz çok hecelilerde isim

birik-inti : Birikmeden meydana gelen şey, yığılan miktar.

çiğsi-nti : Çiğ gibi pek ince yağmur.

d. Geçişsiz çok hecelilerde sıfat

uyu-ntu : Uyur gibi duran, miskin, tembel.

B. a. Geçişli tek hecelilerde isim

a. a. işin yapılması sonucu meydana gelen parçalar

boz-untu : Bozulmuş bir şeyin kalan kısımları, döküntü.

böl-üntü : 1. Bölünmüş şey. 2. Bölen, kısımlara ayıran şey, aralık, duvar. 3.

Bölme ve araya çekilen duvar yıkıntısı.

bük-üntü : 1. Bükme sonucu olarak ortaya çıkan şekil, düğüm. 2. Bükerek yapılan dikiş. 3. Bükme kırıntısı, artığı.

dök-üntü : 1. Dökülmüş, saçılmış şey. 2. Denizin dalgalarını kesmek için sahilin biraz ilerisinde hususi olarak dökülmüş veya kenmdiliğinden dağılık durumdaki taşlar. 3. Bir ordudan kaçmış veya ayrılmış düzensiz asker. 4. Bazı hastalıklarda ciltte ortaya çıkan belirtiler. 5. Değersiz, işe yaramaz şey.

eğ-inti : Eğeden çıkan ince tanecikler.

kaz-ıntı : 1. Kazınan bir şeyden çıkan parça ince yonga ve talaş. 2. Yazının kazılmış, oyulmuş ve düzeltilmiş yeri.

kes-inti : 1. Kesilen şeyden çıkan parçalar, kırıntı, kırıntı. 2. Birinin hal ve hareketlerinin aynısını yaparak kendisiyle alay etme, maskaralık, şakalaşma, şaka yollu söz söyleme, eğlenceye alma.

kır-ıntı : 1. Kırılan bir şeyin parçaları, bir şeyin kırılarak ayrıldığı ufak parçalar, ufantı. 2. Ufak tefek şey, küçük kalıntı.

kırk-ıntı : 1. Bir şeyin kenar ve uçlarından kesilen şeyler, kırıntı, kırıntı. 2. Kırılan yapağı, saç ve sakaldan düşen yapağı veya kıllar.

kırp-ıntı : Kesilen veya kırılan şeyden çıkan parçalar. Kesilen veya kırılan şeyin döküntüsü.

kıy-ıntı : 1. Kıyılmış şey, ince ve küçük parça. 2. Midede duyulan eziklik, baygınlık. 3. Kırıklık.

kus-untu : Kusulan şey.

saç-ıntı : Saçılmış şeyler, dökülüp dağılmış taneler, döküntü.

serp-inti : 1. Azar azar serpererek yağın yağmur. 2. Dökülen bir sıvıdan sıçrayan damlalar. 3. Bir şeyin kalan az miktarı.

soy-untu : Soyulup atılan şey, kabuk.

sök-üntü : 1. Sökülmüş şey, dikişi çözülmüş şey, sökülük. 2. Birden bire çıkiverme, kalabalık olarak ortaya çıkış.

yık-ıntı : Yıkılmış bir şeyin kalıp biriken enkazı, virane, harabe.

a. b. insanı rahatsız eden durumları bildiren isimler

boğ-untu : 1. Boğulma, boğulacak gibi olma, zor nefes alma. 2. Sıkılma, sıkıntı.

bur-untu : Bağırsakları burar gibi karında duyulan şiddetli ağrı, burma.

ez-ıntı : Mide eziliyormuş gibi duyulan baygınlık.

kur-untu : Aslı olmadığı halde zihinde kurulan şey, asılsız ve yersiz düşünce.

sars-ıntı : 1. Sarsılma, sallanma. 2. Sıkıntı, ansızın gelen bela.

sık-ıntı : 1. Darlık, güçlük, çaresizlik. 2. Tasa, kaygı, dert, keder, gam, hüznün. 3. Izdırap, darlık, zahmet. 4. Ağırılık. 5. Sıkılmış meyve suyu. 6. Sıkılmış meyve posa ve cibresi

üz-üntü : 1. Üzülme, can sıkılma, yorulma, sıkıntı çekme. 2. Merak, endişe. 3. Acı.

a. c. nesne isimleri

giy-ıntı : Giyilecek şey, çamaşır, elbise.

ye-yinti : Yenecek şeyi yemek ile ilgili şeyler, azık, rızık.

a. d. diğer isimler

as-ıntı : Bir şeyin soraya bırakılması.

çarp-ıntı : 1. Şiddetle oynama, hareketlenip hızlanma. 2. Deniz sularının küçük fakat çok oynak dalgacıklar halinde hareketi.

çarp-ıntı : 1. Oynama, tıpış. 2. Sahilde denizin yaladığı kumsal veya çakıllık.

der-ıntı : 1. Öteden beriden derilip devşirilmiş bayağı şeyler, derme çatma şey. 2. Öteden beriden devşirilmiş düzensiz ve işe yaramaz asker.

gez-ıntı : 1. Gezinme, gezinmek için gezip dolaşma. 2. Gezilecek yer, gezip dolaşılacak mekan. 3. Odaların önünde gezecek genişlikteki dar, sofa, koridor.

il-ıntı : Tutturma, ilişirme, dikişten önce iki parçayı birbirine tutturma.

kas-ıntı : Elbisenin daralması için sonradan yapılan dikiş.

sil-ıntı : Silme ve kazıma işi.

b. Geçişli çok hecelilerde isim

b. a. fiilin yapılması sonucunda ortaya çıkan parçalar

bırağıntı < *birak-ıntı* : 1. Terk edilen şey, bir tarafa atılıp işe yaramayan şeyler. 2. Denizin sahile attığı kum, taş vb. 3. Limanı korumak için önüne atılan kayalar ve taşlar yığını, mendirek.

buda-ntı : Budayıcının kestiği ağaç ve bağ budakları, kesilmiş budakların tamamı.

süprüntü < *süpür-üntü* : Bir yeri süpürmekten çıkan çer çöp.

ara-ntı : Taramaktan çıkan süprüntü, dökülen kıllar vb.

b. b. diğer isimler

ayrıntı < *ayır-ıntı* : 1. Ehemmiyet bakımından ikinci derecede olan. 2. Edebiyat ve sanat eserlerinde tamamlayıcı, bütünleyici unsurlardan her biri.

çalka-ntı : 1. Çarpıntı, dalgalanma. 2. Alt üst olmak. 3. Yürürken iki yana sallanmak. 4. (Yumurta) bozulmak, cılk olmak.

çevir-ıntı : 1. Çeşitli yemlik tanelerinin birbirine katılıp alt üst edilmesi ile meydana gelmiş tahıl karışığı. 2. Suların dönmesi ve döndüğü yer.

kıvrıntı < *kıvrır-ıntı* : Kumaşın kenarını fitil gibi bükerek dikme biçimi, bu yolla yapılmış dikiş ve kenar kıvrımı.

sıyrıntı < *sıyrır-ıntı* : Parmakla sıyrılmış veya sıyrılabılır kap bulaşığı.

-(I)ntI Ekinin Sonucu

1. -(I)ntI eki, dönüşlü, edilgen, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -(I)ntI eki, kullanıldığı toplam 59 örnekten 58'inde isim, sadece 1'inde sıfat yapmıştır. Sıfat yaptığı örnek, geçişsiz çok heceli fiil üzerindedir.
3. -(I)ntI eki, genellikle, fiilin yapılması sonucu oluşan artık parçaları ifade etmekte işlektir. Bu fonksiyonu, sadece geçişli fiillerde görmekteyiz.

- p

İşlek olamayan bir ektir.

A. a. Geçişli tek hecelilerde sıfat

al-p : Yiğit, bahadır, kahraman, pehlivan.

b. Geçişli çok hecelilerde isim

dola-p : 1. Kuyudan su çıkarıp bahçeleri sulamaya yarayan döner, makina. 2. Her çeşit döner çark, çıkırık. 3. Duvarın içine oyulmuş veya yapılmış rafı ve kanatlı eşya koymaya yarayan yer. 4. Harem ile selamlık arasında eşya alıp vermeye yarayan döner dolap. 5. Bedesten, çarşı içindeki dolaplar. 6. mec. İşleri idare etme, çevirme. 7. Hile. 8. Bir cins küçük meşe direği. 9. Kurulmakla veya kolu çevrilmekle çalan çalgı kutusu.

-p Ekinin Sonucu

1. -p eki, geçişsiz, dönüşlü, edilgen, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -p eki, geçişli tek heceli fiilden sıfat, geçişli çok heceliden ise isim yapmıştır.

-(V) r

Aslında "geniş zaman" partisip ekidir. Çok sayıda kalıcı isim ve sıfatlar da türetmiştir. En işlek eklerdendir.

A. a. Geçişsiz tek hecelilerde isim

çap-ar : Postacı, tatar, ulak.

çık-ar : 1. Şahsi menfaat. 2. Bir sonuca ulaşan, iyi sonuç veren.

gel-ir : Bir kimseye veya bir aileye mahsus, kira, faiz gibi belli yerlerden gelen para.

kay-ar : Hayvanın buz üzerinde yürümesini sağlayan çengelli nal.

b. Geçişsiz tek hecelilerde sıfat

ak-ar : Sürekli akan.

geç-er : 1. Kullanılan, elden ele geçen, herkesçe kabul edilen. 2. Değerli, satılır, aranılır, makbul.

göç-er : Yer değiştiren, bir yerde durmayan.

gül-er : Gülücü, gülen, açık.

ol-ur : Olabilir, olmak ihtimali olan.

uç-ar : Uçan, gaz haline gelip havaya karışan, uçucu.

uy-ar : 1. Uyması ve uydurulması mümkün, düzeltilebilir, uygun. 2. Benzer.

c. Geçişsiz tek hecelilerde isim-sıfat-zarf

değ-er : (i.) 1. Kıymet, paha, karşılık. 2. Şeref, itibar, haysiyet. 3. İktidar, ehliyet, liyakat. (s.) 1. Şu veya bu kıymette olanın değerinde bulunan. 2. Aynı derecede olan, eş, yakışır, yaraşır, layık.

yet-er : (s.) Yetişen, ihtiyacı karşılayacak kadar olan. (z.) Elverir, yetişir, kafi, çok lazım değil.

d. Geçişsiz çok hecelilerde isim

altıpatla-r : Revolver denilen ardarda ateşlenebilen tabanca.

bulga-r : Ural dağları civarında yaşayan bir Türk boyu iken daha sonra

Rumeli'ye gelip İslavlaşmış bir toluluk.

çağla-r : Kayalara ve setlere çarpıp, basamak şeklinde yerlerden köpürerek düşen su, çağlayan.

ılgar : 1. Başı boş atın dört nala koşması. 2. Ansızın, hücum, akın, düşman toprağını çapul için yapılan süvari hücumu.

e. Geçişsiz çok hecelilerde sıfat

değiş-ir : Başkalaşan, değişip başka bir hale giren, sabit olmayan.

dokun-ur : 1. Dokunaklı. 2. Zararlı, yaramaz.

uyu-r : 1. Uyuyan. 2. Sakin, durgun.

yara-r : 1. İşe gelir, faydalı, lazım, lüzumlu. 2. Cesaretti, yiğit, kahraman. 3. Ehliyetli, bir işi yapabilen, becerikli.

B. a. Geçişli tek hecelilerde isim

aç-ar : 1. Anahtar. 2. İştah açmak için yenen turşu.

kes-er : Kısa bir sopa geçirilmiş bir tarafı keskin diğer tarafı çekiç şeklinde çelikten yapılmış dülgere ve marangoz aleti.

koy-ar : Bir çayın bir ırmağa döküldüğü yer, iki nehrin kavuştuğu yer, kavşak.

tut-ar : 1. Vakitli, vakitsiz ve habersiz tutan hastalık, sara. 2. mec. Olağanüstü inat ve kırgınlık.

b. Geçişli tek hecelilerde sıfat

bil-ir kişi : Bir konuda bilgisine güvenilen, bir anlaşmazlığın çözümü için bilgisine başvuru.

gez-er : Ayakta bulunan, kalkıp dolaşan, yatmayan.

c. Geçişli çok hecelilerde isim

çalka-r : 1. Mide bozan şey. 2. İshal ilacı. 3. Pamuk kozasını temizlemeye yarayan kalburlu sepet, dolap, çırçır.

göze-r : Büyük delikli deri kalbur, harman kalburu.

oku-r : 1. Okumak bilir. 2. Öten, terennüm eden.

d. Geçişli çok hecelilerde sıfat

sına-r : Bildik, tanıdık, bir soydan olan.

C. a. Edilgen çatı üzerinde sıfat

çekil-ir : Tahammül olunur, dayanılır, katlanır.

görün-ür : 1. Görünen, gözle görülebilen. 2. mec. Belli, apaçık.

sayıl-ır : Meşhur, namlı, ünlü.

sevil-ir : Aşk ve muhabbet çeken, rağbet gören.

b. Edilgen çatı üzerinde isim-sıfat

yen-ir : (i.) Yenir hastalığı, yiyici çıban. (s.) Yenebilir.

-(V)r Ekinin Sonucu

1. -(V)r eki, dönüşlü, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -(V)r ekinin geçişsiz ve geçişli çatılar üzerinde kullanılış sıklığı hemen hemen aynıdır.
3. -(V)r eki, edilgen çatı üzerinde genellikle sıfat yapmıştır.
4. -(V)r eki, geçişsiz tek heceliler üzerinde zarf da yapmıştır.

- r a k

Tek örneği vardır. İşlek değildir.

A. Geçişsiz tek hecelilerde isim

kay-rak : 1. Toprağı kaygan ve hareketli, işe yaramaz yer. 2. Bunun üzerinde kayılacak yer.

-rak Ekinin Sonucu

1. -rak eki, sadece bir örnekte geçişsiz tek heceli fiile eklenmiş ve isim yapmıştır.

- s A K

İşlek olmayan eklerdendir.

A. Geçişsiz tek hecelilerde isim-sıfat

tüm-sek : (i.) Yumru şey, kamburlu yer, ufak küme. (s.) Bu şekilde olan.

B. Geçişli tek hecelilerde sıfat

tut-sak : Harpte esir tutulmuş, savaş esiri.

-sAK Ekinin Sonucu

1. -sAK eki, dönüşlü, edilgen, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -sAK eki, geçişli ve geçişsiz fiillerin sadece tek hecelilerine gelmiştir.

- s a l

Tek örneği vardır. İşlek değildir.

A. Geçişsiz tek hecelilerde sıfat

uy-sal : Herkese uyan, herkesin fikir ve kanaatine bağlanıp arkırsından giden, karşı gelmeyen ve kendine mahsus fikir ve kanaati olmayan.

-sal Ekinin Sonucu

1. -sal eki, sadece bir örnekte geçişsiz tek heceli fiile eklenmiş ve sıfat yapmıştır.

- s l

İşlek bir ek değildir.

A. Geçişsiz tek hecelilerde isim

tüt-sü : Güzel koku yayılması yahut tedavi veya büyü yapma niyetiyle duman çıkaracak biçimde yakılan şey.

yat-sı : Yatma vakti.

-sI Ekinin Sonucu

1. -sI eki, geçişli, dönüşlü, edilgen, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -sI eki, sadece geçişsiz tek heceli fiillere eklenmiş ve isim yapmıştır.

-ş

İsim yapan bu ek pek işlek değildir.

Bu ek, şekil olarak *-(y)Iş* ekine benzemektedir. Ancak, *-(y)Iş* eki ünlü ile biten fiillere *-yIş* olarak gelmesine rağmen, söz konusu ekimiz *-ş* olarak gelmektedir (örnek olarak *oyna-yış* *oyna-ş*).

A. Geçişli çok hecelilerde isim

bağda-ş : Dizleri büküp baldırları çaprazlama toplayarak oturmakla alınan biçim.

dola-ş : 1. Birbirine dolanma. 2. Çapraz, dolaşık. 3. Engel.

güre-ş : Pehlivanların ve bazı hayvanların tutuşmaları, dövüşmeleri, birbirini yenmeye çabalamaları.

oyna-ş : Sevgili, dilber.

ula-ş : Bitişme, bitişiklik.

-ş Ekinin Sonucu

1. -ş eki, geçişsiz, dönüşlü, edilgen, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -ş eki, sadece a ünlüsü ile biten iki heceli geçişli kelimeler üzerinde kullanılmıştır.
3. -ş eki, sadece isim yapmıştır.

- t I

İşlek bir ektir.

A. a. Geçişsiz tek hecelilerde isim

ak-tı : Götürü iş için verilen ücret, el emeği.

bas-tı : Et suyu veya kıyma ile pişirilmiş sebze.

b. Geçişsiz çok hecelilerde isim

ırgan-tı : Yeriden oynama, kımıldama, sallanma.

karal-tı : 1. Karanlık, siyahlık, siyah leke. 2. Uzaktan siyah görünen, ne ve

nasıl olduğu seçilemeyen şey.
sımız-tı : Vefasızlık, sözünde, vaadinde durmama.

B. a. Geçişli tek hecelilerde isim

kıs-tı: Zincirli ve kopçalı olduğundan kısılıp bağlanan, gerdanlık ve köstek gibi kullanılan gümüş vb.den birbirine ekli parçalar halindeki süs takımı.

b. Geçişli tek hecelilerde isim-sıfat

koy-tu : (s.) 1. İçerlek, içeride kalan bir koy gibi içeri sokulmuş olan, kapalı ve karanlıkça yer. (i.) Bu durumda ve nitelikte olan yer.

C. Dönüşlü çatı üzerinde isim

bulan-tı : Midenin karışması, insanı kusacak gibi eden mide rahatsızlığı.

ıkın-tı : Aşırı kabızlığı olan kimsenin veya doğuracak kadının zorlanması.

kuşan-tı : Kuşanacak şey.

saklan-tı : 1. Saklanacak yer, gizli yer, görünmez köşe ve bucak. 2.

Sığınacak yer. 3. Kılıf, mahfaza.

salın-tı : 1. Oynama, hareket, salınma. 2. (Dalgalar) birbirine çarpma.

D. Edilgen çatı üzerinde isim

buyurul-tu : 1. Sadaret makamından yazılan bir çeşit emirname. Divan yazısı ile yazılır, başında o makamın büyük mührünü taşır. 2. Bir vali veya diğer bir makamdaki yazılıp ilgili kimsenin eline verilen açık emirname. 3. Kolağası rütbesine kadar yükselen subaylara ilgili makamdaki verilen terfi kararname.

-İ Ekinin Sonucu

1. -İ eki, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -İ eki, kullanıldığı toplam 13 örnekten 12'sinde isim yapmıştır. 1 örnek ise, isim-sıfat türündedir. Yani, isim yapmada işlektir.
3. -İ eki, geçişli fiillerin sadece tek hecelileri üzerinde kullanılmıştır.

- u g a n

Tek örneği vardır. İşlek değildir.

A. Geçişsiz tek hecelilerde isim

yat-ugan : Kanun gibi kucağa yatırılan sazlara denir.

-ugan Ekinin Sonucu

1. -ugan eki, sadece bir örnekte geçişsiz tek heceli fiile eklenmiş ve isim yapmıştır.

- U I

İşlek olmayan bir ektir.

A. Geçişsiz tek hecelilerde isim

çap-ul: Düşman topraklarını basan akıncıların yaptıkları yağma ve düşmandan alınan mal.

çök-ül: Nehirlerin taşıdıkları zaman ovalara bıraktıkları tortu.

-Ul Ekinin Sonucu

1. -Ul eki, geçişli, dönüşlü, edilgen, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -Ul eki, sadece iki örnekte kullanılmış ve geçişsiz tek heceli fiillerden isim yapmıştır. Bu isimler de nesne isimidir.

- u r t

Tek örnekte görülen bu ek de işlek değildir.

A. Geçişli tek hecelilerde isim

yoğ-urt: Ekşi bir maya karıştırılarak hususi bir biçimde koyulaştırılmış süt.

-urt Ekinin Sonucu

1. -urt eki, sadece bir örnekte geçişli tek heceli fiile eklenmiş ve isim yapmıştır.

-(A)v(V) < (A)GU

Türkiye Türkçesinde "v" sesi olan bir ek olmadığı gibi, fonetik kurallarına göre çok heceli hiçbir kelime de "v" sesi ile bitmez. Ancak, eskiden "G" sesini bulunduran bazı eklerle türetilen kelimelerin birkaçında, bu ses (yani "G"), Kıpçak şivelerinin karakterinde olduğu gibi "v"ye dönmüş ya da doğrudan doğruya Kıpçakçadan ödünçlenmiştir. Ünlülerin özelliğine göre, bazan -av, bazan -AvI, bazan da -vA şeklinde görülmektedir. Türkiye Türkçesinin malı olamayan bu ek, işlek değildir. Bu ek, Türkçede son zamanlarda yaygınlaştırılan -(A)v eki ile (gör-ev, öde-v, sına-v, gibi) karıştırılmamalıdır. O -(A)v eki, Kıpçak lehçelerinin master eki olan -GU'dan gelmektedir. Kazan Tatarcasından *saylav* ve *söylev* kelimeleri Türkçeye ödünçlenmiş, buna bakılarak hiç bir kurala uymadan yeni kelimeler türetilmiştir.

A. a. Geçişli tek hecelilerde isim

tak-av : At nalı.

a. b. Geçişli tek hecelilerde sıfat-zarf

bit-evi : (s.) Bütün. (z.) 1. Bir düzüye, boyuna, sürekli olarak, aynı biçimde.

a. c. Geçişli çok hecelilerde isim

okla-va < *oklagu* : Hamur açmak için kullanılan çekme çubuk.
yağla-vı < *yağlağu* : Pek büyük yağ tavası.

-(A)v(I) Ekinin Sonucu

1. -(A)v(I) eki, geçişsiz, dönüşlü, edilgen, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.

2. -(A)vI eki, sadece geçişli fiillerden isim yapmıştır.

- v a n

Tek örneği görülür, işlek değildir.

A. Geçişli tek hecelilerde sıfat

yay-van : 1. Açık, geniş, bol, yayılmış. 2. Toplu olmayan, dağınık, perişan.

-van Ekinin Sonucu

1. -van eki, sadece bir örnekte geçişli tek heceli fiile eklenmiş ve sıfat yapmıştır.

-(a) z

İşlek olmayan bir ektir.

A. Geçişsiz tek hecelilerde isim

yan-az : Sürekli şikayet edip bir şeyden memnun olmayan, titiz, kötü huylu.

B. a. Geçişli tek hecelilerde isim

boğ-az : 1. Yenilen şeylerin yutulurken geçtiği ağzın sonundaki dar boşluk, gırtlığın yukarısı. 2. Boynun dış tarafı. 3. Her şeyin dar ve boğuk yeri. 4. İki dağ arasındaki geçit. 5. İki kara arasındaki dar deniz. 6. Çay ağzı. 7. Boğaz hastalığı.

b. Geçişli çok hecelilerde sıfat

hayla-z : Hay huy ile ömrünü geçiren işsiz ve serseri (kimse), hırsız, tembel, aylak.

-(a)z Ekinin Sonucu

1. -(a)z eki, dönüşlü, edilgen, ettirgen ve işteş çatılı fiiller üzerinde kullanılmamıştır.
2. -(a)z eki, geçişsiz ve geçişli fiillerin tek hecelilerinde isim, geçişli fiilin çok hecelisinde ise sıfat yapmıştır.

SONUÇ

1. Bu tezde, Kamus-ı Türki'deki fiilden türemiş isimler incelenmiş ve kullanılan ekler tespit edilmiştir. Toplam 78 tane olan bu ekler, alfabetik olarak sıralanmıştır. Bu 78 ekten bir kısmı sadece tek örnekte görülmektedir. Tek örnekte geçen kelime ve bunların ekleri, muhtemelen, ağızlardan yazı diline geçmiş diyalekt malzemeleridir. Ancak, Kamus-ı Türki'de yazılmış olduklarından dolayı, teze dahil edilmişlerdir. Bazı ekler de sadece iki üç örnekte bulunmaktadır. Bunlar "işlek olmayan" ekler, diğerleri ise "pek işlek olmayan", "az işlek", "işlek" veya "çok işlek" tarzında belirtilmiştir. Kamus-ı Türki'de 10 kelimedenden çok örneği bulunan ekler şunlardır:

-mA	: 160 kelimedede
-(y)IK	: 141 kelimedede
-(A)K	: 110 kelimedede
-(y)IcI	: 89 kelimedede
-(I)m	: 76 kelimedede
-(y)I	: 70 kelimedede
-(I)ntI	: 59 kelimedede
-GI	: 56 kelimedede
-(y)An	: 45 kelimedede
-GI	: 37 kelimedede
-(y)Iş	: 36 kelimedede
-(V)r	: 36 kelimedede
-mAZ	: 23 kelimedede
-GAn	: 22 kelimedede
-(y)A	: 19 kelimedede
-(I)n	: 18 kelimedede
-mIş	: 16 kelimedede
-(I)nç	: 13 kelimedede
-I	: 13 kelimedede
-(y)AcAK	: 12 kelimedede

2. Fiilden isim yapan ekler, Kamus-ı Türki'de, dönüşlü, edilgen, ettirgen ve işteş çatılar üzerinde çok seyrek kullanılmıştır. Bir çok ekle, bu çatıların hiçbiri üzerinde kelime türetilmemiştir. Bir kısım ek ise, sadece bazı çatılar üzerine gelerek isim yapmıştır. Bu durum, elbette, bütün Türkçenin karakteristiğidir. Yani, geçişsiz ve geçişli kök veya tabanlar yeni kelimeler türetirken işlektir, fakat, dönüşlü, edilgen, ettirgen ve işteş çatılarla genişletilmiş tabanlar pek işlek değildir. Kamus-ı Türki'deki fiilden isim yapan eklerin kullandıkları çatılara göre dağılımı şöyledir:

GEÇİŞSİZ	GEÇİŞLİ	DÖNÜŞLÜ	EDİLGEN	ETTİRGEN	İŞTEŞ
-(y)A	-(y)A	-(y)A
-(y)AcAK	-(y)AcAK	-(y)AcAK	-(y)AcAK
-AGAn
-alak
-alık
.....	-altı
.....	-am	-am
-amak	-amak
-(y)An	-(y)An
.....	-AnAK
.....	-arak
.....	-arca
-arı
.....	-arık
-cA	-cA	-cA
-cAK	-cAK	-cAK
-can
.....	-ceme
.....	-cIK
.....	-cIn
-(I)ç	-(I)ç
-dI	-dI	-dI	-dI
-dIK	-dIK	-dIK
-ebe
.....	-esi
-et
-GA	-GA	-GA	-GA
-GAç	-GAç	-GAç
-GAN	-GAN	-GAN
-GI	-GI
-GIç	-GIç	-GIç
-GIIn	-GIIn
-gış
-ğ	-ğ
-(y)I	-(y)I	-(y)I ?	-(y)I	-(y)I	-(y)I ?
-(y)IcI	-(y)IcI	-(y)IcI	-(y)IcI
-(y)IK	-(y)IK	-(y)IK	-(y)IK
.....	-ırık
-(y)Iş	-(y)Iş	-(y)Iş	-(y)Iş
-It	-It
-iz
-(A)K	-(A)K
-IKII	-IKII
.....	-IAK

- (I)m	- (I)m	- (I)m	- (I)m
-mA	-mA	-mA	-mA	-mA
.....	-mAçA
.....	-mAç<-mA aş
-mAç<-mAçA	-mAç<-mAçA	-mAç<-mAçA
.....
-mAK	-mAK
.....	-mal
-mAn	-mAn
.....	-mantı
-mAZ	-mAZ	-mAZ	-mAZ
.....	-mbık
.....	-mi
.....	-mİK
-mİş	-mİş	-mİş
-msık	-msık
-mur
- (I)n	- (I)n
- (I)nç	- (I)nç	- (I)nç
- (I)ntI	- (I)ntI
.....	-P
- (V)r	- (V)r	- (V)r
-rAK
-sAK	-sAK
-sal
-sI
.....	-ş
-tI	-tI	-tI	-tI
-ugan
-Ul
.....	-urt
.....	- (A)v (I)
.....	-van
-az	-az

Bu tabloya göre, eklerin çatılara göre dağılımı şöyledir:

Geçişli (çatı üzerinde)	: 62 ek kullanılmış
Geçişsiz (çatı üzerinde)	: 54 ek kullanılmış
Dönüştürücü (çatı üzerinde)	: 17 ek kullanılmış
Edilgen (çatı üzerinde)	: 14 ek kullanılmış
İsteş (çatı üzerinde)	: 5 ek kullanılmış
Ettirgen (çatı üzerinde)	: 2 ek kullanılmış

3. İnceleme ve tasniflerin sonunda, her ekin sonucu verilmiştir. O sonuçlarda, ekin hangi çatılarda kullanılabildiği, hangi çatılara gelince ne tür isimler yaptığı, hangi çatılardan ise ne tür isim veya sıfat yapamayacağı, örneklerin müsaade ettiği ölçüde belirlenmiştir. İşte o sonuçlardan hareket edip, 1989 baskılı son Türkçe Sözlük'teki kelimeler incelenmeye alınınca, bir kısım türetme sözlerin hiçbir kurala uymadığı görülmektedir. Bu kelimelerden bazıları ve aykırı oldukları kurallar aşağıdadır: (Buradaki kelimeler, Türkiye Türkçesinin ağız malzemesini bir araya getiren *Derleme Sözlüğü*nden (10) kontrol edilmiştir)

otur-acak	:(Geçişsizlerden isim yapmamalıydı, bkz.-(y)AcAK Ekinin Sonucu)
benzeş-en	:(İşteş çatı üzerine gelmemeliydi, bkz. -(y)An Ekinin Sonucu)
dış beslen-en	:(Dönüştü çatı üzerine gelmemeliydi, bkz. -(y)An Ekinin Sonucu)
keseş-en	:(İşteş çatı üzerine gelmemeliydi, bkz. (y)An Ekinin Sonucu)
tamlan-an	:(Edilgen çatı üzerine gelmemeliydi, bkz. -(y)An Ekinin Sonucu)
ol-anak	:(Geçişsiz fiile gelmemeliydi, bkz. -AnAK Ekinin Sonucu)
yet-enek	:(Geçişsiz fiile gelmemeliydi, bkz. -AnAK Ekinin Sonucu)
dokun-aç	:(Alet ismi yapmamalıydı, bkz. -(I)ç Ekinin Sonucu)
dondur-aç	:(Alet ismi yapmamalıydı, bkz. -(I)ç Ekinin Sonucu)
tuttur-aç	:(Alet ismi yapmamalıydı, bkz. -(I)ç Ekinin Sonucu)
üret-eç	:(Alet ismi yapmamalıydı, bkz. -(I)ç Ekinin Sonucu)
vur-aç	:(Alet ismi yapmamalıydı, bkz. -(I)ç Ekinin Sonucu)
yönelt-eç	:(Alet ismi yapmamalıydı, bkz. -(I)ç Ekinin Sonucu)
gir-di	:(Geçişsiz tek hecelilere gelmemeliydi, bkz. -dI Ekinin Sonucu)
uy-du	:(Geçişsiz tek hecelilere gelmemeliydi, bkz. -dI Ekinin Sonucu)
bileş-ke	:(İşteş çatı üzerine gelmemeliydi, bkz. -GA Ekinin Sonucu)
dövül-gen	:(Edilgen çatı üzerine gelmemeliydi, bkz. -GAn Ekinin Sonucu)
edil-gen	:(Edilgen çatı üzerine gelmemeliydi, bkz. -GAn Ekinin Sonucu)
ezil-gen	:(Edilgen çatı üzerine gelmemeliydi, bkz. -GAn Ekinin Sonucu)
takıl-gan	:(Edilgen çatı üzerine gelmemeliydi, bkz. -GAn Ekinin Sonucu)
bölün-gü	:(Dönüştü çatı üzerine gelmemeliydi, bkz. -GI Ekinin Sonucu)
çeliş-ki	:(İşteş çatı üzerine gelmemeliydi, bkz. -GI Ekinin Sonucu)
görün-gü	:(Edilgen çatı üzerine gelmemeliydi, bkz. -GI Ekinin Sonucu)
yanıl-gı	:(Edilgen çatı üzerine gelmemeliydi, bkz. -GI Ekinin Sonucu)
yenil-gi	:(Edilgen çatı üzerine gelmemeliydi, bkz. -GI Ekinin Sonucu)
değiş-kin	:(İşteş çatı üzerine gelmemeliydi, bkz. -GIn Ekinin Sonucu)
edil-gin	:(Edilgen çatı üzerine gelmemeliydi, bkz. -GIn Ekinin Sonucu)
iliş-kin	:(İşteş çatı üzerine gelmemeliydi, bkz. -GIn Ekinin Sonucu)
bellet-ici	:(Ettirgen çatı üzerine gelmemeliydi, bkz. -(y)IcI Ekinin Sonucu)
evirt-ik	:(Ettirgen çatı üzerine gelmemeliydi, bkz. -(y)IK Ekinin Sonucu)
sığın-ık	:(Dönüştü çatıdan sıfat yapmamalıydı, bkz. -(y)IK Ekinin Sonucu)

(10) Türk Dil Kurumu, *Derleme Sözlüğü I-XII*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1963-1979, 4402 s.

- koş-ul : (Geçişli fiile gelmemeliydi, bkz. -Ul Ekinin Sonucu)
kur-ul : (Geçişli fiile gelmemeliydi, bkz. -Ul Ekinin Sonucu)
sark-ıl : (Geçişsiz fiilden sıfat yapmamalıydı, bkz. -Ul Ekinin Sonucu)
tart-ıl : (Geçişsiz fiilden sıfat yapmamalıydı, bkz. -Ul Ekinin Sonucu)
kav(u)ş-ak : (İsteş çatı üzerine gelmemeliydi, bkz. -(A)K Ekinin Sonucu)
takın-ak : (Dönüşlü çatı üzerine gelmemeliydi, bkz. -(A)K Ekinin Sonucu)
tapın-ak : (Dönüşlü çatı üzerine gelmemeliydi, bkz. -(A)K Ekinin Sonucu)
yakıştır-maca : (Çok heceli fiile gelmemeliydi, bkz. -mAcA Ekinin Sonucu)
ayır-maç : (Alet ismi yapmamalıydı, bkz. -mAç Ekinin Sonucu)
doğrult-maç : (Alet ismi yapmamalıydı, bkz. -mAç Ekinin Sonucu)
em-meç : (Alet ismi yapmamalıydı, bkz. -mAç Ekinin Sonucu)
kar-maç : (Alet ismi yapmamalıydı, bkz. -mAç Ekinin Sonucu)
katış-maç : (İsteş çatı üzerine gelmemeliydi, bkz. -mAç Ekinin Sonucu)
kaz-maç : (Alet ismi yapmamalıydı, bkz. -mAç Ekinin Sonucu)
kurut-maç : (Alet ismi yapmamalıydı, bkz. -mAç Ekinin Sonucu)
sık-maç : (Alet ismi yapmamalıydı, bkz. -mAç Ekinin Sonucu)
soğut-maç : (Alet ismi yapmamalıydı, bkz. -mAç Ekinin Sonucu)
yak-maç : (Alet ismi yapmamalıydı, bkz. -mAç Ekinin Sonucu)
araştır-man : (Geçişli fiilden kişi kavramı taşıyan isim yapmamalıydı, bkz. -mAn Ekinin Sonucu,2)
ayır-man : (Geçişli fiillerde kişi kavramı taşıyan isim yapmamalıydı, bkz. -mAn Ekinin Sonucu,2)
çevir-men : (Geçişli fiilden kişi kavramı taşıyan isim yapmamalıydı, bkz. -mAn Ekinin Sonucu,2)
diz-men : (Geçişli fiilden kişi kavramı taşıyan isim yapmamalıydı, bkz. -mAn Ekinin Sonucu,2)
düzelt-men : (Geçişli fiilden kişi kavramı taşıyan isim yapmamalıydı, bkz. -mAn Ekinin Sonucu,2)
eğit-men : (Geçişli fiilden kişi kavramı taşıyan isim yapmamalıydı, bkz. -mAn Ekinin Sonucu,2)
eleştir-men : (Geçişli fiilden kişi kavramı taşıyan isim yapmamalıydı, bkz. -mAn Ekinin Sonucu,2)
gez-men : (Geçişli fiilden kişi kavramı taşıyan isim yapmamalıydı, bkz. -mAn Ekinin Sonucu,2)
gözet-men : (Geçişli fiilden kişi kavramı taşıyan isim yapmamalıydı, bkz. -mAn Ekinin Sonucu,2)
okut-man : (Geçişli fiilden kişi kavramı taşıyan isim yapmamalıydı, bkz. -mAn Ekinin Sonucu,2)
öğret-men : (Geçişli fiilden kişi kavramı taşıyan isim yapmamalıydı, bkz. -mAn Ekinin Sonucu,2)
say-man : (Geçişli fiilden kişi kavramı taşıyan isim yapmamalıydı, bkz. -mAn Ekinin Sonucu,2)
seç-men : (Geçişli fiilden kişi kavramı taşıyan isim yapmamalıydı, bkz. -mAn Ekinin Sonucu,2)
yaz-man : (Geçişli fiilden kişi kavramı taşıyan isim yapmamalıydı, bkz. -mAn Ekinin Sonucu,2)

- yönet-men : (Geçişli fiilden kişi kavramı taşıyan isim yapmamalıydı, bkz. -mAn Ekinin Sonucu,2)
- bas-ınç : (Dönüştü hali yaşamayan geçişli fiile gelmemeliydi, bkz. -(I)nc Ekinin Sonucu)
- dal-ınç : (Geçişsiz fiilden isim yapmamalıydı, bkz. -(I)nc Ekinin Sonucu)
- ez-ınç : (Dönüştü hali yaşamayan geçişli fiile gelmemeliydi, bkz. -(I)nc Ekinin Sonucu)
- sap-ınç : (Geçişsiz fiilden isim yapmamalıydı, bkz. -(I)nc Ekinin Sonucu)
- düşün-ür : (Dönüştü çatı üzerine gelmemeliydi, bkz. -(V)r Ekinin Sonucu)
- gör-sel : (Geçişli fiile gelmemeliydi, bkz. -sal Ekinin Sonucu)
- işit-sel : (Geçişli fiile gelmemeliydi, bkz. -sal Ekinin Sonucu)
- yönet-sel : (Geçişli fiile gelmemeliydi, bkz. -sal Ekinin Sonucu)
- türe-v : (Geçişsiz fiile gelmemeliydi, bkz. -(A)v(I) Ekinin Sonucu)
- dene-y : Böyle bir eke rastlanmamıştır.
- düş-ey : Böyle bir eke rastlanmamıştır.
- ol-ay : Böyle bir eke rastlanmamıştır.
- on-ay : Böyle bir eke rastlanmamıştır.
- uza-y : Böyle bir eke rastlanmamıştır.
- yap-ay : Böyle bir eke rastlanmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA

- Adalı, Oya, *Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1979, 117 s.
- Aksan, Doğan, *Tartışılan Sözcükler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1976, 71 s.
- Banguoğlu, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1986, 628 s.
- Bilgegil, Kaya, *Türkçe Dilbilgisi*, Dergah Yayınları, İstanbul 1982, 308 s. (2. baskı)
- Deny, Jean, (Çeviren: Ali Ulvi Elöve) *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)*, Maarif Vekaleti Yayınları, İstanbul 1941, 1142+XLVI s.
- Emre, Ahmet Cevat, *Türkçede İsim Temelleri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul 1943, 207 s.
- Ergin, Muharrem, *Türk Dilbilgisi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1984, 407 s. (11.baskı)
- Gencan, Tahir Nejat, *Dilbilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1979, 602 s. (4.baskı)
- Hatiboğlu, Vecihe, *Türkçenin Ekleri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1981, 173s.
- Kononov, A. N., *Grammatika sovremennogo turetskogoliteraturnogo yazıka*, Moskva-Leningrad, 1956, 569 s. (Bu eser, "Tanıtma" yazısından incelenmiştir : Tekin, Talat, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1959*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1959, s. 331-378.
- Sami, Şemsettin, *Kamus-ı Türki*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1978, 16+1575 s.
- Sami, Şemsettin, *Temel Türkçe Sözlük (Sadelerştirilmiş ve Genişletilmiş Kamus-ı Türki)*, Tercüman Gazetesi Yayınları, III Cilt, İstanbul 1985, 1532 s.
- Tuna, Osman Nedim, *Türk Dilbilgisi (Fonetik ve Morfoloji)*, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü Ders Notları:3, Malatya 1986, I.Fonetik 57 s; II. Morfoloji 49 s.
- Türk Dil Kurumu, *Derleme Sözlüğü I-XII*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1963-1979, 4842 s.
- Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1988, 1679 s.
- Zülfikar, Hamza, *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1991, 213 s.